

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Zadluženost domácností

Household Debt

Bc. Hedvika Cheníčková

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Zadluženost domácností“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 20. dubna 2023

v. r. *Hedvika Cheníčková*

Zásady pro vypracování práce

1. Vytvořte úvod do základní problematiky zadluženosti domácností, definujte cíl a metodiku řešení.
2. Zpracujte teoretická východiska k problematice zadluženosti domácností.
3. V analyticko-praktické části zmapujte vývoj a strukturu úvěrů poskytnutých domácnostem.
4. Zhodnoťte současný stav zadluženosti domácností a odhadněte budoucí vývoj.

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí diplomové práce, Ing. Janě Šturcové, Ph.D., za veškerou pomoc, ochotu, odborné rady a připomínky při psaní mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
Cíl a metodika práce	8
1 Osobní finance	9
1.1 Zadluženost domácností	9
1.2 Finanční plán a rozpočet	10
2 Makroekonomické faktory působící na zadluženost	13
2.1 Inlace	13
2.2 Nezaměstnanost	13
2.3 Hrubý domácí produkt	14
2.4 Disponibilní důchod.....	15
3 Úvěrové produkty	16
3.1 Spotřebitelský úvěr	18
3.2 Kontokorentní úvěr	21
3.3 Hypoteční úvěr.....	21
3.4 Úvěr ze stavebního spoření.....	24
3.5 Prodej na splátky.....	26
3.6 Leasing.....	26
3.7 Konsolidace úvěrů	27
4 Další pojmy týkající se zadluženosti domácností	29
4.1 Insolvence (osobní bankrot).....	29
4.2 Exekuce.....	30
4.3 Finanční gramotnost	31
4.4 Milostivé léto 2023	32
5 Vývoj zadluženosti domácností v ČR	34

5.1	Vývoj celkové zadluženosti domácností v ČR.....	34
5.2	Působení makroekonomických faktorů na zadluženost domácností ČR	37
5.3	Vývoj zadluženosti domácností u bankovních společností.....	39
5.4	Vývoj zadluženosti domácností u ostatních finančních společností	40
5.5	Vývoj a struktura úvěrů na bydlení	42
5.6	Vývoj a struktura úvěrů na spotřebu	46
5.7	Vývoj a struktura ostatních úvěrů	47
5.8	Vývoj a struktura nevykonných úvěrů	48
5.9	Vývoj exekucí	50
5.10	Vývoj osobních bankrotů (insolvencí)	52
6	Srovnání zadluženosti domácností ČR s vybranými zeměmi EU.....	54
6.1	Makroekonomické ukazatele vybraných zemí EU	54
6.2	Zadluženost domácností ve vybraných zemích EU	56
7	Dotazníkové šetření.....	61
7.1	Formulace výzkumného problému.....	61
7.2	Vyhodnocení šetření metodou analýzy	63
7.2.1	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření	77
7.2.2	Zhodnocení dotazníkového šetření	79
	Závěr	81
	Seznam použité literatury	
	Seznam tabulek	
	Seznam grafů	
	Seznam zkratk	
	Seznam příloh	
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Zadluženost domácností je jedním z nejdůležitějších celospolečenských problémů. Vzhledem k nepříznivé situaci v současné době, se zadluženost týká nejen velkého procenta domácností v České republice, ale i na celém světě. Na zadluženost domácností působí mnoho faktorů, mezi něž patří například míra nezaměstnanosti, míra inflace, zvyšující se úrokové sazby u úvěrů, výše průměrných mezd, a také vzdělání občanů v oblasti finanční gramotnosti.

Jedním ze základních problémů, se kterým se téměř každý člověk potýká, je řešení financování jednotlivých základních potřeb (bydlení, energie, potraviny, léky, oblečení, dopravní prostředky, ...). Vzhledem k vysoké inflaci, vysokým úrokovým sazbám z úvěrů a poměrně nízkým průměrným mzdám, není pro každého tato situace snadná. Tyto problémy vedou ke stále většímu zadlužování domácností, což může v krajních případech vést k exekucím a insolvencím.

Toto téma diplomové práce bylo zvoleno zejména kvůli aktuálnosti daného tématu, kdy na trhu panuje chaos, dochází k neustálému zvyšování cen nemovitostí, potravin a zejména energií. Tato diplomová práce by měla sloužit jako pomůcka pro ty, kteří si nejsou jistí, zda své potřeby financují správným způsobem, a měla by také posloužit ke zlepšení finanční gramotnosti čtenářů.

V diplomové práci bude stručně zmíněn pojem zadluženost, možný finanční plán, rozpočet domácností a jednotlivé makroekonomické faktory působící na zadluženost domácností. Dále se tato práce bude věnovat hlavním iniciátorům vzniku zadlužení – úvěrům. Budou uvedeny jednotlivé druhy úvěrů a jejich případná konsolidace. Důležité je také zmínit důsledky vysokého zadlužení, jimiž jsou exekuce a insolvence. V neposlední řadě bude zmíněna finanční gramotnost, která má na vznik zadluženosti patrný vliv a Milostivé léto.

V praktické části bude zachycen a zanalyzován vývoj a struktura zadluženosti a úvěrů poskytnutých domácnostem v České republice. Dojde ke zhodnocení současného stavu zadluženosti domácností a odhadnutí jejího budoucího vývoje. Dále bude provedeno srovnání zadluženosti ČR s vybranými zeměmi v rámci Evropské unie. V poslední části diplomové práce bude provedeno dotazníkové šetření týkající se zadlužování obyvatel České republiky.

Přínosem této diplomové práce bude hlubší pohled do problematiky zadlužování se a zmapování současného a budoucího vývoje zadluženosti domácností v ČR a zároveň porovnání zadluženosti ČR s vybranými zeměmi EU.

Cíl a metodika práce

Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce bude na základě teoretických východisek identifikovat zadluženost domácností. Dílčím cílem bude rozbor zadluženosti a úvěrů poskytnutých domácnostem metodou analýzy a zmapování současného a budoucího vývoje zadluženosti, včetně dotazníkového šetření občanů v oblasti zadlužování domácností.

Metodika práce

Teoretická východiska, související se zadlužeností domácností, budou čerpána z teoretických pramenů, zákonů, odborných časopisů a webových stránek.

První část praktické části diplomové práce bude vycházet zejména z dat České národní banky, Českého statistického úřadu a Eurostatu. Na základě těchto získaných dat bude proveden rozbor celkové zadluženosti domácností v ČR metodou analýzy a dále srovnání zadluženosti ČR s vybranými zeměmi EU. Druhá část praktické části se bude týkat provedení dotazníkového šetření, jehož cílem bude pomocí analýzy odpovědí zhodnotit současný stav zadlužování českých domácností a získání informací o vykonávané prevenci před zadlužováním. Na základě provedení tohoto šetření dojde prostřednictvím odpovědí na stanovené specifické výzkumné otázky ke zhodnocení zadlužování domácností a ke stanovení doporučení pro snižování této zadluženosti.

1 Osobní finance

Osobní finance zahrnují veškeré příjmy a výdaje, s jimiž domácnosti disponují. Pro odvrácení zadluženosti je důležité s osobními financemi správně nakládat.

1.1 Zadluženost domácností

Zadluženost vzniká tím, že si lidé půjčují peníze, tím jsou zavázáni tyto vypůjčené peníze vrátit. Pokud tyto dluhy přesáhnou hodnotu majetku domácnosti, jedná se o předlužení, kdy domácnost není schopna splatit své dluhy ani prodejem jejího veškerého majetku (Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele, 2019).

V případě dluhu vzniká domácnosti povinnost řádně a včas půjčené peníze vrátit. Pokud dojde k prodlení, případně k nižší splátce, než je stanovena ve smlouvě, hrozí ze strany věřitele vznik sankcí. K těmto sankcím může dojít i v případě neplnění informačních povinností (změna bydliště, zaměstnání). Jakmile domácnost zjistí, že nemá dostatek peněz na splácení svého dluhu, je důležité s věřitelem jednat o změně splátkového kalendáře a předejít tak případnému předlužení a neschopnosti splácet (Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele, 2019).

Problém zadlužování neustále roste a je všudypřítomný. V každé zemi je určité procento lidí, jež jsou náchylní k nadměrnému utrácení. Dluhy domácností jsou v některých zemích přijatelnější než v jiných, ale většina dlužníků lituje toho, že si spotřebitelský úvěr vzali. Například více než 40 % amerických domácností má pocit, že nadměrně utrácejí a litují toho. Spotřebitelé v Číně jsou také stále více postiženi nadměrným utrácením a spotřebitelskými dluhy, které jsou jen stěží schopni splatit (Achtziger, 2022).

Achtziger (2022) také uvádí, že jsou více zadluženi mladí lidé, zejména kvůli nadměrnému utrácení, na rozdíl od starších lidí mají mladí více nezajištěných dluhů. To vede k tomu, že jsou mladí lidé zranitelnější vůči ekonomickým šokům, mezi něž lze zařadit ztrátu zaměstnání či rostoucí úrokové sazby. Příčinou tohoto zadlužování napříč zeměmi jsou studentské půjčky či kreditní karty, kdy si mladí lidé mohou kupovat věci, které většinou ani nepotřebují. Toto utrácení je způsobeno z velké části tím, že při platbách v hotovosti si lidé ihned uvědomí, kolik zaplatili, oproti tomu platba kreditní kartou se projeví později. Svou roli v zadlužování hraje i vzdělání osob, lidé

s vyšším vzděláním si méně půjčují peníze a volí nižší poměr úvěru k jejich rozpočtovému omezení než lidé se vzděláním nižším.

Na základě výzkumu provedeného ve Velké Británii bylo zjištěno, že mnoho ekonomik zažilo v posledních desetiletích masivní nárůst hypotečního dluhu domácností, což zvýšilo pravděpodobnost finančních krizí a také závažnost možné recese. Aby centrální banky omezily rostoucí dluh domácnosti, uplatňují jednotlivé makroekonomické nástroje, pomocí nichž se snaží tento nárůst snižovat. Výsledky tohoto výzkumu potvrdily nutnost uplatňování těchto nástrojů v souvislosti se snahou omezit přístup dlužníků k úvěrům (Tarne a kol., 2022).

1.2 Finanční plán a rozpočet

Jedním ze způsobů, jak předejít zadlužování, je sestavení vlastního finančního plánu a rozpočtu domácnosti.

V oblasti osobních financí lidé většinou nemají rozumný plán, žijí od výplaty k výplatě, nevytvářejí si žádné rezervy, a pokud dojde k neočekávané situaci, musejí si potřebné peníze vypůjčit. Řešení takové situace by pro ně bylo mnohem snazší, kdyby na ni byli připraveni a měli finanční rezervu (Srový & Tyl, 2021, s. 11).

Základním krokem k sestavení finančního plánu je uvědomění si vlastních cílů a k těmto cílům přiřazení potřebných financí. Například využití stavebního spoření na studia dětí, spořicího účtu na letní dovolenou či akciového fondu na peníze na důchod (Srový & Tyl, 2021, s. 12).

Při sestavování finančního plánu se dle Srového a Tyla (2021, s. 13) doporučuje postupovat v následujícím pořadí:

- stanovení cílů – co za peníze pořídít,
- stanovení zdrojů – kolik financí má domácnost k dispozici,
- stanovení rizik – jaká rizika hrozí a jak je pokrýt,
- přiřazení zdroje cílům – kolik peněz na studia, kolik na stáří, či na dovolenou apod.

Posledním krokem finančního plánu je zvolení správných produktů pro realizaci cílů. Bez vhodně stanovených cílů a zdrojů není možné zvolit patřičný produkt. Je důležité vědět, na dosažení jakých cílů bude produkt sloužit, a dle toho mu přidělit přesné

požadavky, které má splňovat. Je důležité se rozhodnout, zda nebude potřeba peníze vybírat předčasně, a zda zbydou nějaké zdroje pro likvidní rezervu na cíle krátkodobé (oprava auta, rozbité spotřebiče, havárie v bytě, ztráta zaměstnání, ...) (Syrový & Tyl, 2021, s. 14).

Pro stanovení zdrojů, které má domácnost pro svůj finanční plán k dispozici, je důležité sestavení rozpočtu příjmů a výdajů. Lidé mívají špatnou představu o tom, co rozpočet vlastně je. Pro většinu je rozpočet pouze způsobem, jak sledovat své výdaje a v případě přebytku příjmů zbytečně utrácet. Tento chybný pohled na rozpočtování způsobuje nejen to, že lidé plýtvají penězi, ale také promeškávají příležitosti, kterými mohou zvyšovat své příjmy a optimalizovat hodnotu svého majetku. Správně sestavený rozpočet poskytne podrobné informace o rozdělování zdrojů a o budoucí optimalizaci financí (Taillard, 2015, s. 21).

Asociace občanských poraden (2021) uvádí, že v rámci domácího hospodaření se dlouhodobě ustálilo zlaté pravidlo 70-20-10, které je vhodnou prevencí proti zmiňovanému zadlužování.

- „70“ – jedná se o 70 % čistého příjmu domácnosti, který je určen na pravidelné měsíční platby (nájem, hypotéka, splátky případných úvěrů, energie, jídlo, pohonné hmoty, ...).
- „20“ – představuje 20 % příjmu vyhrazeného na úspory (přibližně polovina na výše zmiňované dlouhodobé úspory – plánované investice, studia dětí apod. a polovina na úspory krátkodobé – doporučuje se rezerva ve výši 3 až 6měsíčních příjmů).
- „10“ – jedná se o 10 % čistého příjmu určeného pro zábavu.

V rámci postupu při sestavování rozpočtu je důležité vytvořit seznam čistých příjmů. Za tyto příjmy lze považovat veškeré finanční prostředky obdržené za určité období (měsíc). V případě, že jsou některé příjmy získány za delší časové období, je nezbytné tyto příjmy přepočítat na měsíční. Soupis těchto příjmů je podstatný pro určení příjmové stránky, jež je významná pro množství výdajů vyrovnaného rozpočtu. Příjmy lze rozdělit na pravidelné a mimořádné. Za pravidelný příjem je považována mzda ze zaměstnání, příjmy od státu a kapitálové příjmy (pronájem). Mimořádným příjmem se rozumí například vyplacená dividenda z akcií, výhra v loterii, dědictví či odměna za pracovní výsledky (Asociace občanských poraden, 2021).

Dalším krokem je shrnutí všech měsíčních výdajů. Do těchto výdajů je nezbytné zakomponovat pevné výdaje, jež obsahují platby nájemného, splátky hypoték, spotřebitelských úvěrů, energií apod. Mimo tyto výdaje se do rozpočtu zařazují také nepravidelné výdaje, mezi něž patří doplatky na daních, havarijní pojištění, povinné ručení, pojištění majetku, dovolená. Nepravidelné výdaje je vhodné rozpočítat na jeden měsíc. Do rozpočtu se zapisují také kolísající výdaje na nákupy potravin, léků, oblečení a služby. Je vhodné v rámci jednoho průměrného měsíce tyto výdaje sledovat, zapisovat a stanovit tak průměrné měsíční kolísající výdaje. Na výdajové straně rozpočtu by se také měly objevovat pravidelně spořené částky pro případ nahodilých situací (Asociace občanských poraden, 2021).

Posledním krokem je porovnání příjmů a výdajů a zjištění přebytku či nedostatku finančních prostředků. Za optimální situaci se považuje rozpočet v přebytku, kdy je domácnost schopna vytvářet rezervu. Často se stává, že v některém období dochází, zejména z důvodu mimořádných výdajů, k nedostatku financí. Tyto nedostatky lze pokrýt z předem vytvořených rezerv, v krajním případě rozumným využitím cizích zdrojů. Avšak je důležité myslet na to, že tyto výdaje bude nutné v dalších měsících pravidelně hradit, aby nedošlo k předlužení (Asociace občanských poraden, 2021).

Tabulka 1: Příklad měsíčního rodinného rozpočtu

Příjmy		Výdaje	
Položka	Částka (Kč)	Položka	Částka (Kč)
Čistá mzda	x	Nájemné	x
Příjmy od státu	x	Splátky úvěrů	x
Kapitálové příjmy (nájem)	x	Energie	x
Mimořádné příjmy	x	Nepravidelné výdaje	x
		Kolísající výdaje	x
Celkem	x	Celkem	x

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

2 Makroekonomické faktory působící na zadluženost

Působení makroekonomických faktorů je jedním z nejdůležitějších příčin vzniku zadlužování domácností. Mezi tyto faktory lze zařadit zejména inflaci, nezaměstnanost, hrubý domácí produkt a disponibilní důchod. Je tedy důležité tyto základní pojmy vymežit.

2.1 Inflace

Inflaci lze definovat jako projev ekonomické nerovnováhy, jež působí růstem cenové hladiny. Jedná se o zvyšující se ceny statků a služeb (ceny benzínu, bydlení, jídla, ...). Inflace zároveň vyvolává znehodnocení peněz (vkladů), tedy negativní úrokovou míru. Opakem inflace je deflace, která představuje snižování cenové hladiny. K deflaci ovšem nedochází často, lze ji přesněji určit jako reálné zdražení všech budoucích závazků. Což znamená, že je nevýhodná pro ty, kteří splácejí dluhy, vyplácí mzdu či hradí předem sjednané nájemné. Pokud dochází ke stagnaci reálného produktu a inflace, jedná se o stagflaci, kdy dochází také k růstu nezaměstnanosti (Brčák a kol., 2018, s. 147).

Vlivem vysoké inflace se hodnota peněz, jež domácnosti drží v hotovosti, či na běžných a spořicích účtech, téměř neúročí a tím pádem se neustále snižuje. Inflace nutí rodiny hledat způsoby, jak své úspory před inflací ochránit. Jedním ze způsobů je investovat. Z druhé strany lze inflaci považovat za výhodnou pro dlužníky, jelikož snižuje hodnotu dluhů. Toto však platí pouze do té doby, než se kvůli inflaci začnou zvedat úrokové sazby (Šídlo, 2021).

Podle zveřejněných údajů inflace v červenci roku 2022 meziročně vzrostla o 17,5 %, nachází se tedy vysoko nad horní hranicí tolerančního pásma cíle České národní banky, jež činí 2 %, avšak dle prognózy České národní banky se očekával růst o 18,8 %. Tento růst je způsoben zejména výrazným růstem nákladů, především se jedná o další zdražování plynu a elektřiny na světových burzách a také o silný vliv domácí poptávky, který se projevuje růstem cen zboží (Hájková, 2022).

2.2 Nezaměstnanost

K nezaměstnanosti v ekonomice dochází, když existují osoby, jež nejsou v pracovním poměru, ani samy nepodnikají a současně mají zájem pracovat a hledají si práci. Za nezaměstnané se považují osoby od 15 let, bez práce, hledající aktivně práci

a připravené nastoupit do práce. Osoby, jež nesplňují alespoň jednu z těchto stanovených vlastností, lze považovat za osoby zaměstnané či ekonomicky neaktivní (Brčák a kol., 2018, s. 161).

Nezaměstnanost se člení do několika skupin. Z hlediska příčiny nezaměstnanosti lze rozlišovat nezaměstnanost frikční, která je přirozeným jevem, kdy osoba nehledá práci příliš dlouho a míra této nezaměstnanosti patří do přirozené míry nezaměstnanosti. Frikční nezaměstnanost vzniká například změnou bydliště, pokud studenti ukončí školu, či v případě, kdy matkám skončí rodičovská dovolená. Dalším druhem je nezaměstnanost strukturální, která vzniká v důsledku potřeby rekvalifikace zaměstnanců (nesoulad mezi kvalifikačními požadavky na různé druhy práce a volnými pracovními místy). Frikční a strukturální nezaměstnanost jsou formou dobrovolné nezaměstnanosti. Za nedobrovolnou nezaměstnanost se považuje nezaměstnanost cyklická, která se odvíjí od ekonomického vývoje (Brčák a kol., 2018, s. 166).

Nezaměstnanost v květnu roku 2022, i přes příliv uprchlíků z Ukrajiny, opět mírně poklesla na 3,2 %. Na firmy i domácnosti pomalu doléhají vysoké ceny vstupů, což povede ke zpomalování nabírání nových zaměstnanců (Steckerová, 2022).

2.3 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt znázorňuje v peněžních jednotkách, kolik statků a služeb bylo vyprodukováno na daném území bez ohledu na to, kdo vlastnil výrobní faktor použitý při výrobě (rezident či nerezident). Vyjadřuje hodnotu finální produkce, jež je vytvořena výrobními faktory za určité období na území státu. Tento ukazatel lze použít pro určení výkonnosti ekonomiky států. Pokud je potřeba mezinárodně porovnat hrubý domácí produkt, je vhodnější využít hrubého domácího produktu na obyvatele. Hrubý domácí produkt lze vypočítat třemi metodami: výrobní, výdajovou a důchodovou (Brčák a kol., 2018, s. 31).

Podle odhadu Českého statistického úřadu hrubý domácí produkt ve druhém čtvrtletí roku 2022 vzrostl meziročně o 3,7 %. Meziroční růst spotřeby domácností se zastavil, avšak oproti predikci se ukázalo, že i přes zvyšující se životní náklady, jsou spotřebitelé odolní. Firmy neustále tvořily vysoké zásoby, zejména kvůli pokračujícím problémům v dodavatelských i výrobních řetězcích. Na základě letní prognózy je očekáváno zpomalení hrubého domácího produktu, především k tomu přispěje propad spotřeby

domácností. Tento propad způsobí pokles reálných příjmů domácností, který bude následkem růstu životních nákladů (Musil, 2022).

2.4 Disponibilní důchod

Disponibilní důchod představuje důchod, jenž mají domácnosti k dispozici. Je nutné od tohoto důchodu odečíst přímé daně. Tento čistý disponibilní důchod lze dále použít ke spotřebě (nákup statků a služeb) a k úsporám. Důchod domácností pochází z mnoha různorodých zdrojů. Nejčastějším zdrojem je mzda, což je příjem získaný ze zaměstnání. Mezi další zdroje důchodu lze zařadit investice, příjmy z podnikání, příjmy ze státního rozpočtu (sociální dávky), výživné na děti a další různé nepravidelné příjmy (dědictví, výhra, ...) (Taillard, 2015, s. 153).

Ve 4. čtvrtletí roku 2022 došlo k nárůstu průměrné hrubé měsíční nominální mzdy v národním hospodářství přepočtené na zaměstnance proti stejnému období předchozího roku o 7,9 % na 43 412 Kč. Avšak tato mzda, kvůli dopadům inflace, reálně klesla o 6,7 % (Erhartová, 2023).

3 Úvěrové produkty

Největší vliv na zadlužování domácností má používání cizích zdrojů pro potřeby domácností a následná neschopnost tyto cizí zdroje splácet. Proto budou v následující kapitole definovány nejdůležitější úvěry, jež mohou ovlivňovat zadluženost domácností.

Úvěr je možno charakterizovat jako časově omezené zapůjčení peněz za úplatu k volnému či smluvně vázanému použití. Základní členění úvěrů je na úvěry zbožové a peněžní. Úvěry zbožové jsou poskytovány ve zboží, nejrozšířenějším je úvěr obchodní, ale také prodej zboží na splátky. Peněžní úvěry jsou poskytovány v penězích nejčastěji obchodními bankami, nejrozšířenější je úvěr bankovní (Kalabis, 2005, s. 71).

Dále je možné úvěry členit podle subjektu – tedy z hlediska věřitele (poskytovatel úvěru) a z hlediska dlužníka (příjemce úvěru) na úvěry mezibankovní, mezivládní, mezistátní a obecní. Podle objektu jsou úvěry členěny na účelové (hypoteční úvěr, úvěr ze stavebního spoření) a neúčelové (spotřebitelský úvěr, kontokorentní úvěr, americká hypotéka). Důležité je také členění podle zajištění úvěru na zajištěné a nezajištěné. Toto zajištění může být věcné (dům, majetek) či osobní (ručení třetí osobou). Podle doby splatnosti lze úvěry rozčlenit na krátkodobé (splatné do jednoho roku), střednědobé (splatné do čtyř až pěti let) a úvěry dlouhodobé (splatné za více než pět let). V neposlední řadě bývají úvěry členěny dle měny na korunové a cizoměnové (Kalabis, 2005, s. 72).

Prvotním krokem úvěrového vztahu mezi klientem a bankou je žádost o úvěr, jež předkládá klient bance, u níž má zájem uzavřít úvěrovou smlouvu. Náležitosti této žádosti se mohou u jednotlivých bank lišit, avšak mezi základní náležitosti lze zařadit osobní údaje o žadateli, předmět podnikatelské činnosti, či zaměstnání, účel úvěru, výše a měna požadovaného úvěru, návrh čerpání a splácení a případné údaje o zajištění či prognóza vývoje finanční a důchodové situace klienta. Následně po schválení žádosti bankou dochází k uzavření úvěrové smlouvy. Podstatou této smlouvy je závazek banky, že poskytne peněžní prostředky do určité domluvené částky a na druhé straně závazek klienta splatit poskytnuté peněžní prostředky včetně sjednaného úroku. Úvěrová smlouva by měla obsahovat základní náležitosti, mezi něž lze zařadit především určení smluvních stran, výši úvěru a měnu úvěru, lhůtu čerpání úvěru, účel úvěru (u úvěrů

účelových), dobu splatnosti a způsob splácení. Další částí smlouvy je výše a způsob stanovení úrokové sazby a případné zajištění úvěru (Dvořák, 2005, s. 513-516).

Úrokovou sazbu lze definovat jako měřítko ceny vypůjčených peněz, určuje, jakou část jistiny musí dlužník zaplatit za poskytnutý úvěr. Pokud je úroková sazba nízká, domácnosti si půjčují více peněz, jelikož jim nižší splátky příliš nezatěžují rodinný rozpočet a do ekonomiky se tím pádem dostává více peněz. Rozlišují se úrokové sazby nominální a reálné. Nominální úrokové sazby jsou uvedeny v úvěrových smlouvách či v sazebnících bank. Reálná úroková sazba je nominální úroková sazba, od níž je odečtena míra inflace. Pokud je nízká nominální úroková sazba a vyšší inflace, hodnota peněz díky úročení roste, ale roste pomaleji, než se tyto peníze díky inflaci znehodnocují. Tento jev je výhodný pro dlužníky, kterým klesá reálná hodnota dluhu, ale nevýhodný pro věřitele, kterým klesá reálná hodnota vypůjčených peněžních prostředků (Peníze.cz, n. d.).

Úrokové sazby banky odvozují od úrokových sazeb na mezibankovním trhu, jež reagují na nastavení základních úrokových sazeb centrální banky. Centrální banka pomocí dvoutýdenní repo sazby, kterou jsou úročeny vklady komerčních bank u centrální banky, ovlivňuje krátkodobé úrokové sazby. To znamená, že čím vyšší je tato repo sazba, tím komerční banky spíše ukládají své peníze, místo aby je půjčovaly domácnostem či firmám. Další úrokovou sazbou, pomocí které centrální banka reguluje úrokové sazby na trhu, je diskontní sazba, kterou jsou úročeny vklady, jež banky uloží přes noc. Jedná se o dolní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb. Poslední úrokovou sazbou, jež je vyhlášována centrální bankou, je sazba lombardní, což je sazba pro komerční banky, za kterou si půjčují přes noc prostředky od centrální banky. Důležité je zmínit také PRIBOR (Prague Interbank Offered Rate), což je pražská mezibankovní úroková sazba, za kterou si mezi sebou půjčují jednotlivé komerční bankovní společnosti (Peníze.cz, n. d.).

Tabulka 2: Úrokové sazby vydané Českou národní bankou k 23. 6. 2022

Název sazby	Výše sazby (v % p. a.)
Dvoutýdenní repo sazba	7
Diskontní sazba	6
Lombardní sazba	8

Zdroj: Česká národní banka (2022a), zpracováno autorkou

Úvěr je možné splatit najednou v celé částce (včetně úroků) po uplynutí doby splatnosti, či postupně v předem dohodnutých splátkách (pravidelné či nepravidelné). Pravidelné splácení může být anuitní nebo neanuitní. Anuitní splácení znamená pravidelně se opakující platby, kdy se výše částky v průběhu splátky nemění, mění se pouze její struktura (s postupem času dochází ke snižování podílu úroků a k růstu podílu úmoru). Neanuitní platby se týkají pravidelných splátek, jejichž výše není v čase neměnná (je počítána z úmoru jistiny a úhrady úroků, jež jsou vztaženy k nesplacené hodnotě půjčky). U pravidelných splátek bývá potřeba sestavit umořovací plán, který slouží k informování zúčastněných stran o průběhu splácení. Běžně obsahuje výši splátky, výši úmoru, výši úroku a stav dluhu po odečtení úmoru (Půlpánová, 2007).

Úvěrová smlouva poté podle Dvořáka (2005, s. 516-517) zaniká některým z následujících způsobů:

- splněním smlouvy (řádné splacení úvěru včetně stanovených úroků),
- dohodou mezi bankou a dlužníkem,
- odstoupením od smlouvy (pokud byl úvěr použit na jiný než vymezený účel, pokud je použití úvěru ke smluvenému účelu nemožné, či pokud je dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek),
- výpovědí jedné ze dvou stran (na základě výpovědní lhůty uvedené ve smlouvě).

3.1 Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelský úvěr je úvěr směřovaný k fyzickým osobám (domácnostem) na pokrytí jejich potřeb, jež se týkají spotřeby. Jedná se tedy o úvěr určený přímo spotřebiteli, tudíž se neposkytuje podnikatelským subjektům (Půlpánová, 2007, s. 299).

Spotřebitelský úvěr je upravován zákonem č. 257/2016 Sb., který definuje spotřebitelský úvěr takto: „Spotřebitelským úvěrem je odložená platba, peněžité zápůjčka, úvěr nebo obdobná finanční služba poskytovaná nebo zprostředkovaná spotřebiteli.“

Spotřebitelský úvěr lze členit na spotřebitelský úvěr na bydlení, který je zajištěný nemovitou věcí nebo věcným právem k nemovité věci. Tento úvěr je určený k nabytí nemovité věci, výstavbě nemovité věci, ke změně stavby, úhradě za převod družstevního podílu, či k úhradě nákladů spojených se získáním peněžité zápůjčky a ke splacení úvěru poskytnutého k výše zmiňovaným účelům. Za spotřebitelský úvěr na bydlení se považuje také úvěr poskytnutý stavební spořitelnou podle zákona o stavebním spoření. Dalším spotřebitelským úvěrem je vázaný spotřebitelský úvěr, jenž je vázaný na koupi zboží nebo poskytnutí služby (zákon č. 257/2016 Sb., zákon o spotřebitelském úvěru).

Spotřebitelské úvěry se nedoporučují používat ve výše zmiňovaných finančních plánech, jelikož mají roční procentní sazbu nákladů obvykle nad 10 % p. a., což znamená, že se jedná o drahé úvěry. Používají se spíše pro splnění nějakého krátkodobého cíle, avšak za cenu oddálení dlouhodobých cílů. Což značí, že při použití spotřebitelského úvěru dochází k opaku toho, co je cílem finančního plánu, upřednostňuje se současnost na úkor budoucnosti (Syrův & Tyl, 2021, s. 205).

Spotřebitelský úvěr je možné použít na krátkodobé překlenutí, čím déle se čerpá, tím déle odčerpává zdroje a prodražuje se. Například pokud by nestačila rezerva, kterou má domácnost ve svém finančním plánu, lze za vhodné použití spotřebitelského úvěru považovat kontokorent. Jde tedy o možnost rychle získat finanční prostředky a nemuset rušit střednědobé či dlouhodobé produkty (stavební spoření, prodej podílových fondů). Ihned, kdy dojde ke zlepšení finanční situace, se doporučuje kontokorent splatit (Syrův & Tyl, 2021, s. 206).

Důležité je u spotřebitelských úvěrů zmínit roční procentní sazbu nákladů (RPSN). Zákon o spotřebitelském úvěru ukládá povinnost informovat spotřebitele o výši ukazatele RPSN všem osobám nabízejícím či poskytujícím spotřebitelský úvěr. Tento ukazatel postihuje celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, které jsou vyjádřené ročním procentním podílem z celkové výše spotřebitelského úvěru. Důvodem pro zavedení tohoto ukazatele bylo zejména objektivnější posouzení nákladovosti

a výhodnosti spotřebitelského úvěru pro spotřebitele a možnost srovnání nabídek jednotlivých bankovních institucí. Do ukazatele RPSN se mimo úrokové sazby a struktury splátek jistiny a úroků zahrnují poplatky za posouzení žádosti o úvěr, poplatky související s uzavřením smlouvy, poplatky za převod peněžních prostředků, za vedení úvěrového účtu, platby za pojištění či záruku pro případ neschopnosti splácet a platby provizí (Česká národní banka, n. d. a).

Spotřebitelské úvěry se nejčastěji dělí na úvěry splátkové a revolvingové. Revolvingový úvěr lze definovat jako prostředky poskytnuté na kontokorentním účtu (čerpání na běžném účtu do záporného zůstatku) či jako prostředky, čerpané s využitím úvěrové karty v platebních operacích, které jsou následně splácené v předem dohodnutém režimu, přičemž je stanoveno také bezúročné období. Zatímco splátkový úvěr je poskytován v bezhotovostní formě, obvykle na nákup spotřebního zboží a služeb. Výplata tohoto úvěru se provádí převodem na účet prodejce či na účet třetí osoby. Splácen je poté pravidelnými měsíčními splátkami jistiny i úroku (Půlpánová, 2007, s. 300-301).

Tabulka 3: Porovnání úrokových sazeb spotřebitelského úvěru ve výši 200 000 Kč u vybraných bank ke dni 3. 9. 2022

Poskytovatel úvěru	Úroková sazba (v % p. a.)	RPSN (v % p. a.)
Air Bank, a. s.	6,40	6,60
Česká spořitelna, a. s.	6,99	7,40
ČSOB, a. s.	8,90	neuvedeno
Equa bank, a. s.	7,90	8,20
Hello bank!	7,98	8,19
Komerční banka, a. s.	7	7,23
MONETA Money Bank, a. s.	6,69	6,90
Raiffeisenbank, a. s.	7,40	7,70
UniCredit Bank, a. s.	6,79	7

Zdroj: vlastní zpracování s využitím internetových kalkulaček bank, 2022

Z tabulky 3 lze usuzovat, že nejnižším RPSN u spotřebitelského úvěru k 3. 9. 2022 disponuje bankovní společnost Air Bank, a. s. (6,60 % p. a.). Naopak nejvyšší RPSN je u společnosti Equa bank, a. s. (8,20 % p. a.).

3.2 Kontokorentní úvěr

Nejdůležitější charakteristikou kontokorentního úvěru je možný přechod zůstatku na běžném (kontokorentním) účtu klienta do debetu (do mínusu). Tuto možnost dává banka klientovi takzvaným úvěrovým rámcem (Půlpánová, 2007, s. 305).

Úvěrový rámec vymezuje maximální debet na kontokorentním účtu, jehož může klient dosáhnout. Je povoleno krátkodobé překročení úvěrového rámce, avšak toto překročení může být spojeno se sankčními úrokovými náklady (Dvořák, 2005, s. 522).

Kontokorentní úvěr je úvěr krátkodobý, slouží k vyrovnávání výkyvů na běžném (kontokorentním) účtu a také ke krytí krátkodobých potřeb klientů. Smlouva o kontokorentním úvěru je obvykle sjednávána na jeden rok, avšak, pokud je úvěrový vztah bezproblémový, je možné ho prodloužit. Nevýhodou tohoto úvěru je vyšší cena oproti alternativním úvěrovým produktům (Půlpánová, 2007, s. 306).

Pro představu, v České spořitelně, a. s. je aktuální úroková sazba ke 27. 10. 2022 u kontokorentního úvěru 18,9 % p. a. a RPSN je 23,05 % (Česká spořitelna, 2022a).

3.3 Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr se řadí mezi oblíbené bankovní produkty. Základním charakteristickým rysem tohoto úvěru je zajištění zástavním právem k nemovitosti, z čehož vyplývá poměrně nízké riziko pro banky a možná dlouhodobost úvěru. Ve větší míře začaly banky poskytovat hypoteční úvěry až po roce 1995. V tomto roce vstoupila v platnost legislativní úprava hypotečního bankovníctví (zákon č. 84/1995 Sb.). Velkou část hypotečního bankovníctví upravuje zákon o dluhopisech, jelikož vychází zejména z úpravy hypotečních zástavních listů, nikoliv hypotečních úvěrů. Je nutné tedy diferencovat hypoteční úvěry refinancované hypotečními zástavními listy (právní úprava v zákoně o dluhopisech) a refinancované jiným způsobem (podléhají obecné úpravě smlouvy o úvěru) (Dvořák, 2005, s. 527).

Zákon č. 190/2004 Sb., zákon o dluhopisech definuje hypoteční úvěr takto: „Hypoteční úvěr je úvěr, který je alespoň částečně zajištěn zástavním právem k nemovité věci, a to ode dne vzniku právních účinků zástavního práva.“

Zákon č. 190/2004 Sb., zákon o dluhopisech také uvádí, že nemovitá věc, uvedená v definici, se musí nacházet na území členského státu Evropské unie.

Na základě současné definice hypotečního úvěru lze vidět, že již není nutná podmínka využití poskytnutých peněžních prostředků k financování bytové potřeby. Tato možnost byla umožněna novelizací úpravy hypotečních zástavních listů. Hypoteční úvěry poskytované na jiné než bytové účely, jsou označovány jako americké hypotéky (Dvořák, 2005, s. 528).

Americká hypotéka je určena lidem, kteří vlastní nemovitost a pro získání peněžních prostředků chtějí tuto nemovitost dát bance do zástavy. Na rozdíl od běžných hypotečních úvěrů nemusí být tyto peněžní prostředky použity pouze na nákup nemovité věci, ale mohou být využity pro nákup jakéhokoli zboží či služby. Výhodou je nižší úroková sazba a delší doba splatnosti úvěru (15 až 20 let) než u klasických spotřebitelských úvěrů. Nevýhodou jsou vysoké poplatky, týkající se poskytnutí a správy úvěru, a v krajním případě, pokud klient nebude splácet, může o zastavenou nemovitost přijít (Kalabis, 2005, s. 79).

Pro získání hypotečního úvěru je nutné splnit určité podmínky, základní podmínky určuje Česká národní banka, ale poskytovatelé k nim přidávají další, aby měli jistotu, že klient zvládne úvěr splácet. Banky.cz (2022) uvádějí tyto podmínky pro získání hypotečního úvěru v roce 2022:

- věk – minimálně 18 let, maximální hranice věku není stanovena, ale šanci dosáhnout na hypoteční úvěr mají pouze klienti v aktivním věku (obvyklý věk pro získání tohoto úvěru je 18 až 67 let);
- příjem – není určeno konkrétní číslo, záleží na výši hypotéky, době splatnosti a na úrokové sazbě;
- bonita – jedná se o bankovní hodnocení, zda klient dokáže úvěr splácet (banka hodnotí příjmy, záznamy v registrech dlužníků a další úvěry klienta);
- záznamy v registrech dlužníků – klient nesmí mít za posledních 3 až 5 let žádné záznamy v registrech dlužníků;
- hodnota zástavy – dle aktuálních pokynů ČNB;

- pobyt v České republice – pokud se jedná o cizince, který chce získat hypoteční úvěr, musí mít alespoň přechodný pobyt v ČR (pro občany jiného státu Evropské unie), nebo trvalý pobyt (pro občany jiných zemí mimo Evropskou unii);
- podmínky pro hypoteční úvěry stanovené Českou národní bankou – ukazatel LTV, DTI a DSTI.

Ukazatel Loan to Value (LTV) vyjadřuje procentní poměr mezi výší úvěru a hodnotou zastavované nemovitosti. Od 1. dubna 2022 došlo ke změně limitu tohoto ukazatele, banky nyní mohou poskytnout pouze úvěry, kde výše tohoto úvěru činí maximálně 80 % hodnoty zastavené nemovitosti. Dochází také k odlišnému posuzování žadatelů mladších 36 let, kdy výše půjčované částky může činit maximálně 90 % hodnoty zastavené nemovitosti. Toto zmírnění pro žadatele do 36 let se vztahuje pouze na úvěry, jež slouží k pořízení vlastního bydlení (Česká národní banka, 2022b).

Poměr výše celkového zadlužení žadatele o hypoteční úvěr a výše jeho čistého ročního příjmu vyjadřuje ukazatel Debt to Income (DTI). Od 1. dubna 2022 dochází k povinnosti bank dodržovat horní hranici tohoto ukazatele na 8,5násobku ročního příjmu klienta (9,5násobek pro klienty mladší 36 let) (Česká národní banka, 2022c).

Poslední ukazatel vyjadřuje procentní podíl ročních průměrných výdajů žadatele o úvěr, jež vyplývají z jeho celkového zadlužení, na jeho ročním čistém příjmu. Neboli procentní podíl celkové výše všech měsíčních splátek na čistém měsíčním příjmu klienta. Tento ukazatel se nazývá Debt Service to Income (DSTI) a od 1. dubna 2022 je povinností bank dodržovat horní hranici tohoto ukazatele maximálně na 45 % čistého měsíčního příjmu klienta (50 % u žadatelů mladších 36 let) (Česká národní banka, 2022d).

Tabulka 4: Porovnání úrokových sazeb hypotečního úvěru ve výši 3 500 000 Kč u vybraných bank ke dni 7. 11. 2022

Poskytovatel úvěru	Úroková sazba (v % p. a.)
Air Bank, a. s.	5,94
Česká spořitelna, a. s.	6,14
ČSOB, a. s.	6,19
Equa bank, a. s.	6,09
Komerční banka, a. s.	6,19
MONETA Money Bank, a. s.	6,24
Raiffeisenbank, a. s.	6,09
UniCredit Bank, a. s.	6,09

Zdroj: vlastní zpracování s využitím internetových kalkulaček bank, 2022

V tabulce 4 lze vidět jednotlivé roční úrokové sazby hypotečních úvěrů v roce 2022 u vybraných bankovních společností. Vzhledem k nedostupnosti údajů o RPSN u všech zvolených bank jsou uvedeny pouze pevné roční úrokové sazby, je nutné dále počítat s tím, že RPSN bude vyšší. Předpokladem je splatnost úvěru 30 let s fixací úrokové sazby na 5 let. Vzhledem k dodržení ukazatele LTV činí hodnota pořizované nemovitosti 4 400 000 Kč. Nejnižší úrokovou sazbou u hypotečního úvěru disponuje společnost Air Bank, a. s. (5,94 % p. a.). Naopak nejvyšší úrokovou sazbu má společnost MONETA Money Bank, a. s. (6,24 % p. a.).

3.4 Úvěr ze stavebního spoření

Základním principem stavebního spoření je spoření účastníků po určitou dobu a následné získání jejich zúročených úspor zpět. Při splnění určitých podmínek vzniká také nárok na poskytnutí účelového úvěru ze stavebního spoření a taktéž nárok na státní podporu. Stavební spoření mohou provozovat pouze banky, které mají speciální licenci na stavební spoření od České národní banky (Dvořák, 2005, s. 435-436).

Všechny stavební spořitelny působící v České republice sdružuje Asociace českých stavebních spořitelů.

V současné době dle Asociace českých stavebních spořitelen (n. d.) na českém trhu působí pět stavebních spořitelen:

- ČSOB Stavební spořitelna, a. s.,
- Stavební spořitelna České spořitelny, a. s.,
- Modrá pyramida stavební spořitelna, a. s.,
- Raiffeisen stavební spořitelna a. s.,
- MONETA Stavební Spořitelna, a. s.

Zákon č. 96/1993 Sb., zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření definuje stavební spoření takto:

„Stavební spoření je účelové spoření spočívající

- a) v přijímání vkladů od účastníků stavebního spoření,
- b) v poskytování úvěrů účastníkům stavebního spoření,
- c) v poskytování příspěvku fyzickým osobám (dále jen "státní podpora") účastníkům stavebního spoření.“

Pro získání úvěru ze stavebního spoření musí účastník stavebního spoření splnit tři podmínky. Dle Finančního vzdělávání (n. d. a) mezi tyto podmínky patří:

- naspoření stanovené částky,
- dosažení stanovené výše parametrů hodnocení (hodnotící číslo) – zohledňuje zejména dobu spoření a výši vkladů,
- minimální doba spoření – 2 roky (vyplývá ze zákona o stavebním spoření).

Stavební spořitelny plnění těchto podmínek pravidelně kontrolují a poté informují klienta o nároku na úvěr ze stavebního spoření. Tento úvěr je poskytován v cílové částce stavebního spoření po odečtení zůstatku na účtu stavebního spoření. Úvěr je po celou dobu úročen pevnou úrokovou sazbou, která je určena již při uzavírání smlouvy o stavebním spoření. Ke splácení dochází v měsíčních platbách, které zahrnují poskytnutý úvěr a úroky (Finanční vzdělávání, n. d. a).

Co se týče úrokových sazeb úvěru ze stavebního spoření, pro smlouvy uzavírané v letech 2015 až 2021 se roční úrokové sazby pohybovaly v rozmezí od 2,99 % do 4,5 %. Ovšem nepříznivá aktuální situace způsobila také zvyšování úrokových sazeb těchto úvěrů, nyní se pohybují v rozmezí od 2,99 % do 6 %. ČSOB Stavební

spořitelna, a. s. poskytuje tyto úvěry v současné době se sazbou 4 až 4,5 %, Modrá pyramida stavební spořitelna, a. s. se sazbou 3,49 %, MONETA Stavební Spořitelna, a. s. se sazbou 4,49 až 5,49 %, Stavební spořitelna České spořitelny, a. s. se sazbou 4,5 % a Raiffeisen stavební spořitelna a. s. se sazbou v rozmezí 2,99 až 6 % (Kielar, 2022).

3.5 Prodej na splátky

Splátkový prodej je způsob, jak společnosti mohou lidem nabízet zboží, které by si možná ani běžně nepořídili nebo by si jeho pořízení ještě rozmysleli. Prodej na splátky je často nabízen jako prodej bez navýšení, což v klientech budí dojem, že si zboží pořídí za stejnou cenu, za kterou by zboží pořídili rovnou při nákupu namísto. Ovšem klienti by měli počítat s tím, že se tento nákup může prodražit, například mohou zapomenout na splátku, z čehož jim plynou poplatky. Také dochází k tomu, že z důvodu opotřebení věci a rychlému vývoji na trhu při placení těchto splátek, jsou na trhu již další novější a často výhodnější nabídky (Finanční vzdělávání, n. d. b).

Při nákupu zboží na splátky si lidé vlastně sjednávají spotřebitelský úvěr, kterým zaplatí za dané zboží a poté ho splácejí. Tento úvěr poskytuje buď samotný prodejce, nebo je v úvěrovém vztahu pouze prostředníkem a úvěr zřizuje splátková společnost (nebankovní poskytovatel úvěrů). Tyto splátkové společnosti jsou také pod dohledem České národní banky, proto jsou pravidla pro poskytování úvěru stejná jako u spotřebitelských úvěrů. Při zřizování tohoto typu úvěru je nutné zohlednit roční procentní sazbu nákladů (RPSN), čím je vyšší, tím je úvěr dražší. RPSN musí být uvedena ve smlouvě o poskytnutí úvěru, u splátkového prodeje se pohybuje okolo 20 až 30 % (Finanční vzdělávání, n. d. b).

3.6 Leasing

Leasing je druhem financování, kdy mezi dodavatelem daného zboží a subjektem, který toto zboží potřebuje, stojí takzvaná leasingová společnost. Tato společnost od dodavatele zboží získá, financuje ho a pronajímá ho svému klientovi. Jedná se tedy o pronájem předmětu nebo investičního zařízení klientovi na dobu určitou či neurčitou za sjednané nájemné, kdy pronajímatel dává nájemci (uživateli) právo tento předmět užívat (Kalabis, 2005, s. 95).

Existují dva typy leasingu – leasing finanční a leasing operativní. V rámci finančního leasingu dojde po jeho skončení k převodu leasované věci do vlastnictví nájemce. Klient přebírá za danou věc odpovědnost, je zodpovědný za její údržbu, provoz a opravy. Mimo jiné nese také veškeré nebezpečí a rizika týkající se leasovaného předmětu (poškození, riziko poklesu tržní hodnoty, ...). Finanční leasing se většinou uzavírá na delší dobu, tato doba je dána dobou odpisování předmětu dle daňových předpisů. U leasingu operativního se jedná o krátkodobé užívání potřebného předmětu (většinou po dobu nižší, než je odpisová doba dané věci dle daňových předpisů). U operativního leasingu nese veškeré nebezpečí a rizika spojená s pronajímaným předmětem leasingová společnost. Společnost hradí všechny náklady týkající se údržby a oprav dané věci. Po ukončení operativního leasingu dochází k vrácení leasovaného předmětu leasingové společnosti (Finanční vzdělávání, n. d. c.).

3.7 Konsolidace úvěrů

Konsolidace úvěrů je vhodná v situaci, kdy má klient více různých půjček. V takovém případě může požádat o konsolidační úvěr, kdy tyto peníze použije ke splacení zbývajících zůstatků na všech ostatních úvěrech a poté hradí pouze splátky tohoto konsolidačního úvěru. Výhodou je, že většinou dochází k poklesu celkové měsíční platby, jelikož klient může získat lepší podmínky úvěru a také obvykle dostane nižší úrokovou sazbu. Nakonec ale dochází k tomu, že klienti zaplatí více peněz, než kdyby ke konsolidaci nedošlo, což je způsobeno splácením ekvivalentních plateb, ale po delší časové období, čímž je splaceno více úroků (Taillard, 2015, s. 72).

Na základě internetové kalkulačky České spořitelny, a. s. (2022b) by nová měsíční splátka v případě konsolidace činila místo původních 13 000 Kč pouze 8 755 Kč (úroková sazba 7,12 % p. a., doba splácení 10 let). Došlo by tedy ke snížení měsíčních splátek o 4 245 Kč.

Tabulka 5: Názorná ukázka konsolidace úvěrů u České spořitelny, a. s. (18. 11. 2022)

Druh spláceného úvěru	Zbývá doplatit	Měsíční splátka	Měsíční splátka (konsolidace)
Spotřebitelský úvěr	15 000	1 000	x
Leasing	200 000	3 000	x
Nákup na splátky	500 000	9 000	x
Celkem	715 000	13 000	8 755

Zdroj: vlastní zpracování s využitím internetové kalkulačky České spořitelny, a. s., 2022

Je nutné rozlišovat konsolidaci a refinancování úvěru. Refinancování úvěru představuje splacení staré půjčky novou, která je většinou od jiné bankovní společnosti. Refinancování je výhodné pouze pokud má nový úvěr nižší úrokovou sazbu či delší splatnost, jež vede k nižší měsíční splátce úvěru (Banky.cz, n. d.).

4 Další pojmy týkající se zadluženosti domácností

Mezi další pojmy, které je důležité v oblasti zadluženosti domácností zmínit, patří dopady vysoké zadluženosti. Dopadem vysoké zadluženosti může být vznik exekuce či vstup do insolvence. Pokud je však domácnost schopna řádně splácet své úvěry, nemusí k těmto situacím dojít. V této kapitole bude dále zmíněna finanční gramotnost, která má na zadlužování poměrně vysoký vliv a v neposlední řadě bude vysvětleno Milostivé léto v roce 2023.

4.1 Insolvence (osobní bankrot)

Insolvence znamená řízení, které je schváleno soudem, a které řeší situaci občana, jenž není schopen dostát svým závazkům. Není tedy schopen splácet pravidelně své půjčky, účty a další. Pravidla týkající se vyhlášení osobního bankrotu stanovuje insolvenční zákon č. 182/2006 Sb. (zákon o úpadku a způsobech jeho řešení) (Rutteová, 2023).

Zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení definuje dlužníka v úpadku takto: „Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit.“

Zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení dále definuje, kdy dlužník není schopen plnit své peněžité závazky. Dle tohoto zákona dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže zastavil platby podstatné části svých závazků, nebo je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo není možné dosáhnout uspokojení peněžitých pohledávek výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

Je důležité se rozhodnout, zda se vstup do insolvence vyplatí nebo bude vhodnější zvolit jiný způsob řešení. Osobní bankrot je výhodný pro dlužníky, kteří nezvládají platit své závazky, mají alespoň 2 věřitele, dále je pro ně přijatelné splácet alespoň 2 178 Kč měsíčně a zároveň je jejich dluh vyšší hodnoty. Uvedená minimální požadovaná splátka ve výši 2 178 Kč se skládá ze dvou částí, první část ve výši 1 089 Kč je odměnou insolvenčnímu správci a dalších 1 089 Kč je na umoření dluhu. Z důvodu výše stanovených odměn insolvenčnímu správci nemá smysl o oddlužení žádat, pokud je nesplacený dluh v řádu několika desítek tisíc korun. Člověk, který žádá o vstup do insolvence, musí mít takový měsíční příjem, aby mu po splacení minimální platby zůstala tzv. nezabavitelná částka (Rutteová, 2023).

Nezabavitelná částka představuje částku z výdělku, která nemůže být měsíčně zabavena osobě v insolvenční či exekuci, jelikož slouží k zajištění životních potřeb člověka. Nezabavitelná částka se vypočítává z výše životního minima a normativních nákladů na bydlení. V roce 2023 došlo ke zvýšení normativních nákladů i životního minima a nezabavitelná částka tak činí 13 638 Kč. Pokud dlužník zároveň žije s manželkou či manželkou a dětmi, nezabavitelná částka se zvyšuje o 3 409,50 Kč za každou další vyživovanou osobu (Kurzy.cz, 2023a).

Dle Ministerstva práce a sociálních věcí (2023) lze životní minimum definovat jako minimální společensky uznanou hranici peněžních příjmů, které jedinec potřebuje k zajištění stravy a dalších osobních potřeb. V roce 2023 činí částka životního minima pro jednotlivce 4 860 Kč za měsíc.

Normativní náklady na bydlení se stanovují jako průměrné celkové náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Tyto náklady jsou počítány z nájemného, případně ze srovnatelných nákladů u vlastníků a družstevníků a cen služeb a energií (Ministerstvo práce a sociálních věcí, n. d.).

Mezi hlavní výhody osobního bankrotu lze zařadit zastavení veškerého navyšování dluhů o úroky, penále a mimosmluvní sankce. Také nesmí být provedena exekuce, pokud je na daného dlužníka nařízena. Dále je zde možnost odpuštění části dluhu, pokud dlužník splňuje veškeré podmínky oddlužení a toto oddlužení úspěšně skončí. Výhodou je také to, že dlužník posílá pouze jednu měsíční splátku insolvenčnímu správci namísto několika splátek jednotlivým věřitelům, tudíž dochází ke zjednodušení a zpřehlednění situace pro dlužníka (Kurzy.cz, 2023b).

Do nevýhod osobního bankrotu patří zejména neustálý dohled insolvenčního správce, zveřejnění soudního spisu ve veřejně přístupném insolvenčním rejstříku a úhrada nákladů insolvenčnímu správci. Dlužník je dále nucen vystačit pouze s nezabavitelnou částkou a v případě mimořádného příjmu či příjmu z dědictví je dlužník povinen tyto příjmy odevzdat insolvenčnímu správci (Kurzy.cz, 2023b).

4.2 Exekuce

Exekuce je způsob vymáhání dluhů, který je povolen státem a jsou pro něj státem stanovena pravidla. Exekuci musí na podkladě těchto stanovených podmínek provádět exekutor, a to na základě rozhodnutí soudu. Na počátku exekuce musí existovat

nesplacený dluh vůči věřiteli, přičemž se tento věřitel rozhodne, že nesplácení bude řešit exekucí, kterou mu umožňuje právní řád (Finanční vzdělávání, n. d. d.).

Prvním krokem je na návrh věřitele pověření soudního exekutora soudem k výkonu exekuce. Podkladem je exekuční titul (rozsudek, platební rozkaz, rozhodčí nález, výkaz nedoplatků sociálního a zdravotního pojištění). Exekutor zašle dlužníkovi vyrozumění o zahájení exekuce společně s výzvou ke splnění vymáhané povinnosti. Dlužník po doručení těchto dokumentů nesmí se svým majetkem nakládat nad rozsah běžné činnosti a má na zaplacení dluhu 30 dnů, pokud tuto podmínku splní, zaplatí navíc pouze polovinu nákladů a odměny exekutora (Člověk v tísni, 2022).

Aby exekutor pokryl pohledávky věřitele, může dlužníkovi zabavit peníze na účtech, nařídít srážky ze mzdy či prodat jeho majetek. O zabavení peněz na účtech dlužník není předem informován a exekutor může obstatit i účet manžela či manželky. Co se týče srážek z příjmů, může exekutor postihnout rodičovský příspěvek, nemocenské dávky, důchod či stipendium, podporu v nezaměstnanosti a další. Exekutor naopak nesmí postihnout daňový bonus, porodné, přídavky na děti, dávky v hmotné nouzi a příspěvky na bydlení. U movitého majetku smí exekutor zabavit například auto, elektroniku, nábytek, starožitnosti a domácí spotřebiče a nesmí naopak zabavit věci, bez kterých se nelze v běžném životě obejít, například ledničku, pračku, sporák, dětské věci, zdravotní potřeby a pomůcky, snubní prsteny a domácí mazlíčky. Pokud dlužník vlastní nemovitý majetek, může ho exekutor zablokovat na katastru nemovitostí a nařídít jeho dražbu (Člověk v tísni, 2022).

4.3 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost představuje znalosti a dovednosti potřebné k vykonání důležitých finančních rozhodnutí. Téměř každý člověk se potýká s otázkami jako: kde si založit bankovní účet, jakou zvolit hypotéku, kam investovat a jak si spořit na důchod. Avšak podle mezinárodního průzkumu finanční gramotnosti dospělých osob Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 2020 přibližně polovina dospělé populace Evropské unie dostatečně nerozumí základním finančním pojmům. Nejhůře jsou na tom dle průzkumu skupiny s nízkými příjmy, ženy a dále mladí a starší lidé. Každý by měl být schopen pochopit rizika spojená s půjčováním a investováním peněz. Finanční gramotnost může jednotlivcům pomáhat plánovat budoucnost, lépe hospodařit s penězi a investovat dle jejich potřeb. Mimo jiné finanční gramotnost chrání osoby před

předlužováním, nadměrným riskováním, podvody a také kybernetickými riziky (European Commission, n. d.).

Podle České bankovní asociace (2022) finanční gramotnost v České republice v roce 2022 mírně vzrostla. Index finanční gramotnosti České bankovní asociace vzrostl oproti roku 2021 o jeden bod na 56 bodů. Tento index se měří na základě 11 otázek, jež se týkají finanční gramotnosti. Výzkum byl proveden ve dnech 2. až 9. srpna roku 2022 na reprezentativním vzorku populace České republiky ve věku 18 až 79 let. Největší rozdíl byl zjištěn u vzdělání, kdy lidé s vysokoškolským vzděláním dosáhli 62 bodů a lidé se základním vzděláním či s odborným učilištěm dosáhli pouze 48 bodů. Kromě vzdělání byly velké rozdíly také v rámci věkových kategorií, kdy lepších výsledků dosahovali lidé nad 50 let, z čehož plyne získávání finančních znalostí díky zkušenostem.

Dle České bankovní asociace (2022) lze zařadit mezi vybrané výsledky indexu finanční gramotnosti následující údaje.

- 58 % lidí si myslí, že se financemi ve svých vzdělávacích plánech školy zabývají málo nebo vůbec.
- 70 % lidí uvedlo, že na finančním vzdělávání by se měl podílet zejména stát.
- Pouze 13 % respondentů uvedlo, že si v rámci peněz a finančních produktů vystačí se svými znalostmi a nepotřebují pomoc odborníka.
- 55 % osob si tvoří měsíční finanční rezervu na nečekané události.
- 71 % dotazovaných uvedlo, že je jejich rodinný rozpočet ovlivněn současným zdražováním (vysokou inflací). I přes to 41 % oslovených osob neplánuje své finance před vlivem inflace chránit.
- Co se týká dětí a financí, většina rodičů se svými dětmi finance řeší, nejčastěji však řeší bezpečnost nákupu na internetu a rodinné finance.

4.4 Milostivé léto 2023

První Milostivé léto se konalo od 28. října 2021 do 28. ledna 2022 a jeho pokračování bylo od 1. září 2022 do 30. listopadu 2022, kdy se dlužníci mohli oprostít například od dluhů na zdravotním pojištění či na nájmech u obecních bytů. Tato Milostivá léta se týkala pouze exekucí vymáhaných soudními exekutory, tudíž se dlužníci, kteří dlužili na daních či na sociálním pojištění nemohli do Milostivého léta zařadit, jelikož dluhy

vůči Finanční správě a České správě sociálního zabezpečení se nevymáhají soudními exekutory. Poslední Milostivé léto, které se bude konat v roce 2023 bude zaměřeno na daňové dluhy a dluhy na sociálním pojištění, čímž dojde k odstranění předchozích nedostatků a budou se moci zapojit i dlužníci s exekucemi, které jsou vymáhány přímo institucemi bez soudních exekutorů (Němcová, 2023).

Pokud dlužníci uhradí původní pojistné, které dluží u České správy sociálního zabezpečení či dluh na dani a clu v období od 1. července do 30. listopadu roku 2023 a podají si žádost, budou jim odpuštěny veškeré úroky a penále týkající se těchto nedoplatků. Odpuštěno to však bude jen u dluhů vzniklých do 30. září 2022. Milostivé léto v roce 2023 budou moci využít v případě dluhů na sociálním pojištění fyzické i právnické osoby. Daňové dluhy se budou týkat pouze fyzických osob. Pokud bude dluh na sociálním pojištění či na dani vyšší než 5 000 Kč, dojde k možnosti požádání o rozložení dluhu do splátek (Exekuceinfo.cz, 2023).

Toto oddlužení by podle údajů České správy sociálního zabezpečení ke konci srpna 2022 mohlo platit až pro 715 tisíc fyzických osob, jejichž dluh na pojistném činil 20,7 miliardy korun (prominuté penále by mělo činit 10,5 miliardy korun). U právnických osob by mohlo jít až o 262 tisíc osob, jejichž dluh na pojistném činil 36 miliard korun (prominuté penále až 7,5 miliardy korun) (Hovorka, 2023).

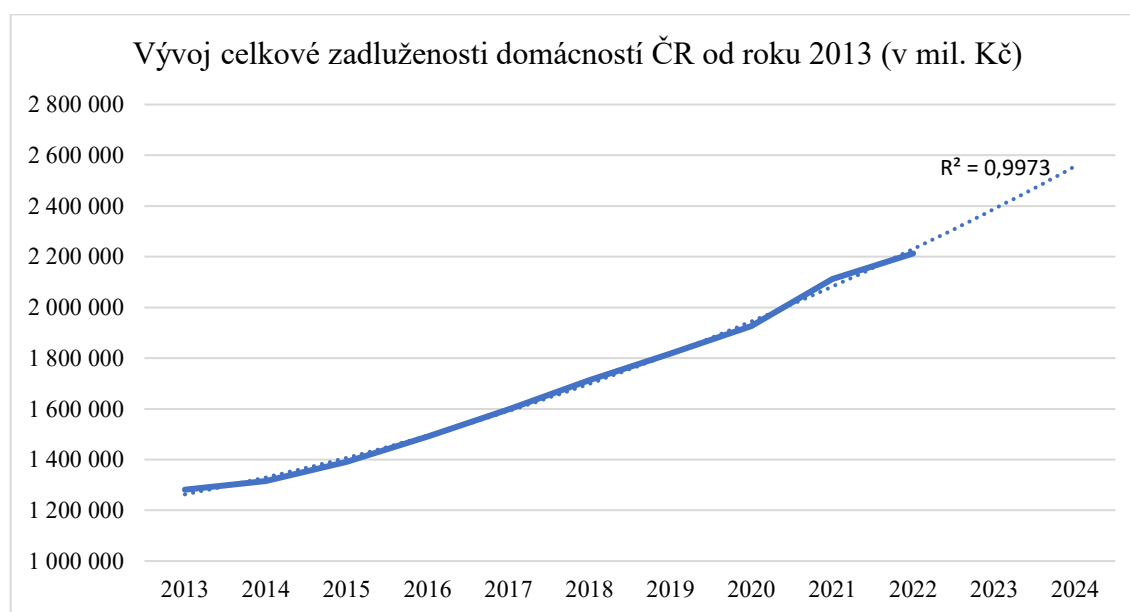
5 Vývoj zadluženosti domácností v ČR

V následující kapitole bude proveden rozbor zadluženosti domácností v České republice v letech 2013 až 2022. Metodou analýzy bude proveden rozbor celkové zadluženosti domácností ČR a také rozbor poskytnutých úvěrů domácnostem bankovními společnostmi a ostatními finančními společnostmi. Dále bude proveden rozbor vývoje exekucí a osobních bankrotů.

5.1 Vývoj celkové zadluženosti domácností v ČR

V následující části bude zmapován vývoj celkové zadluženosti domácností v České republice v letech 2013 až 2022. Do pojmu domácnosti dle České národní banky lze zařadit obyvatelstvo, živnostníky a ostatní domácnosti – společenství vlastníků jednotek. V této části není zadluženost domácností rozdělena na zadluženost u bankovních společností a ostatních finančních společností.

Graf 1: Vývoj celkové zadluženosti domácností ČR od roku 2013 (v mil. Kč)

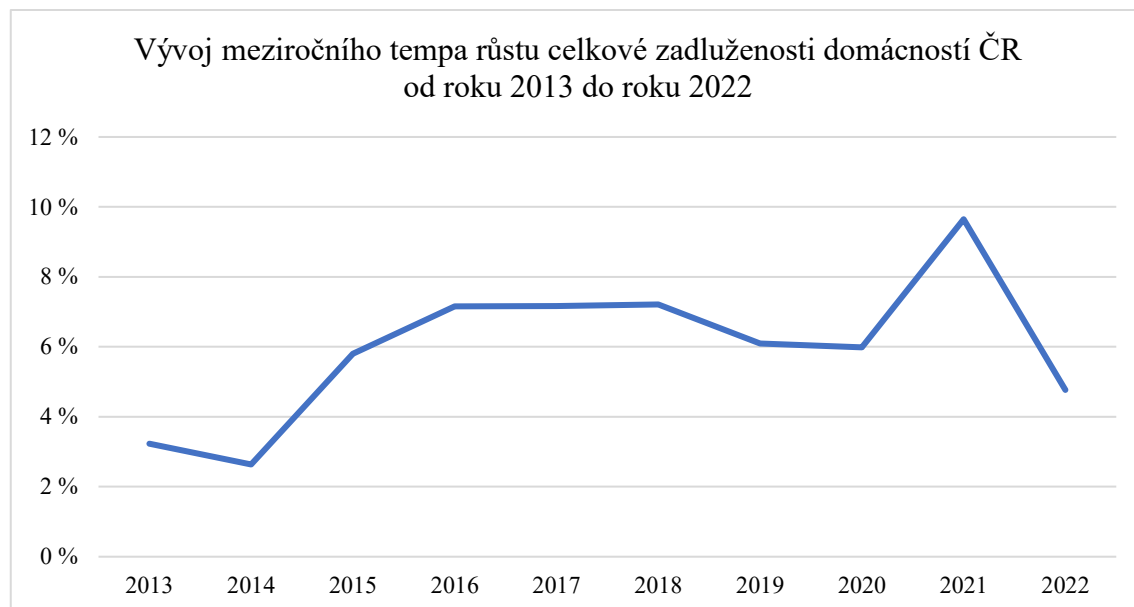

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Z grafu 1 lze vidět celkovou zadluženost domácností České republiky od roku 2013 do roku 2022. Z grafu vyplývá postupný růst celkové zadluženosti českých domácností. Pro predikci budoucího vývoje celkové zadluženosti v následujících letech byla použita polynomická spojnice trendu stupně 2, jelikož se hodnota spolehlivosti R^2 u polynomické funkce nejvíce blížila 1, jež značí nejvyšší spolehlivost predikce

budoucího trendu. Na základě této spojnice trendu lze v letech 2023 a 2024 predikovat pokračující rostoucí trend zadluženosti domácností v ČR.

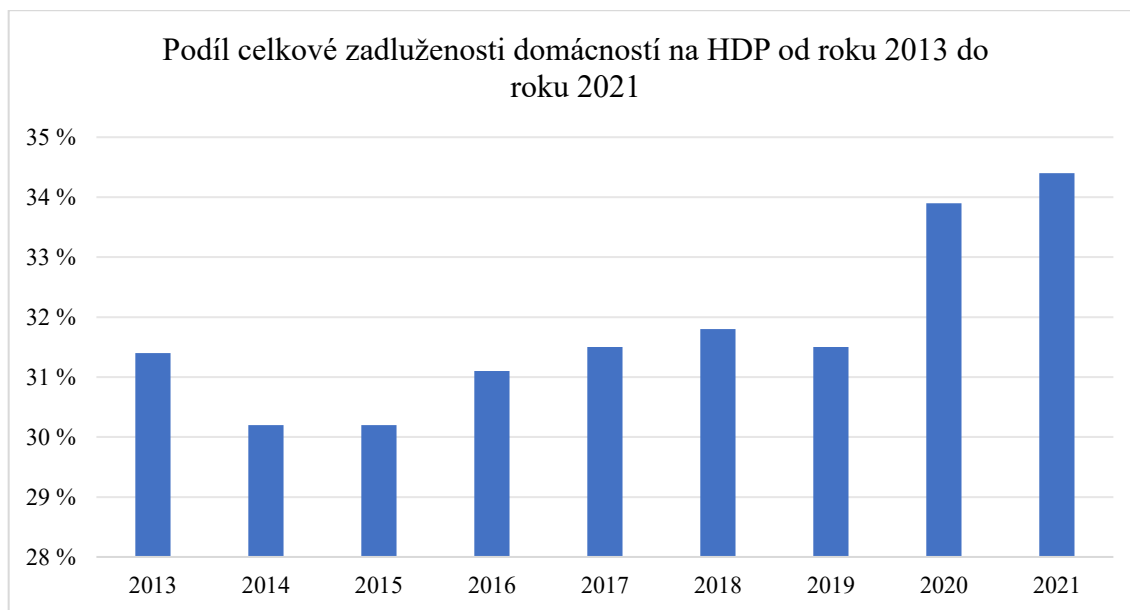
Graf 2: Vývoj meziročního tempa růstu celkové zadluženosti domácností ČR od roku 2013 do roku 2022

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Z hlediska zobrazení vývoje zadluženosti domácností za posledních 10 let je vhodné zobrazení meziročního tempa růstu v jednotlivých letech, což lze vidět v grafu 2. Největší meziroční růst, který činil necelých 10 %, byl mezi lety 2020 a 2021. V ostatních letech se meziroční růst pohyboval mezi 2,64 až 7,21 %. Nejnižší tempo meziročního růstu ve výši 2,64 % bylo v roce 2014. V roce 2022 činila celková zadluženost domácností 2 212 773,5 milionů korun. Meziroční růst vůči roku 2021 byl na úrovni 4,77 %. Pomalejší růst zadluženosti v roce 2022 byl nejspíše kvůli rapidnímu zvýšení úrokových sazeb.

Graf 3: Podíl celkové zadluženosti domácností na HDP od roku 2013 do roku 2021

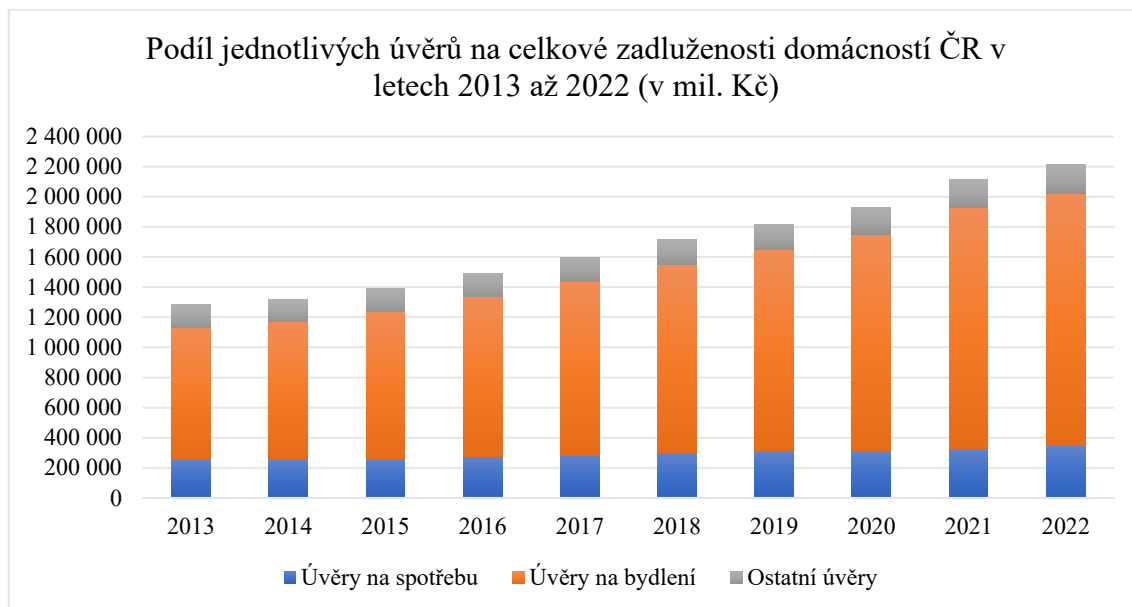

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Podíl celkové zadluženosti domácností na hrubém domácím produktu představuje relativní ukazatel, který je vhodný pro následné porovnávání zadluženosti s jinými zeměmi, jelikož v sobě zahrnuje výkonnost a situaci jednotlivých ekonomik vyjádřených pomocí HDP.

Vývoj tohoto ukazatele v letech 2013 až 2021 je zobrazen v grafu 3. Česká republika nevykazuje špatné výsledky tohoto ukazatele, jelikož v žádném ze sledovaných let celková zadluženost domácností nepřesáhla hrubý domácí produkt, dokonce se po celou dobu hodnota ukazatele drží pod 35 %. Rostoucí hodnota tohoto ukazatele je pro daný stát nežádoucí. Nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v roce 2021, kdy tento podíl činil 34,4 %. K výraznému nárůstu docházelo od roku 2019, což bylo nejspíše způsobeno vlivem pandemie Covid-19, kdy došlo k částečnému omezení fungování ekonomiky. Naopak nejlépe na tom Česká republika byla v letech 2014 a 2015, kdy hodnota ukazatele činila 30,2 %.

Graf 4: Podíl jednotlivých úvěrů na celkové zadluženosti domácností ČR v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

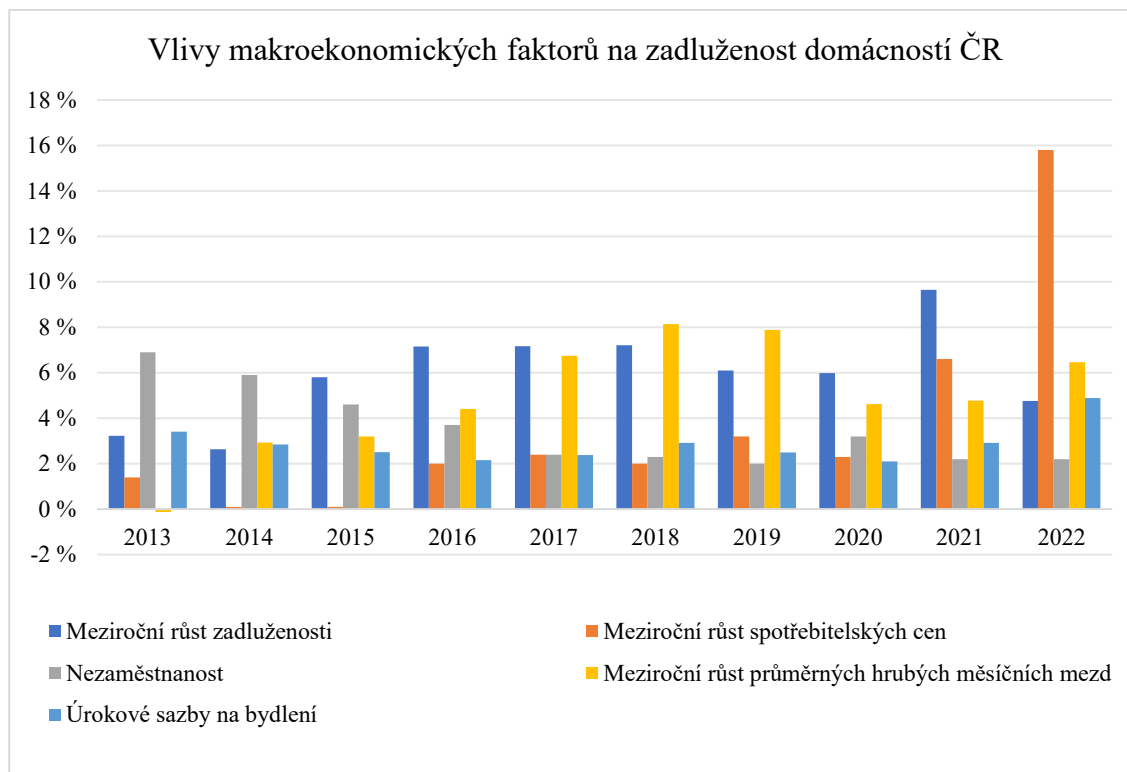
Na první pohled je z grafu 4 zřejmé, že se na celkové zadluženosti domácností v České republice nejvíce podílejí úvěry na bydlení. Převaha těchto úvěrů je dána zejména vysokými cenami nemovitostí, kdy téměř žádný člověk nemovitost nezvládne hradit bez použití úvěrových produktů, dále také výhodnějšími úrokovými sazbami hypotečních úvěrů či úvěrů ze stavebního spoření oproti jiným úvěrovým produktům. Podíl úvěrů na bydlení na celkové zadluženosti se v jednotlivých letech pohybuje od cca 68 do 76 % a opět je vykazován rostoucí trend, kdy nejnižší podíl ve výši 68 % byl v roce 2013 a naopak nejvyšší podíl úvěrů na bydlení ve výši cca 76 % byl v letech 2021 a 2022. Podíl úvěrů na spotřebu a ostatních úvěrů vykazuje naopak klesající trend, kdy nejvyšší podíl úvěrů na spotřebu na celkové zadluženosti ve výši přibližně 21 % a ostatních úvěrů ve výši přibližně 11 % je vykazován v roce 2013 a naopak nejnižší podíl v roce 2022 (úvěry na spotřebu cca 16 % a ostatní úvěry cca 9 %).

5.2 Působení makroekonomických faktorů na zadluženost domácností ČR

V této podkapitole bude zhodnoceno působení vybraných makroekonomických faktorů na zadluženost domácností ČR v letech 2013 až 2022. Mezi vybrané makroekonomické ukazatele lze zařadit nezaměstnanost, inflaci, meziroční růst průměrných hrubých měsíčních mezd a úrokové sazby na bydlení. V teoretické části diplomové práce byly

tyto faktory jednotlivě vysvětleny. Co se týče úrokových sazeb, jsou využívány úrokové sazby na bydlení, jelikož úvěry na bydlení tvoří drtivou část celkové zadluženosti domácností.

Graf 5: Vlivy makroekonomických faktorů na zadluženost domácností ČR

Zdroj: Česká národní banka (2023), Český statistický úřad (2023), zpracováno autorkou

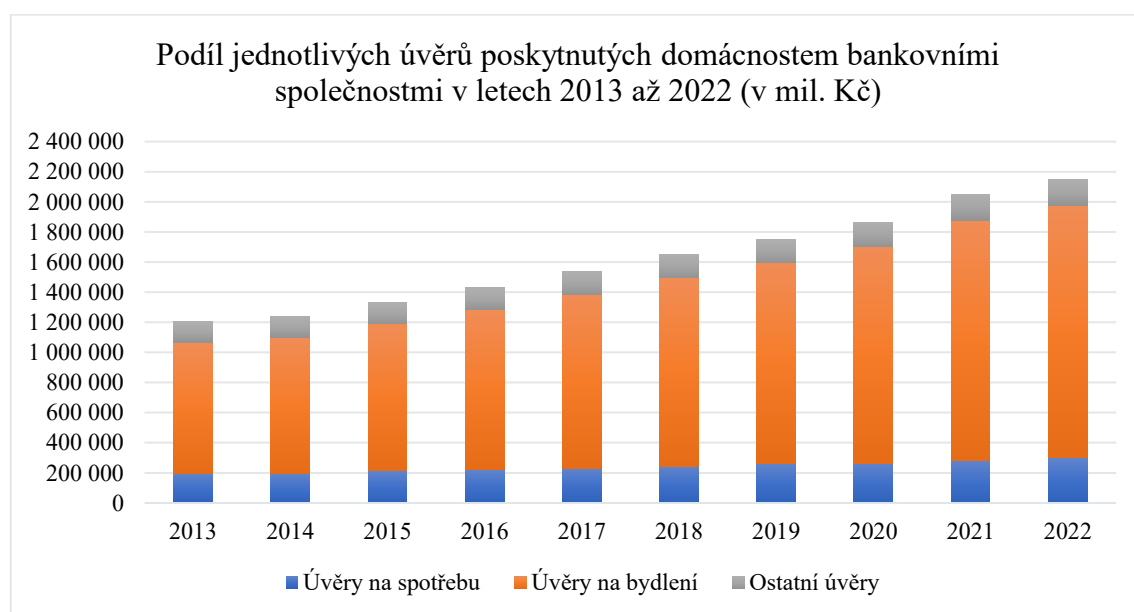
Lze konstatovat, že dobré životní a ekonomické podmínky motivují domácnosti k pořízení vlastní bydlení, tedy k růstu úvěrů na bydlení a tím i zadluženosti domácností. Mezi tyto podmínky lze zařadit pokles nezaměstnanosti, pokles úrokových sazeb, pokles spotřebitelských cen a růst průměrných hrubých měsíčních mezd. Vývoj těchto vybraných faktorů ve sledovaných letech 2013 až 2022 zobrazuje graf 5. K největšímu meziročnímu nárůstu zadluženosti došlo v roce 2021, kdy došlo sice ke zvýšení inflace, ale zároveň došlo k růstu průměrných hrubých měsíčních mezd a k poklesu nezaměstnanosti. Úrokové sazby sice mírně vzrostly, tudíž mohly domácnosti očekávat další nárůst v následujících letech a mohla to být další motivace k pořízení vlastní nemovitosti. V roce 2022 došlo k poklesu tempa meziročního růstu zadluženosti. Nezaměstnanost byla sice na stejné úrovni jako v roce 2021 (2,20 %) a došlo k meziročnímu růstu průměrných měsíčních mezd o 6,46 %, ale zároveň došlo k rapidnímu růstu úrokových sazeb na bydlení (4,88 % p. a.) a spotřebitelských cen (o 15,80 %). Nejnižší tempo meziročního růstu je pozorováno v roce 2014, a to i přes to,

že byla téměř nulová inflace (0,10 %) a došlo k růstu průměrných měsíčních mezd o 2,93 % vzhledem k roce 2013. Avšak byla pozorována vysoká nezaměstnanost (5,90 %) a vyšší roční úrokové sazby na bydlení (2,85 %).

5.3 Vývoj zadluženosti domácností u bankovních společností

V této podkapitole bude proveden rozbor zadluženosti domácností u bankovních společností České republiky v letech 2013 až 2022. Do bankovních společností lze zařadit české banky s bankovní licencí a také pobočky zahraničních bank působících na území České republiky.

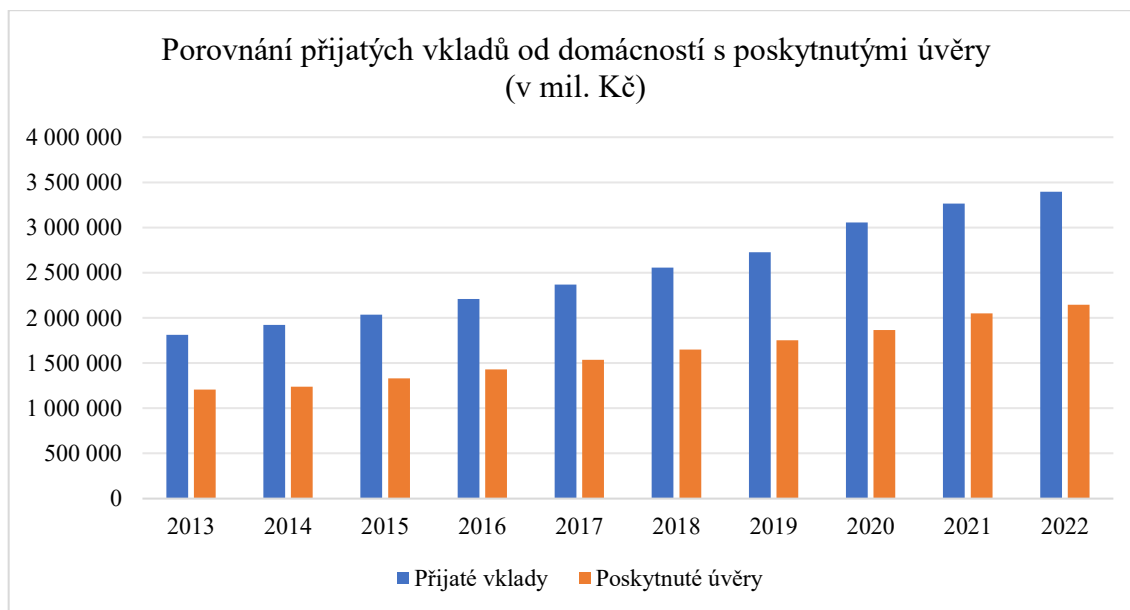
Graf 6: Podíl jednotlivých úvěrů poskytnutých domácnostem bankovními společnostmi v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Z grafu 6 je patrné, že objem úvěrů poskytnutých domácnostem bankovními společnostmi v jednotlivých letech roste. Jelikož zadluženost u bankovních společností tvoří téměř absolutní většinu celkové zadluženosti domácností, což lze také vidět v grafu 9, vyvíjí se podobným směrem jako celková zadluženost domácností. Ve všech sledovaných letech převažují úvěry poskytnuté na bydlení, které vykazují též rostoucí trend. Nejvyšší objem poskytnutých úvěrů byl v roce 2022 v celkové výši 2 146 905 mil. Kč, z toho bylo 302 412 mil. Kč poskytnuto v rámci spotřebitelských úvěrů, 1 674 229 mil. Kč v rámci úvěrů na bydlení a ostatní úvěry tvořily 170 264 mil. Kč.

Graf 7: Porovnání přijatých vkladů od domácností s poskytnutými úvěry (v mil. Kč)

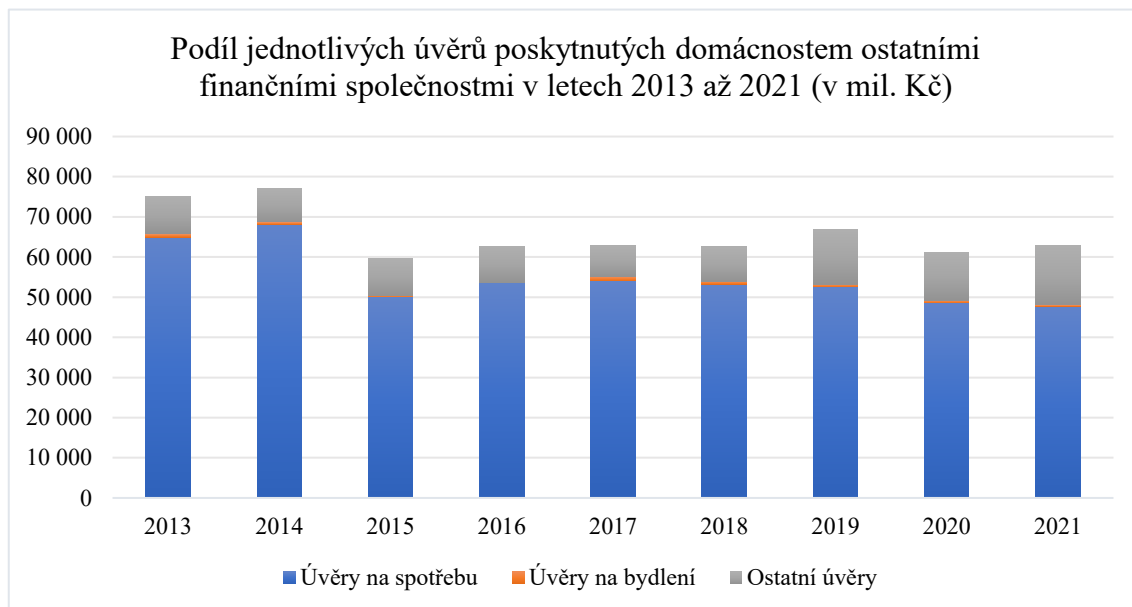
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Graf 7 zobrazuje přijaté vklady od domácností bankovním společnostem a zároveň poskytnuté úvěry bankovními společnostmi domácnostem. Z tohoto grafu je patrné, že ve všech sledovaných obdobích vklady přesahují poskytnuté úvěry. Podíl poskytnuté úvěry/přijaté vklady do roku 2020 postupně klesá a pohybuje se mezi 61 až 67 %. V letech 2021 a 2022 došlo opět k mírnému nárůstu tohoto podílu ze 61 % na 63 %. Objem poskytovaných vkladů ve sledovaných letech roste, nejvíce vkladů domácnosti poskytly v roce 2022 v celkové hodnotě 3 396 446 mil. Kč, a naopak nejméně v roce 2013 ve výši 1 812 238 mil. Kč.

5.4 Vývoj zadluženosti domácností u ostatních finančních společností

V následující podkapitole bude proveden rozbor zadluženosti domácností u ostatních finančních společností České republiky v letech 2013 až 2021. K datu vypracování rozboru nebyly k dispozici konečné údaje za rok 2022, jelikož se Česká národní banka orientuje zejména na analýzu bankovních společností, tudíž je rozbor proveden pouze do roku 2021. Mezi ostatní finanční instituce lze zařadit nebankovní instituce, které poskytují úvěry a další finanční produkty a zároveň nejsou regulovány a kontrolovány Českou národní bankou.

Graf 8: Podíl jednotlivých úvěrů poskytnutých domácnostem ostatními finančními společnostmi v letech 2013 až 2021 (v mil. Kč)

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

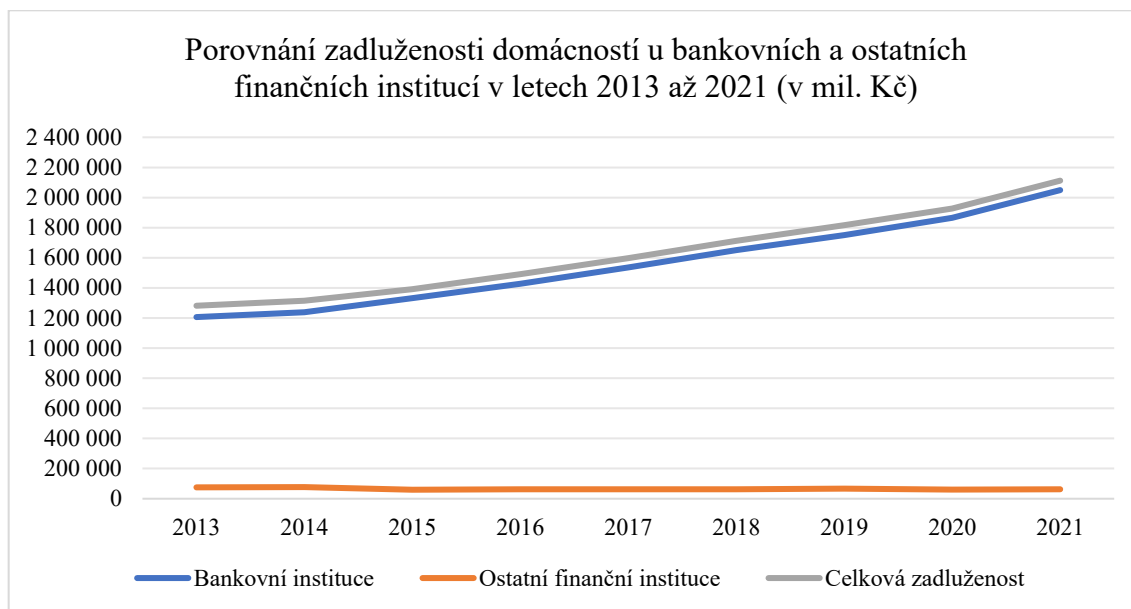
V rámci úvěrů poskytnutých domácnostem prostřednictvím ostatních finančních společností lze na základě údajů v grafu 8 uvést, že domácnosti využívají nebankovní společnosti zejména pro spotřebitelské úvěry, které tvoří největší podíl poskytnutých úvěrů těmito společnostmi. Na rozdíl od bankovních společností není vykazován rostoucí trend, ale objemy poskytnutých úvěrů nebankovními společnostmi v jednotlivých letech kolísají a mezi lety nedochází k významným výkyvům. Domácnosti nejvíce využily získání finančních prostředků prostřednictvím nebankovních společností v roce 2014, a to v celkovém objemu 77 174 mil. Kč.

Domácnosti si na bydlení půjčují především od bankovních společností, v rámci nebankovních společností je v jednotlivých letech poskytnuto na bydlení velmi nízké procento úvěrů. Nejvíce úvěrů na bydlení od nebankovních společností bylo poskytnuto v roce 2017 ve výši 1 080 mil. Kč, nejméně v roce 2016 ve výši 29 mil. Kč.

Pro lepší rozbor celkové zadluženosti domácností a rozdělení této zadluženosti na bankovní společnosti a ostatní finanční instituce slouží následující graf 9, který potvrzuje výše uvedené tvrzení, že celková zadluženost domácností je tvořena drtivou většinou úvěry poskytnutými bankovními společnostmi. Na základě tohoto grafu lze také konstatovat rostoucí trendy zadluženosti u bankovních institucí, a tedy

i celkové zadluženosti domácností a zároveň téměř konstantní trend zadluženosti u ostatních finančních společností.

Graf 9: Porovnání zadluženosti domácností u bankovních a ostatních finančních institucí v letech 2013 až 2021 (v mil. Kč)

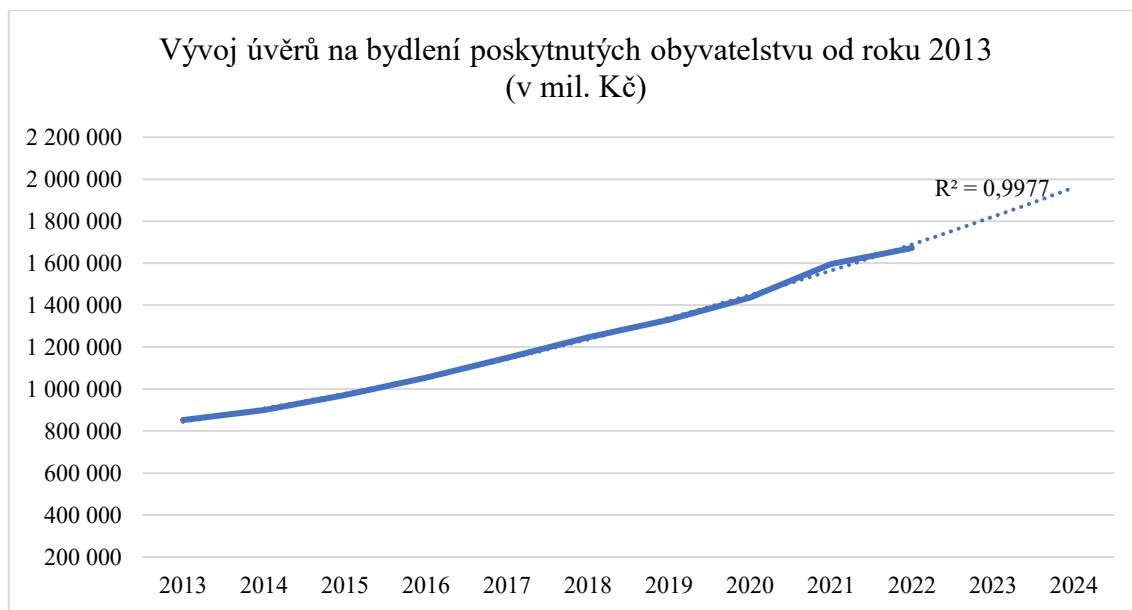

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

5.5 Vývoj a struktura úvěrů na bydlení

Jelikož úvěry na bydlení tvoří drtivou část celkové zadluženosti domácností, je důležité podrobněji zhodnotit jejich vývoj a strukturu, což bude provedeno v následující podkapitole. Poněvadž Česká národní banka sleduje podrobně pouze data bankovních společností a zároveň jsou úvěry poskytnuté nebankovními společnostmi v zanedbatelné výši, bude rozbor úvěrů na bydlení prováděn pouze u bankovních institucí. Dále je důležité zmínit, že se bude jednat o úvěry na bydlení poskytnuté obyvatelstvu, jelikož živnostníci a společenství vlastníků jednotek představují nepatrnou část z celkových domácností. Do úvěrů na bydlení se dle ČNB řadí hypoteční úvěry na bytové nemovitosti, úvěry ze stavebního spoření, překlenovací úvěry ze stavebního spoření a také spotřebitelské úvěry na nemovitosti.

Graf 10: Vývoj úvěrů na bydlení poskytnutých obyvatelstvu od roku 2013 (v mil. Kč)

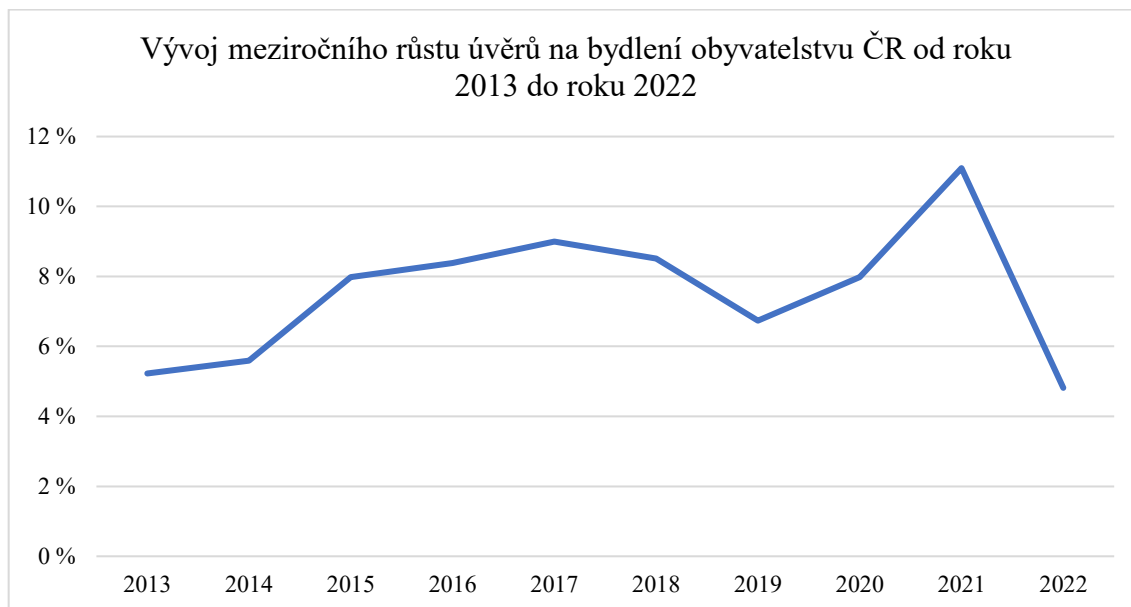

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Graf 10 zobrazuje vývoj úvěrů na bydlení obyvatelstvu od roku 2013 do roku 2022 a zároveň na základě zvolené polynomické spojnice trendu stupně 2 se spolehlivostí $R^2 = 0,9977$ predikuje vývoj těchto úvěrů v letech 2023 a 2024. Graf 8 potvrzuje rostoucí trend úvěrů na bydlení, který by měl dle spojnice trendu přetrvávat i v dalších letech. Největší objem úvěrů na bydlení byl v roce 2022 v celkové výši 1 671 946,6 mil. Kč, naopak nejnižší objem ve výši 852 319,7 mil. Kč byl v roce 2013.

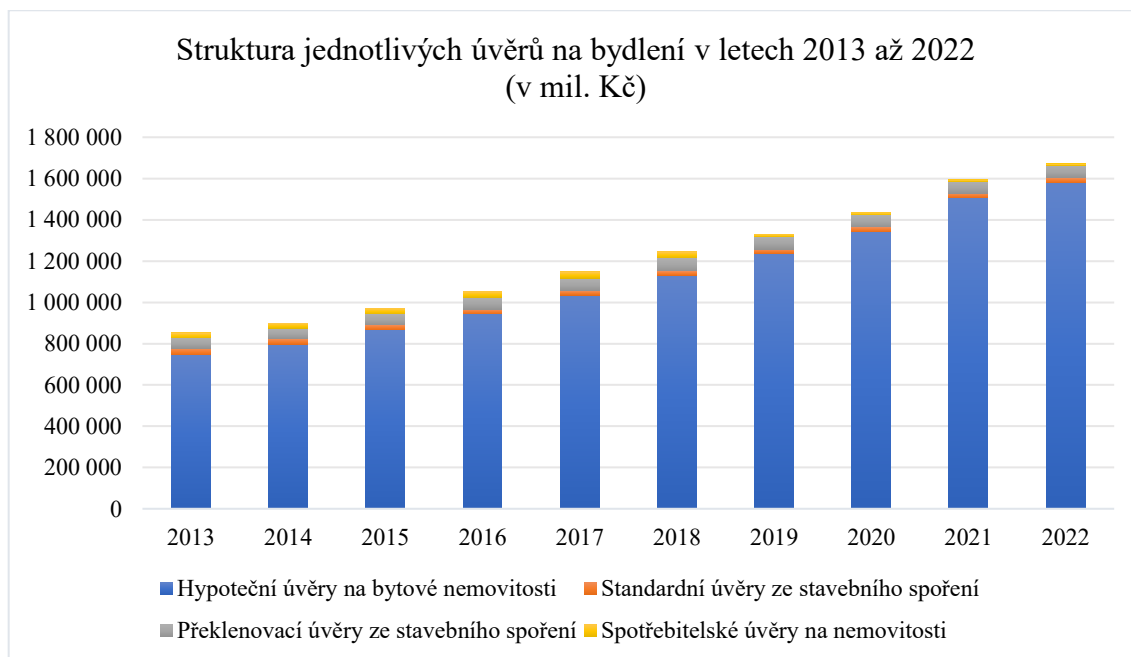
V následujícím grafu 11 lze vidět podrobnější vývoj úvěrů na bydlení obyvatelstvu v letech 2013 až 2022, který je znázorněn pomocí vývoje meziročního růstu těchto úvěrů. Jelikož se celková zadluženost skládá zejména z úvěrů na bydlení je tento vývoj meziročního růstu úvěrů na bydlení velmi podobný meziročnímu růstu celkové zadluženosti, jež je uveden v grafu 2. K nejvyššímu meziročnímu růstu došlo mezi lety 2020 a 2021, meziroční růst v roce 2021 oproti roku 2020 činí 11,1 %. V roce 2020 činily úvěry na bydlení 1 435 820,5 mil. Kč a v roce 2021 1 595 148,1 mil. Kč. K nejnižšímu meziročnímu růstu ve výši 4,81 % došlo v roce 2022, kdy lze v grafu vidět výrazný propad.

Graf 11: Vývoj meziročního růstu úvěrů na bydlení obyvatelstvu ČR od roku 2013 do roku 2022

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Graf 12: Struktura jednotlivých úvěrů na bydlení v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)

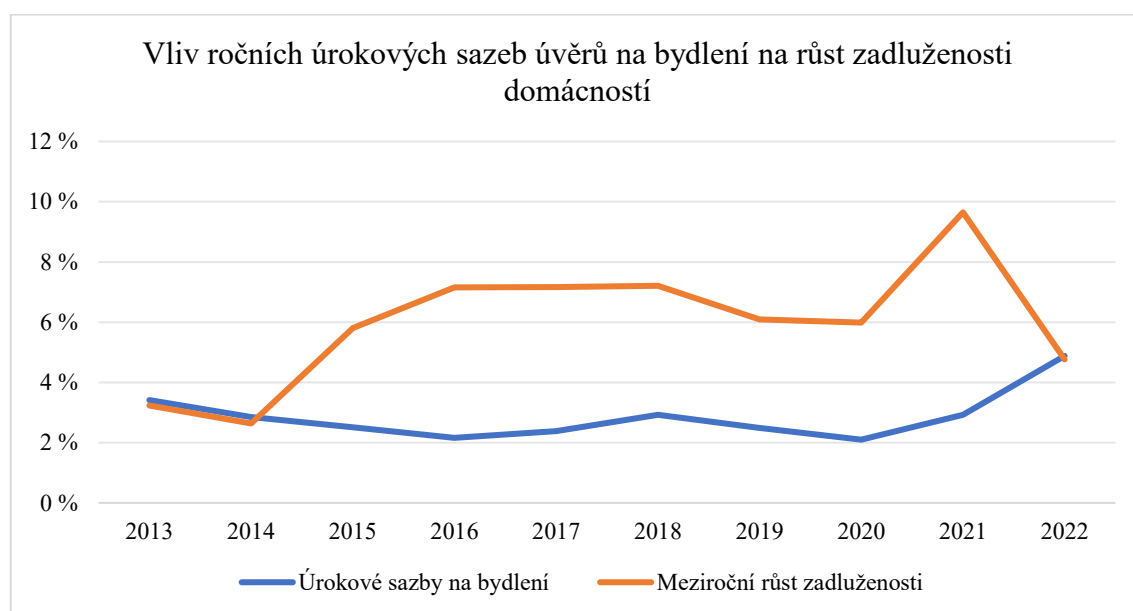

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Na základě údajů v grafu 12 lze konstatovat, že největší podíl z celkových úvěrů na bydlení poskytnutých obyvatelstvu tvoří hypoteční úvěry. Hypoteční úvěry jsou typické nejhodněnějšími podmínkami pro financování vlastního bydlení, tudíž je převyšující poměr očekávaný. Nejvíce hypotečních úvěrů bylo poskytnuto v roce 2022 ve výši 1 579 527,2 mil. Kč z celkového objemu úvěrů na bydlení obyvatelstvu ve výši

1 671 946,6 mil. Kč. Naopak nejméně hypotečních úvěrů bylo poskytnuto v roce 2013 v celkové výši 746 607 mil. Kč. Z těchto údajů lze opět konstatovat rostoucí trend hypotečních úvěrů v uvedených letech. Po hypotečních úvěrech byly v uvedených letech nejvíce poskytovány překlenovací úvěry ze stavebního spoření, dále standardní úvěry ze stavebního spoření a nejméně bylo poskytnuto spotřebitelských úvěrů na nemovitosti, jelikož podmínky spotřebitelského úvěru a jeho vysoké úrokové sazby nejsou pro dlouhodobé financování bydlení vhodné. Objem spotřebitelských úvěrů na nemovitosti je nejnižší v letech 2019 až 2022, kdy v roce 2022 bylo těchto úvěrů poskytnuto pouze 8 milionů Kč.

Graf 13: Vliv ročních úrokových sazeb úvěrů na bydlení na růst zadluženosti domácností

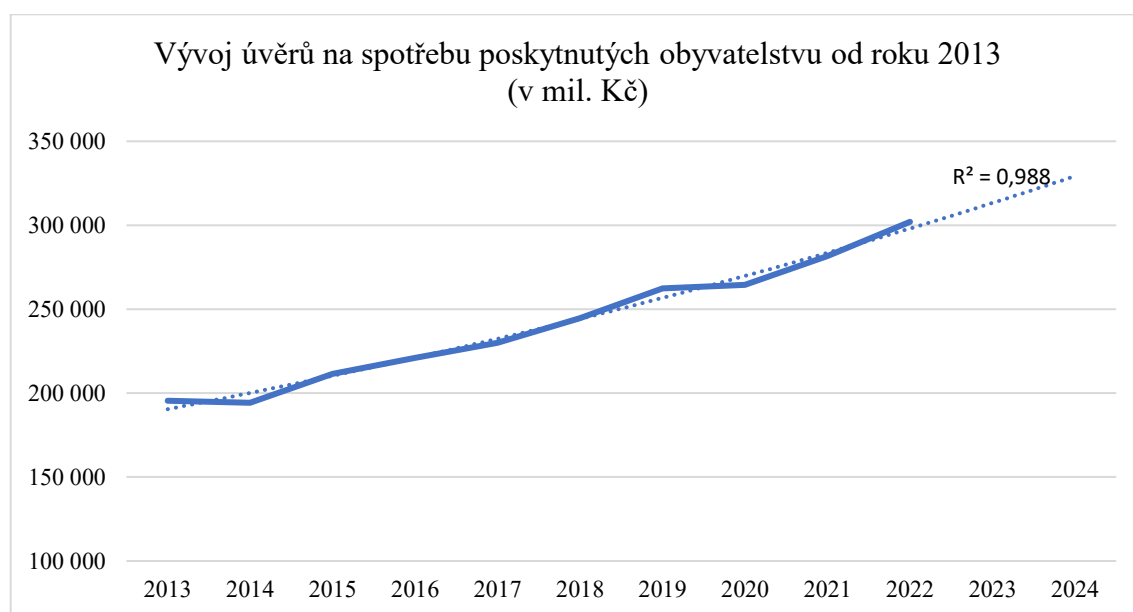
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Jelikož se na základě výše uvedených údajů celková zadluženost domácností skládá zejména z úvěrů na bydlení, je v grafu 13 zobrazen vliv ročních úrokových sazeb na bydlení na růst zadluženosti domácností. Tyto úrokové sazby se skládají z průměru ročních úrokových sazeb hypotečních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření. Ve většině případů se ukazuje, že čím nižší jsou roční úrokové sazby, tím vyšší je zadluženost domácností. Údaje v grafu také potvrzují tvrzení, že v roce 2022 došlo k poklesu zadluženosti domácností zejména kvůli rapidnímu růstu úrokových sazeb. Průměrná roční úroková sazba na bydlení v roce 2022 činila 4,88 % a došlo k poklesu meziročního růstu zadluženosti, kdy v roce 2021 tento meziroční růst činil 9,65 % a v roce 2022 poklesl na 4,77 %.

5.6 Vývoj a struktura úvěrů na spotřebu

V následující podkapitole bude znázorněn vývoj a struktura další části zadluženosti domácností, kterou představují úvěry na spotřebu. Do úvěrů na spotřebu se dle České národní banky řadí debetní zůstatky na bankovních účtech, pohledávky z karet a klasické spotřebitelské úvěry. Stejně jako u rozboru úvěrů na bydlení, i u rozboru vývoje úvěrů na spotřebu budou brány v úvahu pouze úvěry poskytované bankovními společnostmi obyvatelstvu.

Graf 14: Vývoj úvěrů na spotřebu poskytnutých obyvatelstvu od roku 2013 (v mil. Kč)

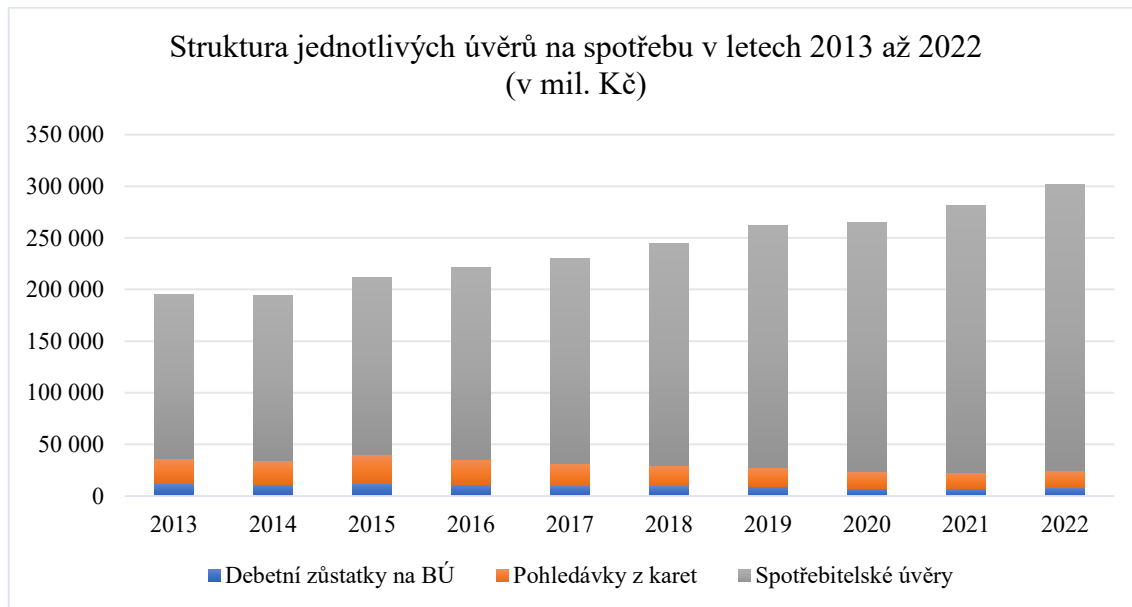
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Úvěry na spotřebu nejsou poskytovány v tak velkém objemu jako úvěry na bydlení, ale přesto se řadí mezi úvěry ovlivňující zadluženost domácností. Z grafu 14 lze vidět vývoj úvěrů na spotřebu od roku 2013. Pro odhadnutí budoucího vývoje těchto úvěrů v letech 2023 a 2024 byla využita exponenciální spojnice trendu, která nejvíce napodobuje vývoj úvěrů na spotřebu v uvedených letech, jelikož se hodnota spolehlivosti R^2 nejvíce přibližuje 1.

Na základě údajů v grafu 14 lze tvrdit, že úvěry na spotřebu vykazují rostoucí trend, který by měl na základě odhadu dle spojnice trendu v následujících dvou letech pokračovat. K výkyvu došlo pouze v roce 2014, kdy došlo k poklesu těchto úvěrů vzhledem k roce 2013. Tento pokles byl způsoben zejména snížením objemu pohledávek z karet a také poklesem debetních zůstatků na bankovních účtech. V roce 2014 je vykazován nejnižší objem úvěrů na spotřebu ve sledovaných letech, objem

těchto úvěrů činil 194 246 mil. Kč. Naopak k nejvyššímu objemu poskytnutých úvěrů na spotřebu došlo v roce 2022, a to v celkové výši 302 020 mil. Kč.

Graf 15: Struktura jednotlivých úvěrů na spotřebu v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)

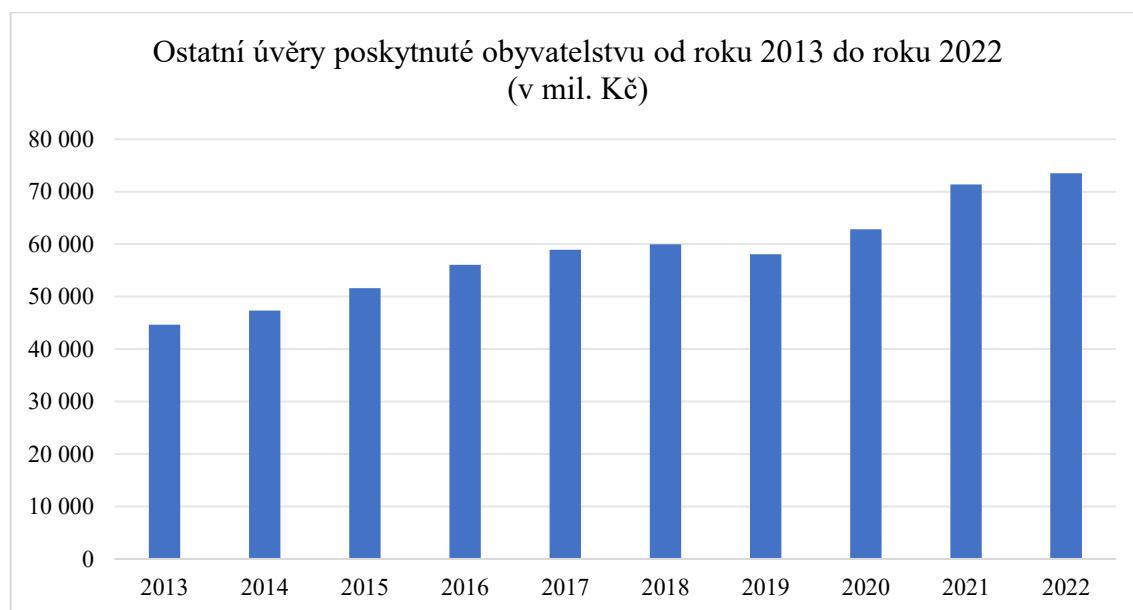
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Graf 15 zobrazuje strukturu jednotlivých úvěrů na spotřebu v letech 2013 až 2022. Z údajů v tomto grafu vyplývá, že největší část úvěrů na spotřebu ve všech sledovaných letech tvoří spotřebitelské úvěry, jež vykazují rostoucí trend. Nejmenší podíl tvoří debetní zůstatky na bankovních účtech. V roce 2013 činil objem spotřebitelských úvěrů 158 705 mil. Kč, v roce 2022 byl objem těchto úvěrů ve výši 277 413 mil. Kč. Pohledávky z karet v jednotlivých letech kolísají, ale nepřesahují částku 30 000 mil. Kč. Nejvíce evidovaných pohledávek z karet bylo v roce 2015, tyto pohledávky činily 28 365 mil. Kč. Na rozdíl od úvěrů spotřebitelských vykazují debetní zůstatky na bankovních účtech klesající trend s výjimkou v letech 2015 a 2022, kdy došlo k mírným růstům vzhledem k předcházejícím rokům.

5.7 Vývoj a struktura ostatních úvěrů

Poslední částí zadluženosti domácností jsou ostatní úvěry. Mezi ostatní úvěry lze dle České národní banky zařadit například finanční a účelové úvěry, poskytnuté například na vzdělání, jiné osobní úvěry, finanční neúčelové úvěry (finanční leasing, směnky) a další.

Graf 16: Ostatní úvěry poskytnuté obyvatelstvu od roku 2013 do roku 2022 (v mil. Kč)

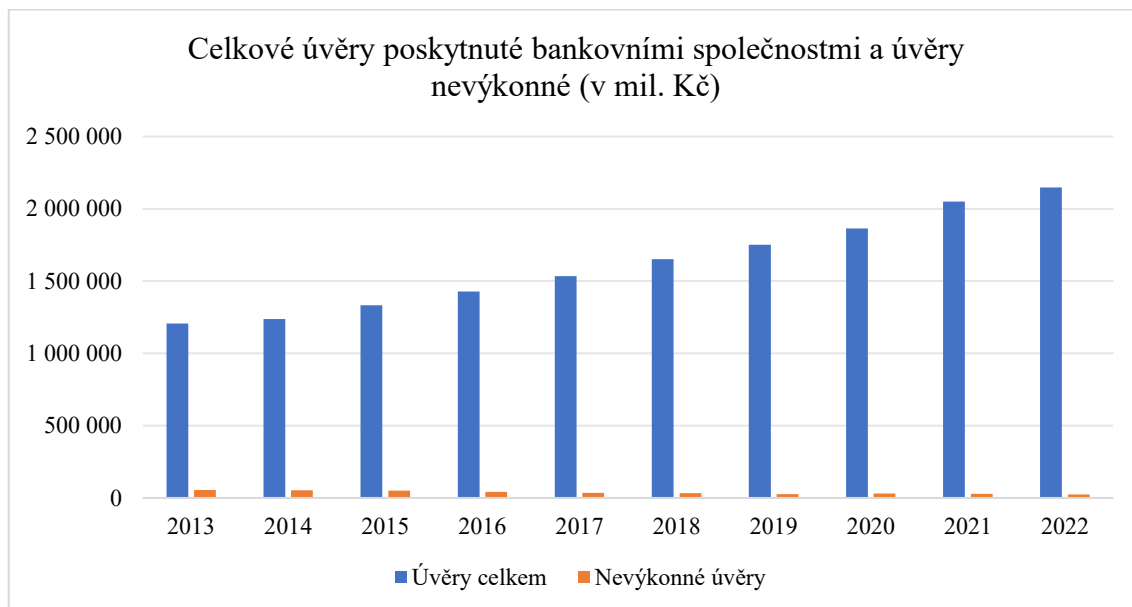
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Ostatní úvěry poskytované obyvatelstvu tvoří velmi malou část z celkových poskytnutých úvěrů. Jejich vývoj ve sledovaných letech zobrazuje graf 16. Ostatní úvěry vykazují také rostoucí trend s výjimkou v roce 2019, kdy došlo k mírnému poklesu oproti roku 2018. Největší objem ostatních úvěrů je vykazován v roce 2022 v celkové výši 73 508 mil. Kč. Naopak nejnižší objem, jež činí 44 666 mil. Kč, je vykázan v roce 2013.

5.8 Vývoj a struktura nevýkonných úvěrů

V následující podkapitole bude zobrazen vývoj nevýkonných úvěrů obyvatelstva v České republice. Nevýkonné úvěry představují úvěry se selháním, u nichž nedošlo ke splacení. ČNB sleduje vývoj těchto úvěrů, jelikož je nutné rozlišovat mezi „zdravými“ úvěry, které domácnosti zvládají splácet a mezi úvěry, u nichž došlo k selhání. Tyto nevýkonné úvěry sleduje ČNB pouze u bankovních společností.

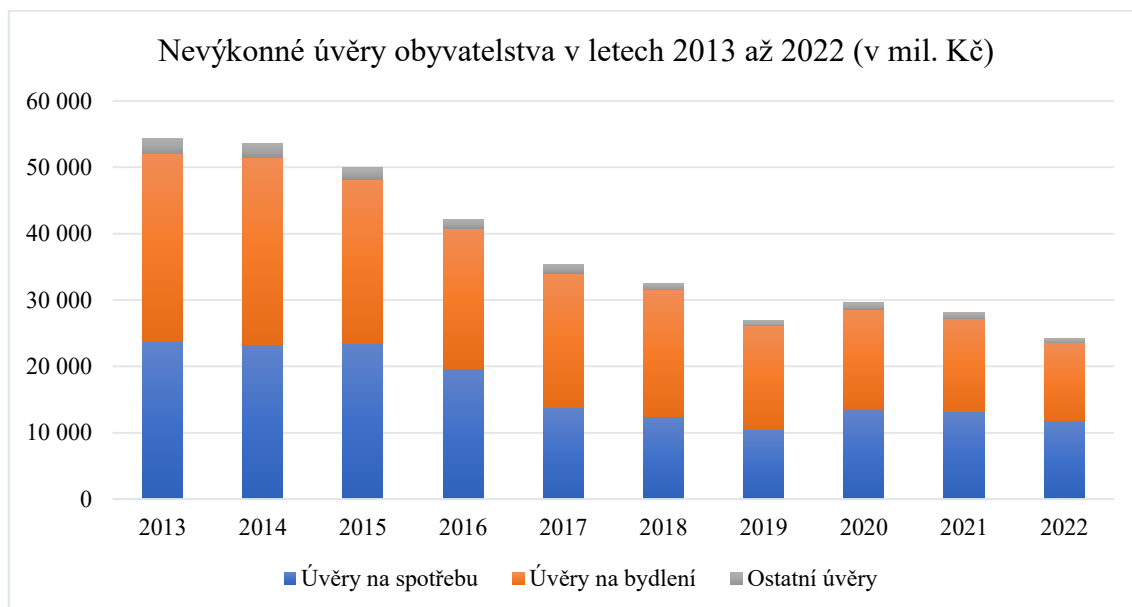
Graf 17: Celkové úvěry poskytnuté bankovními společnostmi a úvěry nevýkonné (v mil. Kč)

Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Graf 17 zobrazuje celkové úvěry poskytnuté bankovními společnostmi obyvatelstvu a úvěry nevýkonné, u nichž došlo k selhání. Na první pohled lze vidět, že podíl nevýkonné úvěry/úvěry celkem vykazuje ve sledovaných letech klesající trend. Tento podíl nevýkonných úvěrů na celkových úvěrech nepřesahuje 5 %. Nejnižší podíl je vykazován v roce 2021 a 2022, kdy nevýkonné úvěry činí pouze 1 % z celkových úvěrů.

Graf 18: Nevýkonné úvěry obyvatelstva v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)

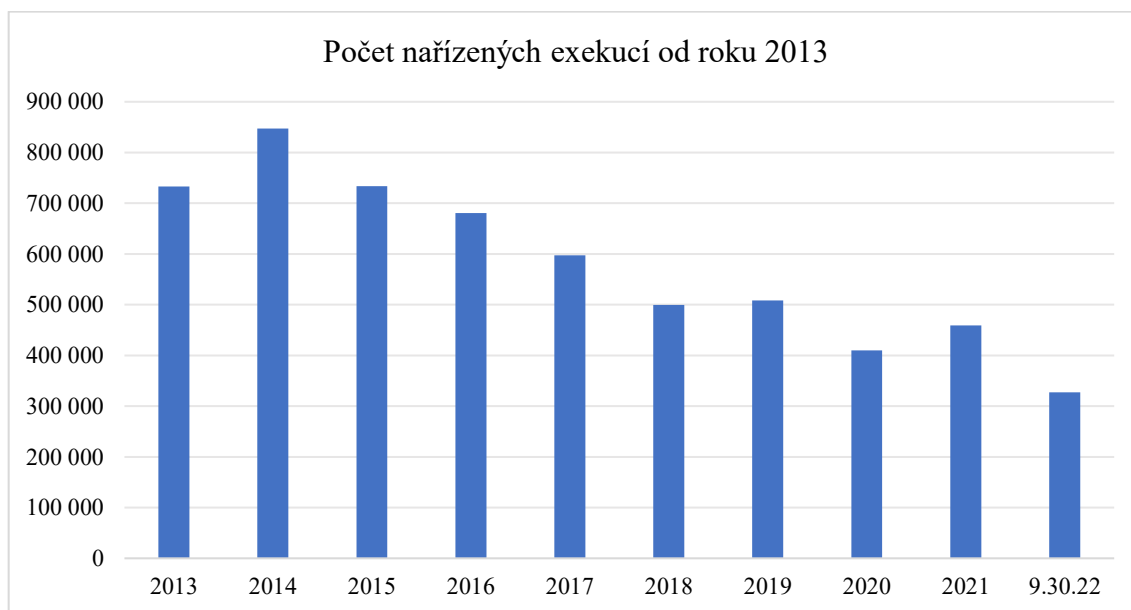
Zdroj: Česká národní banka (2023), zpracováno autorkou

Z grafu 18 je patrná klesající tendence nevykonných úvěrů do roku 2019. V roce 2020 došlo k mírnému nárůstu a od té doby dochází opět k poklesu. Největší podíl na úvěrech se selháním zabírají úvěry na bydlení, jelikož jich je také poskytováno nejvíce. Nevykonné úvěry na spotřebu se svým podílem velmi přibližují úvěrům na bydlení, a to i přes to, že jich je poskytováno podstatně méně. Při poskytování úvěrů na bydlení dochází totiž k vysoké kontrole a zhodnocení budoucí schopnosti splácení žadatele o úvěr a zároveň jsou tyto úvěry kryty zástavou či ručitelem. Pozitivní je nejnižší objem úvěrů se selháním v roce 2022 ve výši 24 231 mil. Kč, což značí zlepšující se schopnosti domácností zvládat své úvěry. Od roku 2013 dochází k velkému pokroku, jelikož úvěry se selháním v tomto roce činily 54 362 mil. Kč.

5.9 Vývoj exekucí

Jelikož zadluženost, kterou domácnost nemá pod kontrolou, může vést ke vzniku exekuce, bude v následující podkapitole zobrazen vývoj exekucí v jednotlivých letech.

Graf 19: Počet nařízených exekucí od roku 2013

Zdroj: Exekutorská komora České republiky (2023), zpracováno autorkou

Na základě údajů v grafu 19 lze konstatovat, že počty nově nařízených exekucí v jednotlivých letech nemají přímou souvislost s růstem zadluženosti domácností, jelikož zadluženost domácností vykazuje rostoucí trend a počty nařízených exekucí nikoliv. Největší objem nařízených exekucí byl v roce 2014, kdy bylo nařízeno celkem 847 447 exekucí. Naopak nejnižší objem je vykazován v roce 2020 ve výši 409 627

nově nařízených exekucí. V roce 2021 došlo však opět k mírnému růstu a bylo nařízeno 459 319 exekucí, což mohlo být opět způsobeno situací související s pandemií Covid-19, která mohla v předcházejících letech vést k různým finančním problémům domácností. Co se týče roku 2022, nejsou dostupné údaje za celý rok, ale pouze do 30. 9. 2022, k tomuto datu bylo nařízeno celkem 327 264 exekucí.

Graf 20: Celkový počet povinných fyzických osob v exekuci od roku 2016

Zdroj: Exekutorská komora České republiky (2023), zpracováno autorkou

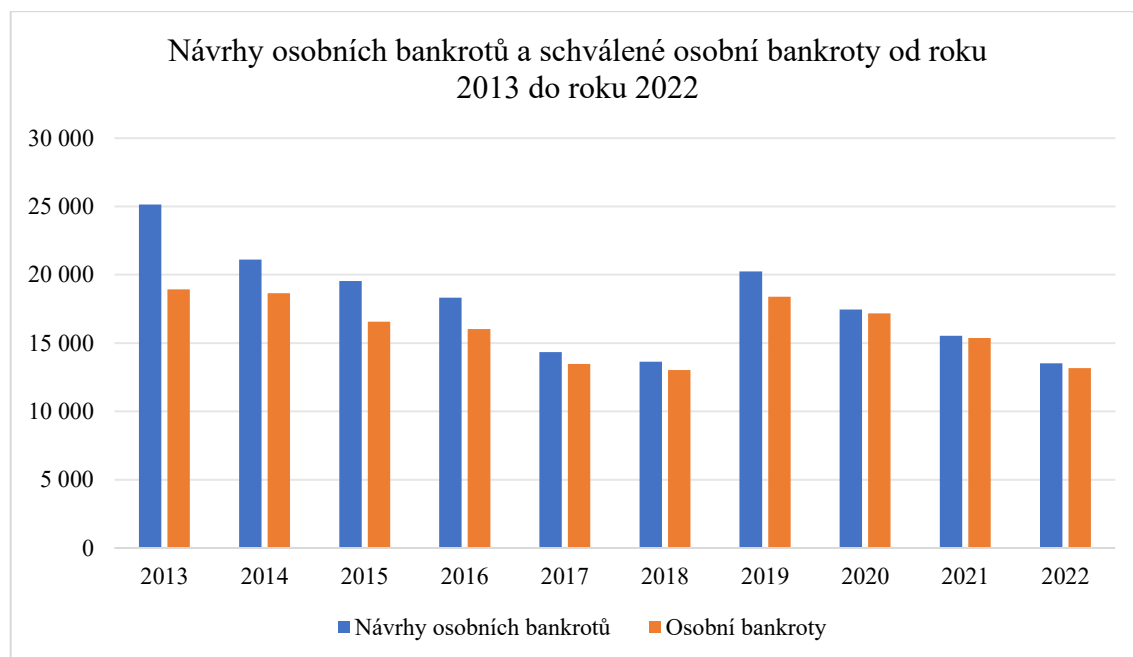
V uvedeném grafu 20 lze pozorovat vývoj celkového počtu povinných fyzických osob v exekuci od roku 2016 do 30. 1. 2023. Největší počet dlužníků v exekuci byl vykázán v roce 2017 v celkovém počtu 863 000 osob. Od roku 2017 lze konstatovat klesající trend, což je pro Českou republiku rozhodně pozitivní situace a značí to fakt, že domácnosti lépe zvládají svoji zadluženost. K 30. lednu 2023 je evidováno 672 417 osob v exekuci, což je oproti roku 2017 pokles o 190 583 dlužníků. V souvislosti s výše zmiňovaným Milostivým létem, které má být od července 2023, lze očekávat další pokles počtu osob v exekuci.

Dle dat Exekutorské komory České republiky (2023) činí ke dni 30. ledna 2023 průměrný věk fyzické osoby v exekuci 46,3 let. Oproti roku 2021 došlo k navýšení tohoto věku z 45,8 let. Na jednu povinnou fyzickou osobu v exekuci připadá průměrně 6,11 exekucí. Největší podíl osob s exekucí je v okrese Most, Ústí nad Labem a Chomutov.

5.10 Vývoj osobních bankrotů (insolvenční)

Posledním a nejvýznamnějším dopadem vysoké a nekontrolované zadluženosti domácností je právě vstup do insolvence, kdy dojde k oddlužení a osoba musí vystačit pouze s měsíčním životním minimem. V následující podkapitole bude znázorněn vývoj osobních bankrotů v jednotlivých letech.

Graf 21: Návrhy osobních bankrotů a schválené osobní bankroty od roku 2013 do roku 2022

Zdroj: Ondřej Piroháníč (2023), zpracováno autorkou

V grafu 21 lze vidět srovnání celkových podaných návrhů na osobní bankroty a osobní bankroty, které byly schváleny. Do roku 2018 lze pozorovat klesající trend počtu návrhů a osobních bankrotů. V roce 2019 došlo k novelizaci insolvenčního zákona, který měl usnadňovat přístup k oddlužení, tudíž došlo k patrnému skoku návrhů na oddlužení vzhledem k roku 2018. V roce 2019 bylo podáno celkem 20 239 návrhů a bylo oddluženo 18 404 osob. Od roku 2020 je v porovnání s rokem 2019 opět pokračováno v klesajícím trendu.

Nejvíce podaných návrhů na oddlužení bylo v roce 2013 v celkovém počtu 25 133, z nichž soud oddlužil celkem 18 931 dlužníků. Největší úspěšnost ve smyslu počet podaných návrhů/počet schválených oddlužení je vykazována v roce 2021, kdy bylo schváleno 15 369 oddlužení z celkového počtu 15 532 návrhů (jedná se o poměr ve výši 99 %). Naopak nejnižší poměr lze pozorovat v roce 2013, kdy tento poměr činí 75 %.

Nejvíce podaných žádostí na oddlužení je dle Ondřeje Pirohaniče (2023) v kraji Moravskoslezském a Ústeckém. Naopak nejméně žádostí na oddlužení je podáno na Vysočině.

6 Srovnání zadluženosti domácností ČR s vybranými zeměmi EU

V následující kapitole bude pro porovnání s jinými zeměmi proveden rozbor zadluženosti domácností České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie prostřednictvím relativních ukazatelů – zadluženost domácností/HDP a hrubý dluh domácností/hrubý disponibilní důchod domácností. Pro srovnání zadluženosti domácností byly vybrány tyto země: Švédsko, Německo, Rakousko, Polsko, Francie a Řecko. Švédsko bylo zvoleno, jelikož je nejvyspělejší zemí EU a Řecko naopak proto, že je nejméně vyspělou zemí EU. Tímto budou zobrazeny rozdíly i v největších extrémech v rámci EU. Bude pracováno zejména s daty Eurostatu, kde jsou ve většině případů k dispozici data pouze do roku 2021.

6.1 Makroekonomické ukazatele vybraných zemí EU

Pro bližší pochopení ekonomické situace zvolených zemí bude v následující podkapitole nejdříve provedeno srovnání základních makroekonomických ukazatelů – tedy nezaměstnanosti, HDP a inflace.

Tabulka 6: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2021 (%)

Země	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Česká republika	7,0	6,1	5,1	4,0	2,9	2,2	2,0	2,6	2,8
Francie	10,3	10,3	10,3	10,1	9,4	9,0	8,4	8,0	7,9
Německo	5,0	4,7	4,4	3,9	3,6	3,2	3,0	3,7	3,6
Polsko	10,6	9,2	7,7	6,3	5,0	3,9	3,3	3,2	3,4
Rakousko	5,7	6,0	6,1	6,5	5,9	5,2	4,8	6,0	6,2
Řecko	27,8	26,6	25,0	23,9	21,8	19,7	17,9	17,6	14,7
Švédsko	8,2	8,1	7,6	7,1	6,8	6,5	7,0	8,5	8,8

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Z tabulky 6 je zřejmé, že v rámci nezaměstnanosti je na tom Česká republika z vybraných zemí momentálně nejlépe. Po České republice disponuje nejnižší

nezaměstnaností Německo, které na tom bylo dokonce do roku 2016 lépe než ČR. Výrazně nejvyšší nezaměstnanost je vykazována právě v nejméně vyspělé zemi EU, tedy v Řecku.

Tabulka 7: Vývoj HDP na obyvatele ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2021 (v PPS)

Země	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Česká republika	86	88	89	89	91	92	93	93	92
Francie	110	108	107	106	104	104	106	104	104
Německo	125	127	124	125	124	124	121	123	120
Polsko	67	67	69	69	69	71	73	76	77
Rakousko	133	132	131	130	127	127	126	125	123
Řecko	72	72	70	68	67	66	66	62	64
Švédsko	128	127	128	124	122	120	119	122	123

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Pro porovnání HDP mezi jednotlivými zeměmi je vhodnější použít HDP na obyvatele. Objemový index HDP na obyvatele ve standardech kupní síly (PPS) je vyjádřen ve vztahu k průměru EU, jež je nastaven na rovných 100. Pokud je index země vyšší než 100, je úroveň HDP na obyvatele v této zemi vyšší než průměr EU a naopak. PPS představuje tzv. společnou měnu, která eliminuje rozdíly v cenových hladinách mezi zeměmi (Eurostat, 2023).

Na základě údajů v tabulce 7 lze konstatovat, že HDP na obyvatele vyšší než průměr, vykazuje Francie, Německo, Rakousko a Švédsko. V roce 2021 na tom bylo v rámci HDP nejlépe Rakousko a Švédsko. Naopak nejhůře Řecko, následně Polsko a poté Česká republika.

Tabulka 8: Vývoj míry inflace (HICP) ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2022 (v %)

Země	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Česká republika	1,4	0,4	0,3	0,6	2,4	2,0	2,6	3,3	3,3	14,8
Francie	1,0	0,6	0,1	0,3	1,2	2,1	1,3	0,5	2,1	5,9
Německo	1,6	0,8	0,7	0,4	1,7	1,9	1,4	0,4	3,2	8,7
Polsko	0,8	0,1	-0,7	-0,2	1,6	1,2	2,1	3,7	5,2	13,2
Rakousko	2,1	1,5	0,8	1,0	2,2	2,1	1,5	1,4	2,8	8,6
Řecko	-0,9	-1,4	-1,1	0,0	1,1	0,8	0,5	-1,3	0,6	9,3
Švédsko	0,4	0,2	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	0,7	2,7	8,1

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Pro mezinárodní srovnání míry inflace jsou používány harmonizované indexy spotřebitelských cen (HICP). Vývoj harmonizované míry inflace ve vybraných zemích EU je zobrazen v tabulce 8. Co se týče meziroční změny spotřebitelských cen, až do roku 2021 bylo nejnižší tempo růstu cen v nejméně vyspělé zemi EU, tedy v Řecku. Vyšší tempo růstu lze pozorovat zejména v Rakousku, Německu a v ČR. V roce 2022 byla nejvyšší inflace v ČR, dále v Polsku a následně v Řecku. Naopak nejnižší inflace byla pozorována ve Francii.

6.2 Zadluženost domácností ve vybraných zemích EU

V následující podkapitole bude provedeno srovnání zadluženosti domácností ve vybraných zemích EU. Pro mezinárodní porovnání zadluženosti domácností je vhodnější použití relativních ukazatelů, jelikož na rozdíl od absolutních ukazatelů, zobrazují zadluženost vzhledem k ekonomické situaci dané země.

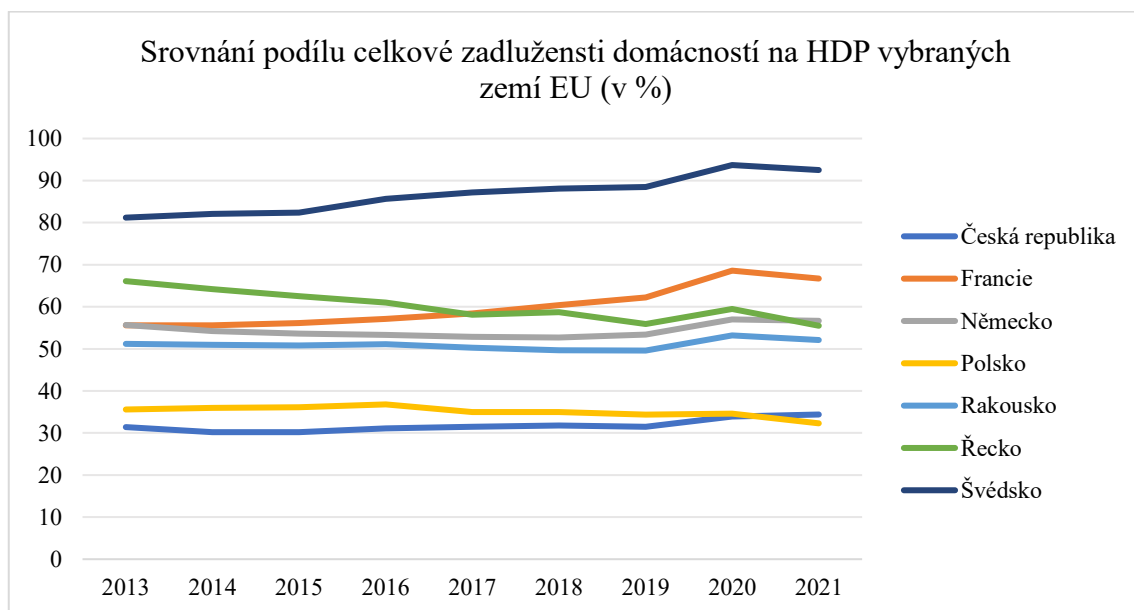
Prvním relativním ukazatelem, který je vhodný pro mezinárodní porovnání zadluženosti domácností je podíl celkové zadluženosti domácností na hrubém domácím produktu dané země. Tyto hodnoty v % u vybraných zemí EU zobrazuje následující tabulka 9 a pro lepší srovnání daných zemí jsou hodnoty zaneseny do grafu 22.

Tabulka 9: Podíl celkové zadluženosti domácností na HDP u vybraných zemí EU (v %)

Země	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Česká republika	31,4	30,2	30,2	31,1	31,5	31,8	31,5	33,9	34,4
Francie	55,6	55,6	56,1	57,1	58,4	60,4	62,2	68,6	66,7
Německo	55,7	54,2	53,6	53,3	52,9	52,7	53,4	57,0	56,7
Polsko	35,6	36,0	36,1	36,8	35,0	35,0	34,4	34,6	32,3
Rakousko	51,2	51,0	50,8	51,1	50,3	49,7	49,6	53,2	52,1
Řecko	66,1	64,2	62,5	61,0	58,1	58,7	55,9	59,5	55,5
Švédsko	81,2	82,1	82,4	85,7	87,2	88,1	88,5	93,7	92,5

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Graf 22: Srovnání podílu celkové zadluženosti domácností na HDP vybraných zemí EU (v %)

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Čím nižší hodnoty tohoto ukazatele daná země dosahuje, tím pozitivnější situaci to pro ni značí. Za nežádoucí lze považovat rostoucí trend tohoto ukazatele, jelikož dochází k poklesu HDP dané země, či k růstu zadluženosti domácností. Žádná ze sledovaných zemí nedosahuje vyšší zadluženosti, než je její HDP, jelikož se hodnoty ukazatele těchto zemí pohybují pod 100 %.

Z tabulky 9 a grafu 22 je na první pohled patrné, že nejlepší hodnoty, tedy nejnižší zadluženost vzhledem k HDP dané země, dosahuje do roku 2020 právě Česká republika. V roce 2021 došlo v ČR k mírnému nárůstu a lepší hodnoty dosáhlo Polsko. Jednoznačně nejhorších hodnot dosahuje Švédsko. Švédsko je nejvyspělejší zemí EU, ale z uvedených hodnot vyplývá vysoký podíl zadluženosti domácností na jeho hrubém domácím produktu. Švédsko vykazuje rostoucí trend tohoto ukazatele, tzn. že se jeho ekonomická situace zhoršuje – klesá HDP, případně dochází k vyššímu zadlužování švédských domácností. Na základě tabulky 7, kde bylo zobrazeno HDP na obyvatele ve vybraných zemích, lze tvrdit, že zadluženost domácností ve Švédsku je poměrně vysoká, jelikož HDP této země vykazuje hodnoty vyšší než průměr, tudíž vysoké hodnoty tohoto ukazatele jsou způsobeny zejména vysokou zadlužeností domácností. Po Švédsku je na tom v rámci tohoto ukazatele nejhůře Řecko a Francie. U Řecka lze na základě porovnání HDP v tabulce 7 konstatovat, že zadluženost domácností v této zemi není příliš vysoká, jelikož Řecko se nachází v rámci HDP podstatně výše vůči sledovaným státům pod průměrem HDP v EU. Do roku 2016 dosahovala lepších hodnot oproti Řecku Francie, v roce 2017 došlo ke zlomu a situace se u těchto dvou zemí obrátila a v současné době je na tom lépe Řecko. Co se týče Rakouska a Německa, obě země dosahují hodnot tohoto ukazatele okolo 50 %, avšak Rakousko dosahuje o něco lepších hodnot tohoto ukazatele.

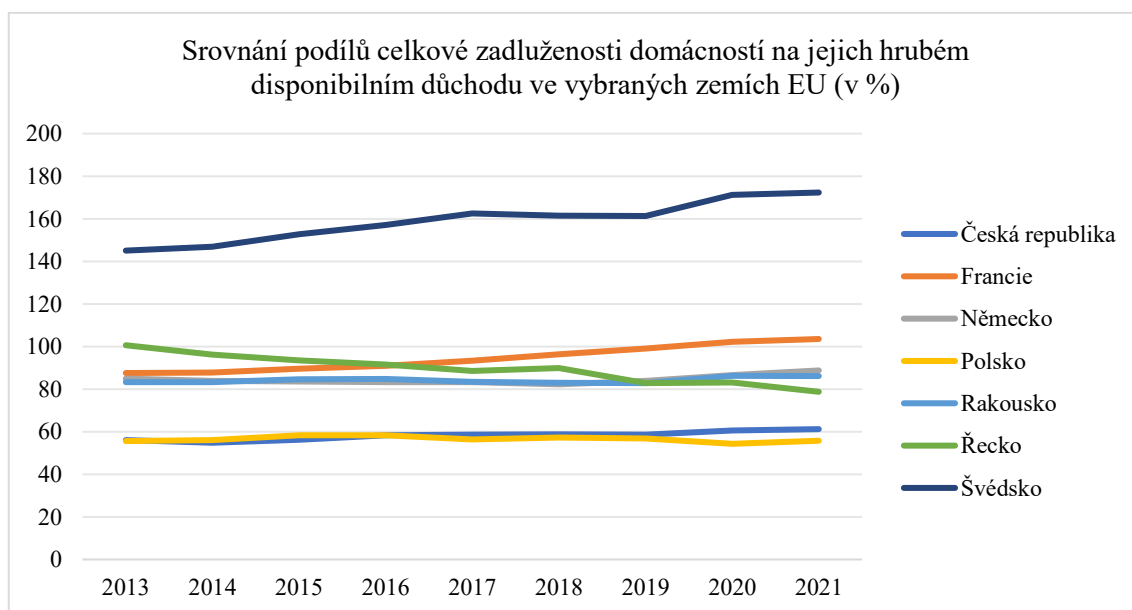
Druhým vhodným relativním ukazatelem pro mezinárodní srovnání zadluženosti domácností je poměr hrubého dluhu domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu. Hodnoty tohoto ukazatele zobrazuje tabulka 10 a pro přehlednější srovnání daných zemí graf 23.

Tabulka 10: Podíl celkové zadluženosti domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu (v %)

Země	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Česká republika	56,1	54,8	56,2	58,3	58,7	58,8	58,6	60,5	61,2
Francie	87,6	87,9	89,5	90,9	93,3	96,4	99,0	102,3	103,5
Německo	85,0	83,9	83,6	83,3	83,3	82,3	84,0	86,6	88,8
Polsko	55,6	56,1	58,3	58,3	56,4	57,3	56,9	54,3	55,8
Rakousko	83,3	83,2	84,6	84,8	83,5	83,1	82,8	86,2	86,1
Řecko	100,6	96,3	93,5	91,5	88,5	89,9	82,8	83,1	78,8
Švédsko	145,1	146,8	152,8	157,0	162,5	161,4	161,3	171,2	172,3

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Graf 23: Srovnání podílů celkové zadluženosti domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu ve vybraných zemích EU (v %)

Zdroj: Eurostat (2023), zpracováno autorkou

Relativní ukazatel celkové zadluženosti domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu, který je u vybraných zemí EU zobrazen v tabulce 10 a grafu 23, představuje jaké % ze svých příjmů by domácnost potřebovala ke splacení svých dluhů. Hodnota tohoto ukazatele by v ideálním případě neměla přesahovat 100 %, jelikož to znamená, že domácnosti disponují větším dluhem, než je výše jejich disponibilního příjmu.

Tabulka 10 a graf 23 potvrzují tvrzení ohledně situace zadluženosti domácností ve vybraných zemích, které byly definovány v rámci relativního ukazatele zadluženost/HDP. Nejhorší situace v rámci zadluženosti je vykazována ve Švédsku, kdy hodnoty ukazatele výrazně přesahují 100 %, tzn. že švédské domácnosti nemají dostatek disponibilního příjmu, aby byly schopny splatit svůj dluh. Ještě méně pozitivnější je rostoucí trend tohoto ukazatele této země, domácnosti jsou čím dál tím méně schopny splácet své závazky a snižovat svoji zadluženost. V roce 2021 dluh domácností převyšuje jejich disponibilní příjem o 72,3 %. Řecko vykazuje naopak klesající tendenci, v roce 2013 dluh řeckých domácností přesahoval jejich příjmy o 0,6 %, ale v dalších letech se hodnoty ukazatele již drží pod 100 %. Ve Francii hodnoty ukazatele ve sledovaných letech rostou a v letech 2020 a 2021 přesahují 100 %. Německo a Rakousko dosahují opět podobných hodnot a ukazatel se drží pod 90 %. Nejlepších hodnot je opět dosahováno v Polsku a v ČR, kde domácnostem ke splacení svých závazků stačí cca polovina disponibilního příjmu, avšak v posledních letech je na tom ve srovnání s ČR lépe Polsko. Domácnosti České republiky potřebovaly v roce 2021 61,2 % svých příjmů, aby byly schopny splatit svůj dluh.

Co se týče celkového zhodnocení zadluženosti domácností České republiky ve srovnání se 6 vybranými zeměmi Evropské unie, je na tom ČR společně s Polskem nejlépe, tudíž není nutné, aby musel stát v této oblasti nějakým způsobem zasahovat a pokoušet se o snižování zadluženosti domácností. České domácnosti mají svoji zadluženost relativně pod kontrolou.

7 Dotazníkové šetření

Pro zjištění současného pohledu a postavení domácností z hlediska zadluženosti bylo provedeno dotazníkové šetření, v němž bylo respondentům položeno celkem 15 otázek týkajících se zadluženosti a zároveň jejich finanční gramotnosti. Před provedením dotazníkového šetření byl sestaven návrh daného výzkumu, následně byl proveden předvýzkum a po získání dostatečného počtu odpovědí došlo k analýze a zhodnocení dosažených výsledků tohoto šetření.

7.1 Formulace výzkumného problému

Dotazníkové šetření je zaměřeno na získání informací ohledně zadluženosti a finanční gramotnosti domácností České republiky a při jeho tvorbě bylo vycházeno z teoretických podkladů diplomové práce.

Hlavním cílem šetření bylo zjistit potřebné informace týkající se současné zadluženosti domácností a dále získání informací ohledně vykonávané prevence před zadlužováním domácností. Dílčím cílem bylo zhodnocení zadlužování a stanovení doporučení pro snižování zadluženosti domácností.

Výzkumné otázky

Jelikož cílem dotazníkového šetření je identifikace současného stavu zadluženosti a finanční gramotnosti domácností, je důležité stanovit obecné a specifické výzkumné otázky, na něž bude po provedení šetření odpovězeno.

Dle Egera a Egerové (2017) jsou obecné otázky velmi široce zaměřené a většinou na ně nelze přímo odpovědět. Na specifické otázky lze naopak přímo odpovědět a jsou více konkrétní.

Pro účely dotazníkového šetření byly stanoveny následující obecné otázky.

- Jaká je současná situace zadlužování domácností v ČR?
- Jaká je schopnost domácností provádět preventivní opatření proti neschopnosti hradit své závazky?

V rámci těchto obecných otázek byly stanoveny dílčí specifické otázky.

- Je stejný podíl zadlužených mužů a zadlužených žen?
- Zadlužují se více mladí lidé?

- Existuje spojitost mezi zadlužeností a dosaženým vzděláním?
- Je ohrožení schopnosti financování výdajů kvůli zadlužení spojeno s čistým měsíčním příjmem domácnosti?
- Existuje spojitost mezi tvorbou úspor a čistým měsíčním příjmem domácnosti?
- Jaká je schopnost dotazovaných sestavovat měsíční rozpočet příjmů a výdajů?
- Existuje spojitost mezi věkem a tvorbou měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů?
- Jsou lidé s nižším vzděláním ochotni si půjčovat na méně důležité statky či služby (Vánoce, dovolená) více než lidé se vzděláním vyšším?

Metoda sběru dat

Vlastní průzkum byl proveden na základě sestavení a distribuce dotazníkového šetření. Dotazník byl vytvořen prostřednictvím formulářů Google. Dotazník je strukturovaný a skládá se ze 3 částí. První část představuje úvod, tedy představení daného výzkumu a informace o délce trvání dotazníku. Další část obsahuje samotné otázky a poslední částí je následné poděkování za vyplnění dotazníku. Dotazník obsahuje celkem 15 uzavřených otázek, v některých je také možnost „jiné“. Formulář byl rozdělen do dvou sekcí. První sekce byla pro respondenty, jež na první otázku, zda využívají či využili nějaký druh úvěru, odpověděli ano a druhá sekce byla pro respondenty, kteří zvolili odpověď ne. Druhá sekce byla očištěna o některé otázky, které se týkaly pouze sekce 1. Poslední 3 otázky dotazníku byly otázky identifikační, které měly za cíl rozdělit respondenty dle pohlaví, věku a dosaženého vzdělání.

Výzkumný soubor

V rámci dotazníkového šetření byl zvolen výběrový soubor. Došlo k oslovení všech věkových kategorií v rámci všech úrovní dosaženého vzdělání. Respondenti byli vybíráni nahodile. Dotazník byl rozeslán prostřednictvím sociálních sítí a dále došlo k oslovení zaměstnanců společnosti BDO, s. r. o. (pobočka Domažlice). Celkem bylo získáno 328 odpovědí.

Časový harmonogram výzkumu

Prvním krokem šetření byla přípravná fáze, kdy došlo ke stanovení cílů, výzkumných otázek, metody sběru dat a výzkumného souboru. Přípravná fáze trvala od 15. do 27. ledna 2023. Druhou fází výzkumu byl samotný sběr dat, který probíhal od 28. ledna do 28. února 2023. V rámci sběru dat byl nejprve proveden předvýzkum, kdy bylo na 10

respondentech ověřeno, zda jsou otázky v dotazníku srozumitelné. Po tomto ověření docházelo k samotnému rozesílání dotazníku, přičemž bylo získáno celkem 328 respondentů. Poslední fází dotazníkového šetření bylo jeho vyhodnocení, které bylo prováděno od 1. do 31. března 2023.

7.2 Vyhodnocení šetření metodou analýzy

V této podkapitole dojde k vyhodnocení jednotlivých otázek metodou analýzy. Na základě těchto získaných dat budou prostřednictvím kontingenčních tabulek zodpovězeny stanovené specifické výzkumné otázky. Na závěr dojde k celkovému zhodnocení zadluženosti domácností a v neposlední řadě budou stanovena doporučení, jež by mohla vést ke snižování zadluženosti domácností.

Identifikační údaje

V rámci dotazníkového šetření byly položeny 3 identifikační otázky, pomocí nichž byli respondenti pro účely vyhodnocování odpovědí rozděleni do skupin podle pohlaví, věku a nejvyššího dosaženého vzdělání.

Pohlaví

První identifikační otázka se týkala získání informace o pohlaví respondentů. Z celkového počtu respondentů (328) odpovědělo 217 (66,2 %) žen a 111 (33,8 %) mužů.

Věková kategorie

Druhá identifikační otázka měla za cíl zjistit, do jaké věkové skupiny respondenti spadají. Respondenti měli na výběr ze 6 intervalů. V tabulce 11 lze vidět počty respondentů v jednotlivých věkových kategoriích, největší počet odpovědí byl získán od respondentů ve věku 21 až 30 let, a naopak nejméně od respondentů do 20 let. Značný počet odpovědí byl získán také od respondentů ve věkových intervalech 31 až 40 let a 41 až 50 let.

Tabulka 11: Věkové kategorie respondentů

Věková kategorie	Počet respondentů	Podíl na celkovém počtu
Do 20 let	10	3 %
21 až 30 let	142	43,3 %
31 až 40 let	80	24,4 %
41 až 50 let	64	19,5 %
51 až 60 let	17	5,2 %
61 let a více	15	4,6 %
Celkový součet	328	100 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Nejvyšší dosažené vzdělání

Poslední identifikační otázka zjišťovala stupeň dosaženého vzdělání respondentů. Složení respondentů dle vzdělání zobrazuje tabulka 12, nejvíce odpovědí bylo získáno od respondentů se střední školou, následně od respondentů s vysokou školou a odborným učilištěm.

Tabulka 12: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Stupeň vzdělání	Počet respondentů	Podíl na celkovém počtu
Odborné učiliště	87	26,5 %
Střední škola s maturitou	120	36,6 %
Vysoká škola	89	27,1 %
Vyšší odborná škola	19	5,8 %
Základní nedokončené	4	1,2 %
Základní škola	9	2,7 %
Celkový součet	328	100 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Osobní finance

V následující části budou zhodnoceny otázky týkající se osobních financí respondentů, tedy zadluženosti, prevence proti zadlužování a čistých měsíčních příjmů domácností.

Otázka č. 1: Využil/a jste v minulosti či v současné době využíváte nějaký druh úvěru?

První otázka byla dichotomická, respondenti mohli odpovědět buď ano nebo ne. Prostřednictvím první otázky došlo k rozdělení respondentů na ty, kteří úvěr někdy využili a na ty, kteří jsou doposud nezadlužení. Na základě zodpovězení této otázky došlo k rozdělení dotazníku na dvě sekce, kdy byla druhá sekce pro respondenty, kteří nikdy nevyužili žádný druh úvěru očištěna o otázky č. 2 až č. 7.

Celkem 196 (59,8 %) respondentů odpovědělo, že již využili či momentálně využívají nějaký druh úvěru. 132 (40,2 %) respondentů je doposud nezadluženo.

Tabulka 13: Podíl zadlužených respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Ženy	Muži
Zadluženost	108	88
Celkový počet	217	111
% podíl	49,8 %	79,3 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tabulka 13 zobrazuje zadluženost respondentů dle pohlaví. Z údajů v tabulce vyplývá, že se více zadlužují muži než ženy. Podíl zadlužených mužů tvoří 79,3 % z celkového počtu dotazovaných mužů, podíl zadlužených žen činí 49,8 % z celkového počtu dotazovaných žen.

Tabulka 14: Podíl zadlužených respondentů dle věku

Věková skupina	do 20 let	21-30 let	31-40 let	41-50 let	51-60 let	61 let a více
Zadluženost	4	56	60	55	13	8
Celkový počet	10	142	80	64	17	15
% podíl	40 %	39,4 %	75 %	85,9 %	76,5 %	53,3 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z tabulky 14, která zobrazuje zadluženost respondentů dle věku, je zřejmé, že nejvíce zadlužených respondentů spadá do věkové kategorie 41 až 50 let. Druhá nejvíce zadlužená věková skupina jsou respondenti ve věku 51 až 60 let a následně respondenti ve věku 31 až 40 let. Z tabulky vyplývá, že mladí lidé se zadlužují méně než lidé starší.

Tabulka 15: Podíl zadlužených respondentů dle vzdělání

Stupeň vzdělání	Základní nedokončené	ZŠ	Odborné učiliště	SŠ	VOŠ	VŠ
Zadluženost	4	5	68	70	13	36
Celkový počet	4	9	87	120	19	89
% podíl	100 %	55,6 %	78,2 %	58,3 %	68,4 %	40,4 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

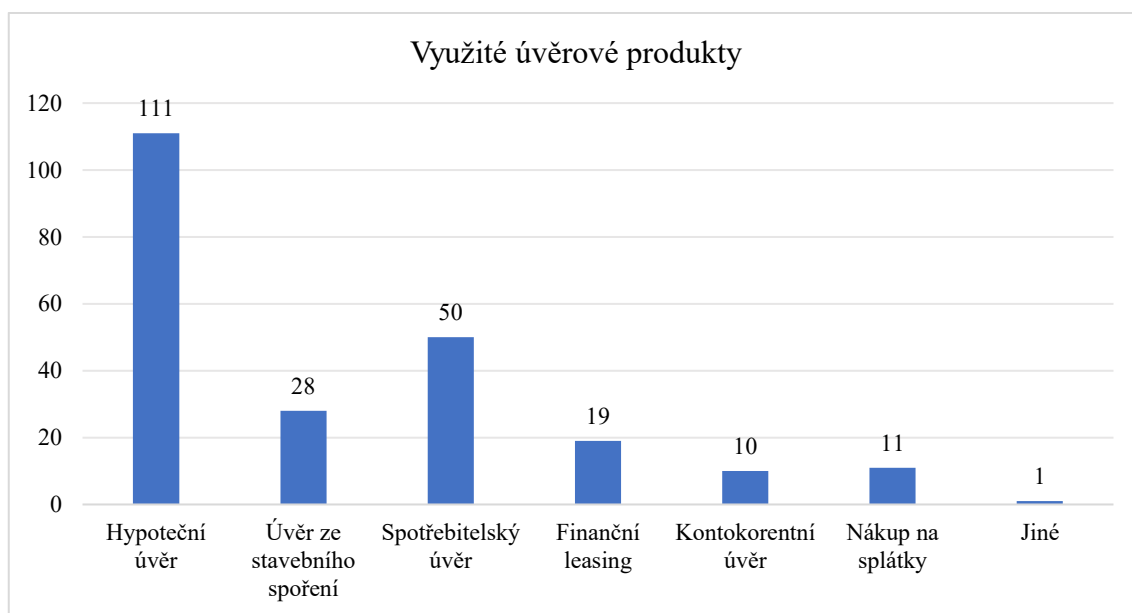
Tabulka 15 zobrazuje podíl zadlužených respondentů dle stupně dosaženého vzdělání. Na základě těchto údajů lze tvrdit, že se nejméně zadlužují respondenti s vysokou školou, a naopak nejvíce respondenti s nedokončenou základní školou a odborným učilištěm. Nelze jednoznačně potvrdit, že by zadluženost souvisela s dosaženým vzděláním, jelikož lidé s vyšší odbornou školou se například zadlužují více než lidé se základní či střední školou.

Otázky pro respondenty, kteří odpověděli „ano“ na první otázku.

Otázka č. 2: O jaký druh úvěru se jednalo/jedná?

Cílem bylo zjistit, jaké úvěrové produkty respondenti využili či využívají. V rámci této otázky byla možnost zvolit více odpovědí.

Graf 24: Využité úvěrové produkty

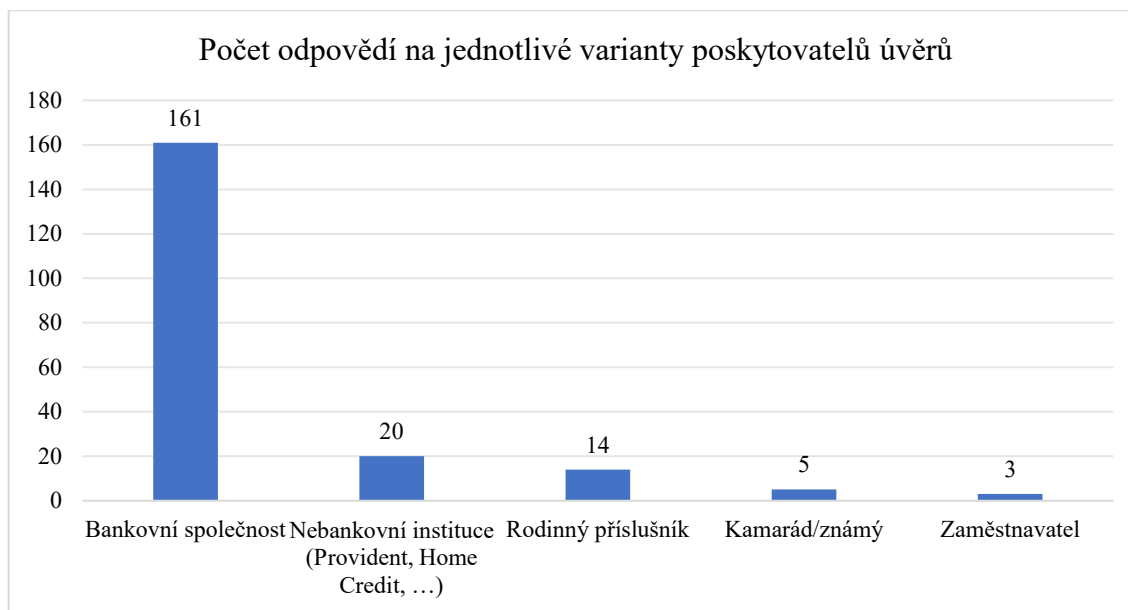
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

V grafu 24 lze vidět počty využitých úvěrových produktů respondenty. Nejvíce respondentů využilo hypoteční úvěr a spotřebitelský úvěr. Naopak nejméně respondentů využilo kontokorentního úvěru a nákupu na splátky. Celkem 7 dotazovaných využilo hypoteční úvěr a zároveň úvěr spotřebitelský. 4 z respondentů využili kombinaci hypotečního úvěru a úvěru ze stavebního spoření. V rámci otázky byla také možnost „jiné“, tuto odpověď využil jeden respondent, který uvedl využití kreditní karty.

Otázka č. 3: Od koho jste si peníze půjčil/a?

Otázka č. 3 byla doplňující otázkou k otázce číslo 2. Jejím cílem bylo zjistit od koho si respondenti finanční prostředky půjčili. Respondenti mohli zvolit více odpovědí a také zde byla možnost „jiné“, přičemž tuto možnost žádný z dotazovaných nevyužil.

Graf 25: Počet odpovědí na jednotlivé varianty poskytovatelů úvěrů

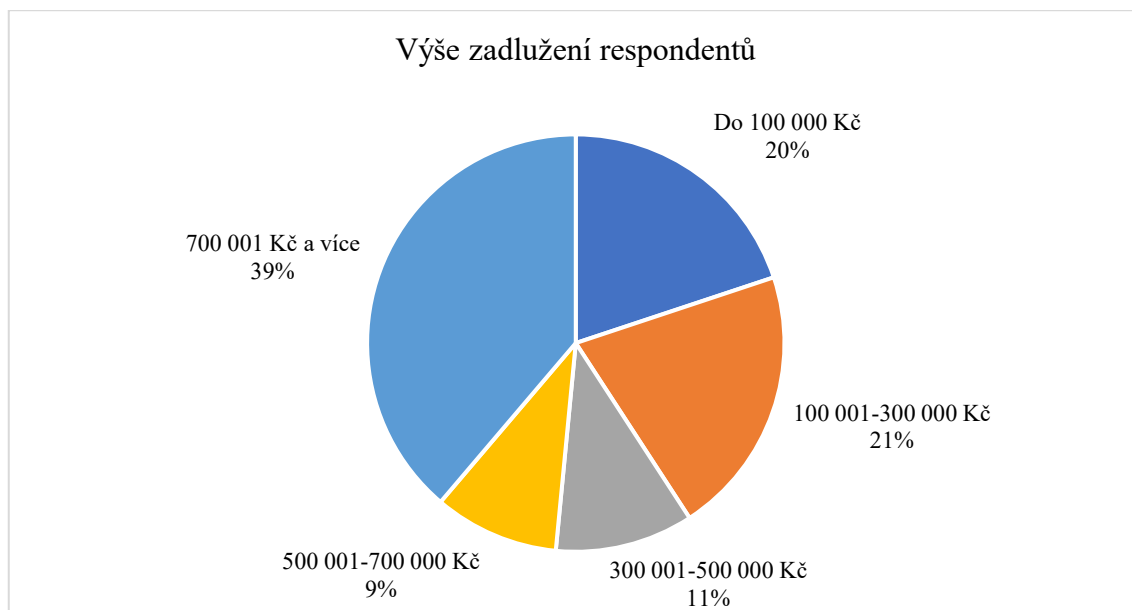
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z grafu 25 je ihned patrný převažující počet využití bankovních společností, respondenti využili půjčení finančních prostředků od bankovních společností zejména na hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření. Nebankovní instituci pro financování úvěru využilo 20 z dotazovaných, tito respondenti využili financování prostřednictvím nebankovní instituce především na finanční leasing a na nákup na splátky. 14 z respondentů si půjčilo od rodinného příslušníka a 5 z respondentů od kamaráda/známého. 3 dotázaní využili také úvěr od zaměstnavatele.

Otázka č. 4: V jakém rozmezí byla/je výše Vašeho zadlužení?

Čtvrtá otázka se týkala rozmezí zadluženosti respondentů, tedy kolik finančních prostředků si tito respondenti půjčili. Dotazovaní měli na výběr z pěti intervalů. Složení respondentů dle výše zadlužení zobrazuje graf 26, největší podíl respondentů (39 %) má/měl úvěry vyšší než 700 001 Kč, přičemž si půjčovali zejména na vlastní bydlení prostřednictvím hypotečního úvěru. V rozmezí 500 001 až 700 000 Kč má/mělo půjčeno 9 % z respondentů, tito respondenti využili hypotečního úvěru a úvěru ze stavebního spoření. Rozmezí 300 001 až 500 000 Kč zvolilo 11 % dotazovaných, tito dotazovaní využili hypoteční úvěr, úvěr spotřebitelský a 1 z dotazovaných finanční leasing. V rámci dvou dolních intervalů, tedy do 100 000 Kč a 100 001 až 300 000 Kč, využívali respondenti zejména spotřebitelských úvěrů a finančních leasingů.

Graf 26: Výše zadlužení respondentů

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Otázka č. 5: Jak dlouho jste již zadlužen/a?

Otázka číslo 5 sloužila jako otázka doplňující, kdy bylo cílem zjistit, jak dlouho jsou respondenti již zadluženi.

Tabulka 16: Délka zadlužení respondentů

Délka zadlužení	Počet respondentů
V současné době již nejsem zadlužen/a	53
1 rok a méně	38
5 let a méně	47
5 let a více	58

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tabulka 16 zobrazuje počty respondentů dle délky jejich zadluženosti. Nejvíce z respondentů je zadluženo déle než 5 let (30 %). 53 (27 %) z respondentů již v současné době zadluženo není, 47 (24 %) z nich je zadluženo po dobu kratší než 5 let a 38 (19 %) z dotazovaných je zadluženo čerstvě, tudíž po dobu kratší než 1 rok.

Otázka č. 6: Jaký byl/je způsob ručení za Váš úvěr?

Cílem otázky číslo 6 bylo zjistit, jakým způsobem respondenti ručí, či ručili za své úvěry. Respondenti mohli zvolit více odpovědí a zároveň zde byla možnost jiné, pokud respondenti použili jiný způsob ručení. Jednotlivé počty respondentů dle jejich odpovědí zobrazuje tabulka 17, celkem 84 (43 %) z respondentů neručí/neručilo, tato možnost byla zvolena zejména u spotřebitelských úvěrů a finančních leasingů. Celkem 83 (42 %) z dotazovaných za svůj úvěr ručilo/ručí nemovitostí, což bylo předpokládané zejména u hypotečních úvěrů a bylo to také potvrzeno. Ručení jinou osobou zvolilo 31 (15 %) respondentů, přičemž 22 z nich tuto možnost využilo u hypotečního úvěru a úvěru ze stavebního spoření, u zbylých respondentů se jednalo o finanční leasing a spotřebitelský úvěr. Možnost jiné zvolil pouze jeden respondent, který uvedl ručení automobilem, kterého využil při čerpání finančního leasingu.

Tabulka 17: Způsob ručení za úvěr

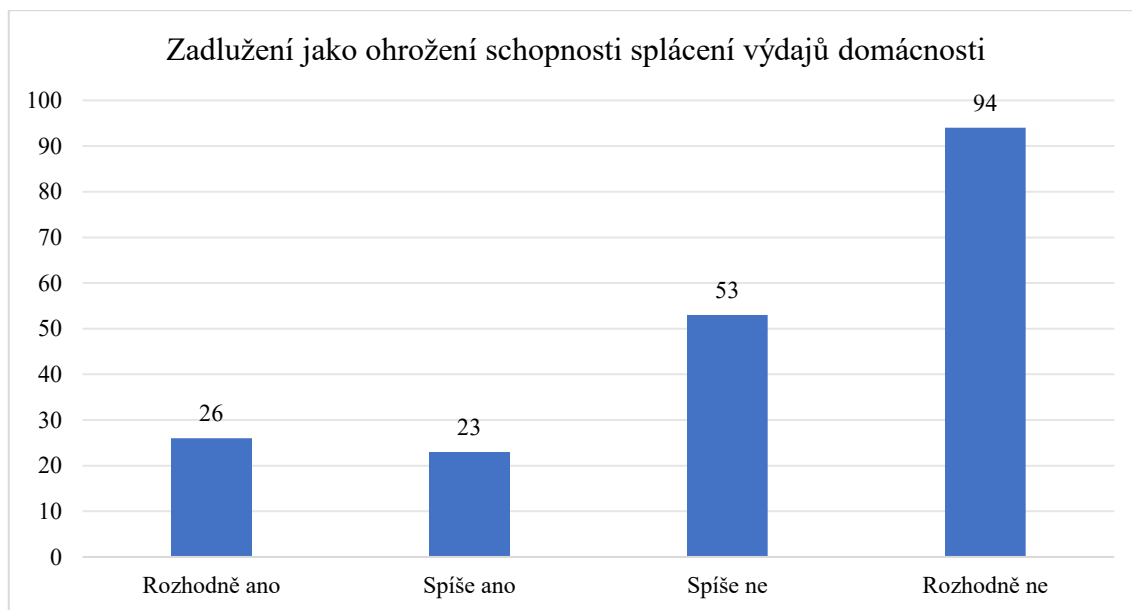
Způsob ručení	Počet respondentů
Neručil/a jsem/neručím	84
Ručení nemovitostí	83
Ručení jinou osobou	31
Jiné	1

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Otázka č. 7: Vnímáte/vnímal/a jste své zadlužení jako ohrožení schopnosti financování výdajů domácnosti?

Sedmá otázka dotazníkového šetření zjišťovala, zda respondenti vnímají své zadlužení jako ohrožení schopnosti financovat výdaje své domácnosti. Počty odpovědí respondentů dle vnímání zadlužení jako ohrožení financování výdajů zobrazuje graf 27. Pozitivní je nejvyšší počet respondentů (94), kteří své zadlužení rozhodně nevnímali jako ohrožení financování výdajů. 53 z respondentů spíše nevnímali zadluženost jako ohrožení, 23 z dotazovaných spíše vnímali zadluženost jako ohrožení financování výdajů a 26 z nich své zadlužení rozhodně vnímali jako ohrožení financovat své výdaje.

Graf 27: Zadlužení jako ohrožení schopnosti splácení výdajů domácnosti

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Dalším cílem bylo zjistit, zda postoj k této otázce ovlivňuje výše čistého měsíčního příjmu domácnosti, tedy zda existuje souvislost mezi ohrožením schopnosti financování výdajů a čistým měsíčním příjmem domácnosti. Tuto souvislost zobrazuje v procentních podílech odpovědí v rámci jednotlivých intervalech měsíčních příjmů tabulka 18. Z údajů uvedených v této tabulce nelze potvrdit, že by výše čistého měsíčního příjmu domácnosti měla vliv na vnímání zadluženosti jako ohrožení schopnosti splácení výdajů, jelikož největší podíl respondentů, kteří rozhodně své zadlužení nevnímají jako ohrožení je v rámci nejnižšího intervalu příjmů (do 30 000 Kč) a nejnižší podíl dotazovaných je v rámci nejvyšší příjmové skupiny (60 001 Kč a více).

Tabulka 18: Vztah čistého měsíčního příjmu domácnosti a ohrožení schopnosti financování výdajů

Příjem	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne
Do 30 000 Kč	15 %	5 %	10 %	70 %
30 001 až 40 000 Kč	15 %	18 %	23 %	45 %
40 001 až 50 000 Kč	18 %	12 %	18 %	53 %
50 001 až 60 000 Kč	21 %	21 %	76 %	82 %
60 001 Kč a více	10 %	10 %	38 %	41 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Otázky pro všechny respondenty.

Otázky č. 8 a dále se týkají již všech respondentů, tudíž už v následující části nedocházelo k rozdělení respondentů na dvě skupiny.

Otázka č. 8: Jaký je čistý měsíční příjem celé Vaší domácnosti?

Osmá otázka dotazníkového šetření se zaměřovala na výši čistého měsíčního příjmu domácnosti. Respondenti měli na výběr z celkem 5 intervalů. Počty respondentů dle příjmových skupin zobrazuje tabulka 19. Nejvíce z respondentů má čistý měsíční příjem domácnosti vyšší než 60 001 Kč, v tomto intervalu se nachází 114 (35 %) respondentů. Naopak nejméně respondentů zvolilo čistý měsíční příjem do 30 000 Kč (12 %).

Tabulka 19: Čistý měsíční příjem domácnosti

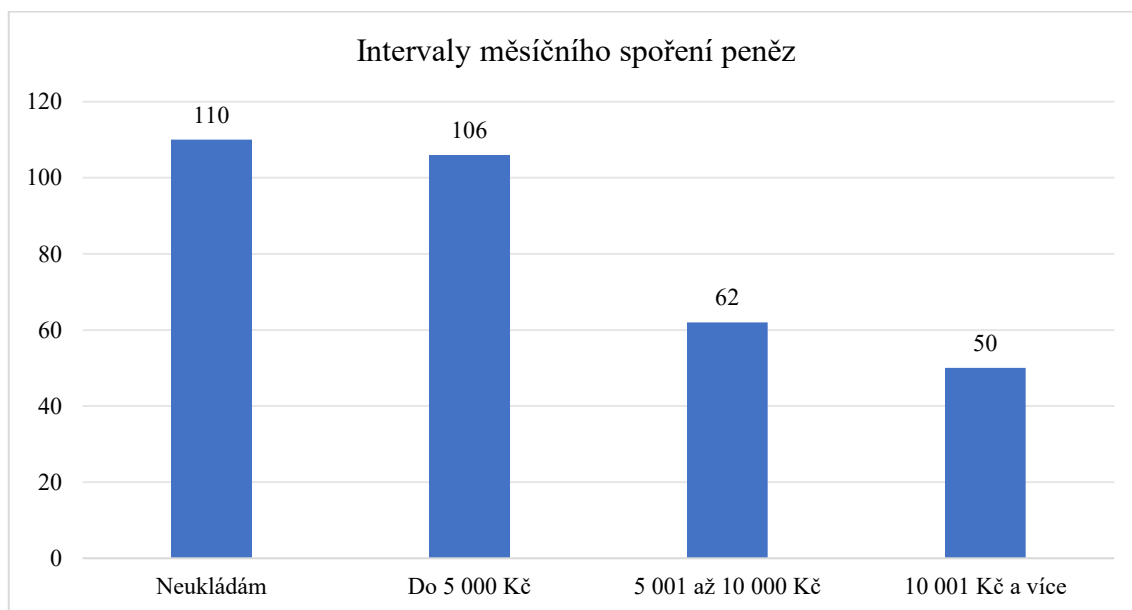
Čistý měsíční příjem domácnosti	Počet respondentů
Do 30 000 Kč	40
30 001 až 40 000 Kč	56
40 001 až 50 000 Kč	52
50 001 až 60 000 Kč	66
60 001 Kč a více	114

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Otázka č. 9: Ukládáte si měsíčně nějaké peníze stranou? Pokud ano, v jakém rozmezí?

Cílem otázky číslo 9 bylo získat informace ohledně prevence domácností před dopady vysoké zadluženosti. Tato otázka se týkala měsíčního spoření peněz pro neočekávané události. Pokud si respondenti nějaké peníze stranou ukládají, měli na výběr celkem ze tří intervalů.

Graf 28: Intervaly měsíčního spoření peněz

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z grafu 28 vyplývá, že 110 (34 %) z respondentů si měsíčně neukládá žádné peníze stranou, což může v případě neočekávané nepříznivé situace vést k zadlužování. 106 (32 %) z dotazovaných si měsíčně ukládá do 5 000 Kč, 62 (19 %) respondentů si ukládá do 10 000 Kč a 50 (15 %) z respondentů si ukládá dokonce více než 10 001 Kč za měsíc.

Tabulka 20: Vztah čistého měsíčního příjmu domácnosti k tvorbě měsíčních úspor

Čistý měsíční příjem domácnosti	Neukládám	Do 5 000 Kč	5 001-10 000 Kč	10 001 Kč a více
Do 30 000 Kč	55 %	40 %	5 %	0 %
30 001 až 40 000 Kč	54 %	36 %	7 %	4 %
40 001 až 50 000 Kč	38 %	38 %	19 %	4 %
50 001 až 60 000 Kč	33 %	33 %	24 %	9 %
60 001 Kč a více	14 %	25 %	26 %	35 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tabulka 20 zobrazuje souvislost mezi tvorbou měsíčních úspor a čistým měsíčním příjmem domácnosti. Vzhledem k tomu, že nebylo dosaženo rovnoměrného počtu respondentů v jednotlivých skupinách, je pro objektivní porovnání vztahu těchto dvou veličin využito procentního podílu respondentů dle tvorby úspor v jednotlivých intervalech k celkovému počtu osob v daném intervalu čistých měsíčních příjmů. Na základě údajů v této tabulce lze konstatovat, že existuje souvislost mezi tvorbou úspor a čistým měsíčním příjmem domácnosti, jelikož nejvíce respondentů tvoří úspory vyšší než 10 001 Kč v intervalu čistého měsíčního příjmu vyšším než 60 001 Kč. Zároveň největší podíl respondentů, kteří si neukládají žádné peníze stranou, je v rámci rozmezí čistého měsíčního příjmu do 30 000 Kč. Lze tvrdit, že s rostoucím příjmem domácnosti roste tvorba finančních úspor těchto domácností.

Otázka č. 10: Sestavujete si měsíční rozpočet příjmů a výdajů domácnosti?

Otázka číslo 10 byla dichotomická, kdy respondenti mohli odpovědět buď ano nebo ne. Úkolem této otázky bylo získat počet respondentů, kteří provádějí jednu z hlavních prevencí proti předlužení, tedy sestavování měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů domácnosti. Pouze 99 (30 %) z dotazovaných sestavuje měsíční rozpočet, 229 (70 %) z nich rozpočet příjmů a výdajů nesestavuje.

Tabulka 21: Sestavování měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů dle věkové kategorie

Věková kategorie	Sestavuji rozpočet	Nesestavuji rozpočet
Do 20 let	30 %	70 %
21 až 30 let	33 %	67 %
31 až 40 let	30 %	70 %
41 až 50 let	22 %	78 %
51 až 60 let	12 %	88 %
61 let a více	60 %	40 %

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tabulka 21 zobrazuje procentní podíly respondentů, kteří sestavují a nesestavují měsíční rozpočet příjmů a výdajů v jednotlivých věkových kategoriích. Lze vidět, že největší podíl respondentů, kteří rozpočet nesestavují je v rámci věkové kategorie 51 až 60 let, dále ve věkové kategorii 41 až 50 let. Naopak nejmenší podíl těch, kteří rozpočet sestavují je v kategorii 61 let a více. Respondenti ve věku 61 let a více se nejvíce snaží chránit proti předlužování, jelikož si sestavují rozpočet příjmů a výdajů domácnosti.

Otázka č. 11: Na co byste byl/a ochoten/ochotna si vzít úvěr?

Cílem otázky číslo 11 bylo zjistit, na jaký účel by byli respondenti ochotni si vzít úvěr. V rámci této otázky mohli dotazovaní zvolit více odpovědí a také zde byla možnost jiné, kterou žádný z respondentů nevyužil. Počty odpovědí na jednotlivé účely úvěru zobrazuje tabulka 22. Nejvíce respondentů zvolilo úvěr na stavbu či koupi nemovitosti, dále na pořízení vozidla a podnikání. 29 z dotazovaných by si nevzalo úvěr na nic. Na dovolenou by si bylo ochotno vzít úvěr 18 respondentů a na Vánoce 8 respondentů.

Tabulka 22: Počty odpovědí respondentů na jednotlivé účely úvěru

Účel úvěru	Počet odpovědí
Úvěr bych si nevezal/a na nic	29
Stavba či koupě nemovitosti	253
Dovolená	18
Pořízení vozidla	95
Vzdělávání	25
Vánoce	8
Podnikání	70

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Otázka č. 12: Setkal/a jste se někdy s dopadem nesplácení úvěru (u Vás či Vašich známých)? Pokud ano, s jakým dopadem jste se setkal/a?

Otázka číslo 12 zjišťovala, zda se respondenti setkali s dopadem nesplácení úvěru (buď osobně nebo u jejich známých). Výsledky této otázky jsou uvedeny v tabulce 23. Velká část respondentů se se žádným dopadem neseťkala (celkem 207 respondentů). Z těchto 207 respondentů bylo 88 ve věku 21 až 30 let a 54 dotazovaných ve věku 31 až 40 let. S exekucí se setkala 83 respondentů a s insolvenčí 64 respondentů. 28 z dotazovaných se setkala s vymáháním dluhů a 39 z nich s psychickými problémy, které také bývají častým důsledkem nekontrolované zadluženosti.

Tabulka 23: Počty odpovědí respondentů na zkušenosti s dopady nesplácení úvěru

Dopad nesplácení úvěru	Počet odpovědí
Nikdy jsem se neseťkal/a	207
Exekuce	83
Osobní bankrot (insolvence)	64
Vymáhání dluhů	28
Psychické problémy	39

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

7.2.1 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

V této podkapitole budou zhodnoceny výsledky dotazníkového šetření, kdy dojde ke zodpovězení stanovených specifických výzkumných otázek.

Specifické výzkumné otázky

- **Je stejný podíl zadlužených mužů a zadlužených žen?**

Na základě provedené analýzy v tabulce 13, v níž byla zadluženost řešena dle pohlaví, lze tvrdit, že se více zadlužují muži než ženy. Podíl zadlužených mužů tvoří 79,3 % z celkového počtu dotazovaných mužů, podíl zadlužených žen činí 49,8 % z celkového počtu dotazovaných žen, což je rozdíl o cca 30 %. Tudíž nelze potvrdit, že by byl stejný podíl zadlužených mužů a zadlužených žen.

- **Zadlužují se více mladí lidé?**

Analýza zadluženosti dle věku byla provedena v tabulce 14, z údajů v této tabulce vyplynulo, že je nejvíce zadlužených osob ve věkové kategorii 41 až 50 let. Druhá nejvíce zadlužená věková skupina je ve věku 51 až 60 let a následně respondenti ve věkové kategorii 31 až 40 let. Na základě této analýzy lze konstatovat, že mladí lidé se zadlužují méně než lidé starší. To může být způsobeno zejména přísnějšími úvěrovými podmínkami pro mladé, či nedostatek financí pro stavbu či koupi rodinného domu/bytu.

- **Existuje spojitost mezi zadlužeností a dosaženým vzděláním?**

Závislost zadluženosti a stupně dosaženého vzdělání řešila tabulka 15. Na základě údajů v této tabulce lze tvrdit, že se nejméně zadlužují respondenti s vysokou školou a nejvíce respondenti s nedokončenou základní školou a odborným učilištěm. Tuto závislost však nelze jednoznačně potvrdit, jelikož se lidé s vyšší odbornou školou zadlužují například více než respondenti se základní či střední školou.

- **Je ohrožení schopnosti financování výdajů kvůli zadlužení spojeno s čistým měsíčním příjmem domácnosti?**

Souvislost pocitu ohrožení schopnosti financování výdajů domácnosti kvůli zadluženosti a čistého měsíčního příjmu domácnosti nebyla potvrzena. Analýza této otázky byla provedena v tabulce 18, kdy se ukázalo, že největší podíl respondentů, kteří rozhodně nevnímají své zadlužení jako ohrožení, je v rámci

nejnižšího intervalu příjmů (do 30 000 Kč) a nejnižší podíl je v rámci nejvyšší příjmové skupiny (60 001 Kč a více). Toto vnímání ovšem nesouvisí pouze s čistým měsíčním příjmem, ale také s výší výdajů na osobní spotřebu a s výší zadluženosti domácnosti.

- **Existuje spojitost mezi tvorbou úspor a čistým měsíčním příjmem domácnosti?**

Spojitosť tvorby měsíčních úspor a čistého měsíčního příjmu byla zobrazena v tabulce 20. Na základě údajů v této tabulce došlo k potvrzení této spojitosti, jelikož nejvíce respondentů, kteří tvoří úspory vyšší než 10 001 Kč, se nachází v intervalu čistého měsíčního příjmu vyššího než 60 001 Kč. Největší podíl respondentů, kteří si neukládají žádné peníze stranou, je v rámci rozmezí čistého měsíčního příjmu do 30 000 Kč. Lze tedy tvrdit, že s rostoucím měsíčním příjmem domácnosti roste výše tvořených měsíčních úspor.

- **Jaká je schopnost dotazovaných sestavovat měsíční rozpočet příjmů a výdajů?**

Na základě analýzy dotazníkového šetření došlo ke zjištění, že měsíční rozpočet sestavuje pouze 99 respondentů. Zbývá část dotazovaných, tedy 229 respondentů (70 %) rozpočet příjmů a výdajů nesestavuje. Schopnost dotazovaných sestavovat měsíční rozpočet příjmů a výdajů je velmi nízká.

- **Existuje spojitost mezi věkem a tvorbou měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů?**

Procentní podíly respondentů, kteří sestavují a nesestavují rozpočet v rámci věkových kategoriích jsou zobrazeny v tabulce 21. Největší podíl respondentů, kteří rozpočet nesestavují je v rámci věkové skupiny 51 až 60 let a 41 až 50 let. Nejmenší podíl respondentů, kteří rozpočet nesestavují je ve věkové kategorii 61 let a více. Ostatní respondenti do 40 let sestavují rozpočet zhruba ze 30 %. Na základě těchto údajů nelze potvrdit, že by tvorba rozpočtu souvisela s věkem.

- **Jsou lidé s nižším vzděláním ochotni si půjčovat na méně důležité statky či služby (Vánoce, dovolená) více než lidé se vzděláním vyšším?**

Jak již bylo výše uvedeno, na dovolenou by si bylo ochotno vzít úvěr 18 respondentů, přičemž 6 z nich má dokončené odborné učiliště, 8 z nich střední školu

s maturitou, 3 vyšší odbornou školu a 1 respondent má dokončenou vysokou školu. Žádný z respondentů nemá pouze základní školu, či nedokončenou základní školu. Na Vánoce by si bylo ochotno půjčit 8 respondentů. Dva z respondentů mají dokončené odborné učiliště, 5 z dotazovaných střední školu s maturitou a jeden respondent nemá dokončené základní vzdělání. Z těchto výsledků nelze potvrdit souvislost mezi ochotou půjčovat si na méně důležité statky či služby a dosaženým vzděláním.

7.2.2 Zhodnocení dotazníkového šetření

V této podkapitole dojde k celkovému zhodnocení výsledků dotazníkového šetření a zároveň k formulaci možných doporučení.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 328 respondentů, z čehož bylo 217 žen a 111 mužů. 196 z dotazovaných již v minulosti či v současné době využili/využívají nějaký druh úvěru, přičemž nejvíce z nich využilo/využívá hypoteční úvěr a následně úvěr spotřebitelský. Tito respondenti si půjčovali zejména od bankovních společností a největší podíl respondentů z hlediska výše úvěru byl v intervalu 700 001 Kč a více. Co se týče délky zadlužení, největší podíl respondentů je zadlužen déle než 5 let. V rámci otázky ručení za úvěr zvolilo nejvíce respondentů odpověď, že neručí, anebo ručí nemovitostí. Celkem 147 z respondentů nevnímá své zadlužení jako ohrožení splácení výdajů domácnosti.

V rámci zodpovězení specifických výzkumných otázek došlo ke zjištění, že se více zadlužují muži než ženy. Zároveň bylo zjištěno, že se více zadlužují lidé starší než mladší, což může být způsobeno přísnějšími úvěrovými podmínkami pro mladé či nedostatkem financí. Další specifická otázka se týkala souvislosti vzdělání a zadlužení, tento vztah však nebyl plně potvrzen. Nejméně se zadlužují lidé s vysokou školou a nejvíce lidé s nedokončeným základním vzděláním či s odborným učilištěm.

V rámci stanovených specifických otázek bylo také zjišťováno, zda domácnosti vykonávají preventivní opatření proti neschopnosti splácet své závazky. Nejprve byla zjišťována závislost vnímání zadlužení jako ohrožení splácení výdajů a čistého měsíčního příjmu domácnosti. Největší podíl respondentů, kteří rozhodně nevnímají své zadlužení jako ohrožení, je v rámci nejnižšího intervalu příjmů (do 30 000 Kč) a nejnižší podíl je v rámci nejvyšší příjmové skupiny (60 001 Kč a více), tudíž tato závislost nebyla prokázána. Nejvýznamnější prevencí proti předlužení je tvorba úspor,

sestavování rozpočtu příjmů a výdajů a zároveň určitá znalost v oblasti finanční gramotnosti. V rámci tvorby úspor došlo k potvrzení, že čím je vyšší příjem domácnosti, tím vyšší je i tvorba úspor. Měsíční rozpočet příjmů a výdajů sestavuje pouze 99 dotazovaných. Největší podíl respondentů, kteří rozpočet nesestavují, je v rámci věkové skupiny 51 až 60 let a 41 až 50 let. Poslední specifická otázka se týkala finanční gramotnosti, zda jsou lidé ochotni si půjčovat na méně důležité statky a služby, a zda existuje souvislost mezi dosaženým vzděláním a ochotou půjčovat si na tyto statky a služby, tato souvislost nebyla prokázána.

Doporučení

Na základě provedeného dotazníkového šetření lze doporučit zejména přehodnocení postavení respondentů k provádění prevence proti předlužování, tedy zejména sestavování měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů, aby měli respondenti větší přehled o svých financích a zároveň o tom, jak moc si mohou dovolit se zadlužit. Dalším doporučením je tvorba co nejvyšších měsíčních úspor v rámci finančních možností dané domácnosti, které slouží pro ochranu proti neočekávaným nepříznivým finančním skutečnostem. Zároveň by respondenti měli zvažovat, na jaké účely a od koho si finance půjčují. Což souvisí také s úrovní znalostí respondentů v oblasti finanční gramotnosti. Pokud budou domácnosti provádět preventivní opatření a více se svými financemi zabývat, mohlo by dojít ke snížení nezdravého zadlužení, které vede k různým dopadům vysoké zadluženosti, jako jsou psychické problémy, exekuce či insolvence.

Závěr

S problémem zadlužování domácností se potýká velká část obyvatel nejen v České republice, ale v rámci celého světa, proto je důležité toto téma více řešit a hledat možná východiska. Vzhledem k aktuální situaci na trhu, kdy se stát potýká s vysokou inflací a zároveň s vysokými úrokovými sazbami z úvěrů, může docházet k vysokému předlužování domácností, které může následně vyústit v exekuci či insolvenční. Zejména z tohoto důvodu je vhodné provádět možné prevence proti nekontrolovanému zadlužení.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo na základě teoretických východisek identifikovat zadluženost domácností. Dílčím cílem bylo provedení rozboru zadluženosti a úvěrů poskytnutých domácnostem metodou analýzy a zmapování současného a budoucího vývoje zadluženosti.

V teoretické části došlo nejprve k představení měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů. Následně byly definovány jednotlivé makroekonomické ukazatele působící na zadluženost domácností. Důležitou částí bylo také definování významných úvěrových produktů, jako jsou například spotřebitelské a hypoteční úvěry. V neposlední řadě byla vysvětlena exekuce, insolvence, finanční gramotnost a zároveň možnost využití Milostivého léta.

V praktické části byl proveden rozbor celkové zadluženosti domácností a jednotlivých poskytovaných úvěrů metodou analýzy. Došlo ke zmapování současného stavu a k odhadům budoucího vývoje. Praktická část se zároveň opírala o srovnání zadluženosti domácností ČR se šesti vybranými zeměmi EU, toto srovnání bylo provedeno na základě relativních ukazatelů, přičemž se ukázalo, že z těchto 6 zemí je na tom ČR společně s Polskem v rámci zadluženosti domácností nejlépe. Posledním bodem praktické části bylo provedení vlastního dotazníkového šetření, jehož cílem bylo zjistit aktuální situaci v oblasti zadluženosti domácností České republiky. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 328 respondentů, 196 z respondentů bylo, či je zadluženo. Došlo ke zodpovězení stanovených specifických otázek, které se zaměřovaly zejména na zhodnocení zadluženosti a na vykonávanou prevenci proti předlužení. Došlo ke zjištění, že se velká část domácností touto prevencí nezabývá, jelikož 110 z respondentů si neukládá žádné peníze stranou a 229 respondentů

nesestavuje rozpočet příjmů a výdajů. Na základě těchto zjištění došlo ke stanovení doporučení v oblasti prevence proti předlužení domácností.

Celkově lze konstatovat, že české domácnosti mají svoji zadluženost na rozdíl od jiných států relativně pod kontrolou. Ovšem stále existuje nepříliš vyplněný prostor pro provádění prevencí, jak předcházet předlužení, ve formě správy osobních financí prostřednictvím finančního plánu a osobního rozpočtu.

Seznam použité literatury

- Achtziger, A. (2022). Overspending, debt, and poverty. *Current Opinion in Psychology*, 46 (101342), 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101342>
- Asociace českých stavebních spořitelén (n. d.). *Členové AČSS*. Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.acss.cz/cz/o-nas/clenove-acss/>
- Asociace občanských poraden (2021). *Rodinný rozpočet a jeho tvorba*. Dostupné 25. 8. 2022 z <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/ostatni/rodinny-rozpocet-a-jeho-tvorba>
- Banky.cz (2022). *Podmínky pro získání hypotéky 2022*. Dostupné 3. 11. 2022 z <https://www.banky.cz/podminky-hypoteky/>
- Banky.cz (n. d.). *Konsolidace a refinancování půjček*. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.banky.cz/prehled-a-porovnani/pujcka/konsolidace-a-refinancovani/>
- Brčák, J., Sekerka, B., Severová, L., & Stará, D. (2018). *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Česká bankovní asociace (2022). *Finanční gramotnost Čechů 2022*. Dostupné 27. 1. 2023 z <https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022>
- Česká národní banka (2022a). *Nástroje měnové politiky*. Dostupné 5. 9. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/mp-nastroje/>
- Česká národní banka (2022b). *LTV – Neberu si příliš vysoký úvěr?* Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/financni-stabilita/makroobezretnostni-politika/stanoveni-horni-hranice-uverovych-ukazatelu/ltv/index.html>
- Česká národní banka (2022c). *DTI – Nebudu předlužený?* Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/financni-stabilita/makroobezretnostni-politika/stanoveni-horni-hranice-uverovych-ukazatelu/dti/index.html>
- Česká národní banka (2022d). *DSTI – Zvládnou splácet?* Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/financni-stabilita/makroobezretnostni-politika/stanoveni-horni-hranice-uverovych-ukazatelu/dsti/index.html>
- Česká národní banka (2023). *ARAD – systém časových řad*. Dostupné 14. 2. 2023 z https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_DRILL?p_strid=0&p_lang=CS
- Česká národní banka (n. d. a). *Co je ukazatel RPSN?* Dostupné 3. 9. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-je-ukazatel-RPSN/>
- Česká spořitelna (2022a). *Kontokorent*. Dostupné 27. 10. 2022 z <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/pujcky/kontokorent#reprezentativni-priklad>
- Česká spořitelna (2022b). *Převedení a konsolidace půjček*. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/pujcky/prevedeni-pujcky#kalkulacka>
- Český statistický úřad (2023) *Veřejná databáze*. Dostupné 9. 3. 2023 z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky>
- Člověk v tísni (2022). *Exekuce: jak probíhá, jak je možné ji zastavit a co všechno může exekutor zabavit*. Dostupné 18. 1. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/exekuce-8100gp>

- Dvořák, P. (2005). *Bankovníctví pro bankéře a klienty* (3. vyd.). Linde.
- Eger, L. & Egerová, D. (2017). *Základy metodologie výzkumu*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Erhartová, J. (2023). *Vývoj výše průměrné mzdy*. Kurzy.cz. Dostupné 6. 3. 2023 z <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>
- European Commission (n. d.). *Financial literacy*. Dostupné 27. 1. 2023 z https://finance.ec.europa.eu/consumer-finance-and-payments/financial-literacy_en
- Eurostat (2023). *Data Browser*. Dostupné 9. 3. 2023 z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TIPSPD22/default/table?lang=en&category=tips.tipspd.tipspd_cd
- Exekuceinfo.cz (2023). *Aktuality*. Dostupné 27. 1. 2023 z https://www.exekuceinfo.cz/novinky/milostive-leto?gclid=Cj0KCQiAic6eBhCoARIsANlox87jWRTNNCGP9tOpikiqFKOo6NsY6KD09S9zQTMemoWR4qUqVL1c0TYaAp_GEAw_wcB
- Exekutorská komora České republiky (2023). *Statistiky. Otevřená data o exekucích*. Dostupné 28. 2. 2023 z <https://statistiky.ekcr.info>
- Finanční vzdělávání (n. d. a). *Úvěr ze stavebního spoření*. Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/uver-ze-stavebniho-sporeni>
- Finanční vzdělávání (n. d. b). *Splátkový prodej*. Dostupné 8. 11. 2022 z <https://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/pujcovani/splatkovyprodej>
- Finanční vzdělávání (n. d. c.). *Jaké jsou typy leasingu?* Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/leasing/jake-jsou-druhy-leasingu>
- Finanční vzdělávání (n. d. d.). *Exekuce*. Dostupné 18. 1. 2023 z <https://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/zlomove-situace/exekuce>
- Hájková, D. (2022). *Inflace v červenci 2022 pod prognózou ČNB*. Česká národní banka. Dostupné 1. 9. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/komentare-cnb-ke-zverejnenym-statistickym-udajum-o-inflaci-a-hdp/Inflace-v-cervenci-2022-pod-prognozou-CNB/>
- Hovorka, J. (2023). *Stát odpustí další dluhy. Přijde poslední Milostivé léto*. Peníze.cz. Dostupné 27. 1. 2023 z <https://www.penize.cz/exekuce/437369-statni-milostive-leto-odpusti-dluhy-na-danich-a-socialnim-pojisteni>
- Kalabis, Z. (2005). *Bankovní služby v praxi*. Computer Press.
- Kielar, P. (2022). *Máte starší stavebko? Je to poklad, když chcete půjčit na bydlení*. Peníze.cz. Dostupné 7. 11. 2022 z <https://www.penize.cz/uvery-ze-stavebniho-sporeni/437561-mate-starsi-stavebko-je-to-poklad-kdyz-chnete-pujcit-na-bydleni>
- Kurzy.cz (2023a). *Nezabavitelná částka*. Dostupné 17. 1. 2023 z <https://www.kurzy.cz/insolvence/nezabavitelna-castka/>
- Kurzy.cz (2023b). *Oddlužení 2023: Podmínky, kolik musíte splatit a za jak dlouho, kolik vám zůstane*. Dostupné 18. 1. 2023 z <https://www.kurzy.cz/insolvence/oddluzeni/>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2023). *Životní a existenční minimum*. Dostupné 27. 1. 2023 z <https://www.mpsv.cz/zivotni-a-existencni-minimum>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (n. d.). *Příspěvek na bydlení*. Dostupné 27. 1. 2023 z <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>

Musil, K. (2022). *Hrubý domácí produkt ve 2. čtvrtletí 2022 v souladu s prognózou ČNB*. Česká národní banka. Dostupné 1. 9. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/komentare-cnb-ke-zverejnenym-statistickym-udajum-o-inflaci-a-hdp/Hruby-domaci-produkt-ve-2.-ctvrtleti-2022-v-souladu-s-prognozou-CNB/>

Němcová, V. (2023). *Poslední Milostivé léto 2023: stát umožní dlužníkům zbavit se dluhů na daních a sociálním pojištění*. Finance.cz. Dostupné 27. 1. 2023 z https://www.finance.cz/545248-danove-milostive-let-3/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=denni-tisk

Ondřej Piroháníč (2023). *Insolvence 2022 v ČR*. CRIF – Czech Credit Bureau. Dostupné 3. 3. 2023 z https://www.informaceofirmach.cz/wp-content/uploads/2023/02/Insolvence_CR_2022_Final_07022023.pdf

Peníze.cz (n. d.). *Úrokové sazby*. Dostupné 2. 9. 2022 z <https://www.penize.cz/urokove-sazby>

Půlpánová, S. (2007). *Komerční bankovníctví v České republice*. Oeconomica.

Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele (2019). *Rodinné finance – zadlužení a předlužení*. Ministerstvo financí Česká republika. Dostupné 25. 8. 2022 z <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>

Rutteová, L. (2023). *Insolvence a osobní bankrot*. Banky.cz. Dostupné 17. 1. 2023 z <https://www.banky.cz/clanky/insolvence-a-osobni-bankrot-oddluzeni/>

Steckerová, J. (2022). *Nezaměstnanost v květnu dále mírně poklesla na 3,2 %*. Kurzy.cz. Dostupné 1. 9. 2022 z <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>

Syrový, P., & Tyl, T. (2021). *Osobní finance: řízení financí pro každého* (4. vyd.). Grada Publishing.

Šídlo, D. (2021). *Inflace přehledně. Neukrajuje jen z úspor, ovlivňuje i pojištění nebo dluhy*. Finexpert.cz. Dostupné 25. 8. 2022 z <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/inflace-prehledne-neukrajuje-jen-z-uspor-ovlivnuje-i-pojisteni-nebo-dluhy-1384209>

Taillard, M. (2015). *A Practical Guide to Personal Finance. Budget, Invest, Spend*. Icon Books.

Tarne, R., & Bezemer, D., & Theobald, T. (2022). The Effect of Borrower-Specific Loan-to-Value Policies on Household Debt, Wealth Inequality and Consumption Volatility: An Agent-Based Analysis. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 142 (104526), 1-56. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104526>

Zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) (2022). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-182>

Zákon č. 190/2004 Sb., zákon o dluhopisech (2022). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-190>

Zákon č. 257/2016 Sb., zákon o spotřebitelském úvěru (2022). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-257>

Zákon č. 96/1993 Sb., zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb. (2022).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-96>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příklad měsíčního rodinného rozpočtu	12
Tabulka 2: Úrokové sazby vydané Českou národní bankou k 23. 6. 2022.....	18
Tabulka 3: Porovnání úrokových sazeb spotřebitelského úvěru ve výši 200 000 Kč u vybraných bank ke dni 3. 9. 2022.....	20
Tabulka 4: Porovnání úrokových sazeb hypotečního úvěru ve výši 3 500 000 Kč u vybraných bank ke dni 7. 11. 2022.....	24
Tabulka 5: Názorná ukázka konsolidace úvěrů u České spořitelny, a. s. (18. 11. 2022)	28
Tabulka 6: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2021 (%)	54
Tabulka 7: Vývoj HDP na obyvatele ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2021 (v PPS).....	55
Tabulka 8: Vývoj míry inflace (HICP) ve vybraných zemích EU v letech 2013 až 2022 (v %)......	56
Tabulka 9: Podíl celkové zadluženosti domácností na HDP u vybraných zemí EU (v %)	57
Tabulka 10: Podíl celkové zadluženosti domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu (v %)......	59
Tabulka 11: Věkové kategorie respondentů	64
Tabulka 12: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	64
Tabulka 13: Podíl zadlužených respondentů dle pohlaví	65
Tabulka 14: Podíl zadlužených respondentů dle věku.....	66
Tabulka 15: Podíl zadlužených respondentů dle vzdělání.....	66
Tabulka 16: Délka zadlužení respondentů.....	69
Tabulka 17: Způsob ručení za úvěr.....	70
Tabulka 18: Vztah čistého měsíčního příjmu domácnosti a ohrožení schopnosti financování výdajů	72

Tabulka 19: Čistý měsíční příjem domácnosti	72
Tabulka 20: Vztah čistého měsíčního příjmu domácnosti k tvorbě měsíčních úspor	74
Tabulka 21: Sestavování měsíčního rozpočtu příjmů a výdajů dle věkové kategorie	75
Tabulka 22: Počty odpovědí respondentů na jednotlivé účely úvěru.....	76
Tabulka 23: Počty odpovědí respondentů na zkušenosti s dopady nesplacení úvěru	76

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj celkové zadluženosti domácností ČR od roku 2013 (v mil. Kč).....	34
Graf 2: Vývoj meziročního tempa růstu celkové zadluženosti domácností ČR od roku 2013 do roku 2022.....	35
Graf 3: Podíl celkové zadluženosti domácností na HDP od roku 2013 do roku 2021 ...	36
Graf 4: Podíl jednotlivých úvěrů na celkové zadluženosti domácností ČR v letech.....	37
Graf 5: Vlivy makroekonomických faktorů na zadluženost domácností ČR.....	38
Graf 6: Podíl jednotlivých úvěrů poskytnutých domácnostem bankovními společnostmi	39
Graf 7: Porovnání přijatých vkladů od domácností s poskytnutými úvěry (v mil. Kč)..	40
Graf 8: Podíl jednotlivých úvěrů poskytnutých domácnostem ostatními finančními společnostmi v letech 2013 až 2021 (v mil. Kč).....	41
Graf 9: Porovnání zadluženosti domácností u bankovních a ostatních finančních institucí v letech 2013 až 2021 (v mil. Kč)	42
Graf 10: Vývoj úvěrů na bydlení poskytnutých obyvatelstvu od roku 2013 (v mil. Kč)43	
Graf 11: Vývoj meziročního růstu úvěrů na bydlení obyvatelstvu ČR od roku 2013 do roku 2022	44
Graf 12: Struktura jednotlivých úvěrů na bydlení v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč) ...	44
Graf 13: Vliv ročních úrokových sazeb úvěrů na bydlení na růst zadluženosti domácností	45
Graf 14: Vývoj úvěrů na spotřebu poskytnutých obyvatelstvu od roku 2013 (v mil. Kč)	46
Graf 15: Struktura jednotlivých úvěrů na spotřebu v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč)..	47
Graf 16: Ostatní úvěry poskytnuté obyvatelstvu od roku 2013 do roku 2022 (v mil. Kč)	48
Graf 17: Celkové úvěry poskytnuté bankovními společnostmi a úvěry nevýkonné (v mil. Kč).....	49

Graf 18: Nevýkonné úvěry obyvatelstva v letech 2013 až 2022 (v mil. Kč).....	49
Graf 19: Počet nařízených exekucí od roku 2013	50
Graf 20: Celkový počet povinných fyzických osob v exekuci od roku 2016	51
Graf 21: Návrhy osobních bankrotů a schválené osobní bankroty od roku 2013 do roku 2022	52
Graf 22: Srovnání podílu celkové zadluženosti domácností na HDP vybraných zemí EU (v %).....	57
Graf 23: Srovnání podílů celkové zadluženosti domácností na jejich hrubém disponibilním důchodu ve vybraných zemích EU (v %)	59
Graf 24: Využité úvěrové produkty	67
Graf 25: Počet odpovědí na jednotlivé varianty poskytovatelů úvěrů	68
Graf 26: Výše zadlužení respondentů	69
Graf 27: Zadlužení jako ohrožení schopnosti splácení výdajů domácnosti	71
Graf 28: Intervaly měsíčního spoření peněz	73

Seznam zkratek

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
DSTI	Debt Service to Income
DTI	Debt to Income
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonised Indices of Consumer Prices
LTV	Loan to Value
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
p. a.	per annum (ročně)
PPS	Purchasing Power Standards
PRIBOR	Prague Interbank Offered Rate
RPSN	Roční procentní sazba nákladů

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha A: Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Hedvika Cheníčková a jsem studentkou posledního ročníku navazujícího studia oboru Podniková ekonomika a management na Západočeské univerzitě v Plzni. Touto cestou bych Vás chtěla poprosit o vyplnění dotazníku, který bude sloužit k účelům vypracování diplomové práce na téma "Zadluženost domácností". Dotazník je zcela anonymní a zabere Vám pouze pár minut Vašeho času. Mockrát děkuji za vyplnění.

Osobní finance

1. Využil/a jste v minulosti či v současné době využíváte nějaký druh úvěru?

- a. Ano
- b. Ne

Pro respondenty, jež odpověděli „ano“ na první otázku:

2. O jaký druh úvěru se jednalo/jedná? (možnost více odpovědí)

- a. Hypoteční úvěr
- b. Úvěr ze stavebního spoření
- c. Spotřebitelský úvěr
- d. Finanční leasing
- e. Kontokorentní úvěr
- f. Nákup na splátky
- g. Jiné

3. Od koho jste si peníze půjčil/a? (možnost více odpovědí)

- a. Bankovní společnost
- b. Nebankovní instituce (Provident, Home Credit, ...)
- c. Rodinný příslušník
- d. Kamarád/známý
- e. Zaměstnavatel
- f. Jiné

4. V jakém rozmezí byla/je výše Vašeho zadlužení?

- a. Do 100 000 Kč
- b. 100 001 až 300 000 Kč
- c. 300 001 až 500 000 Kč

- d. 500 001 až 700 000 Kč
- e. 700 001 Kč a více

5. Jak dlouho jste již zadlužen/a?

- a. V současné době již nejsem zadlužen/a
- b. 1 rok a méně
- c. 5 let a méně
- d. 5 let a více

6. Jaký byl/je způsob ručení za Váš úvěr? (možnost více odpovědí)

- a. Neručil/a jsem/neručím
- b. Ručení nemovitostí
- c. Ručení jinou osobou
- d. Jiné

7. Vnímáte/vnímál/a jste své zadlužení jako ohrožení schopnosti financování výdajů domácnosti?

- a. Rozhodně ano
- b. Spíše ano
- c. Rozhodně ne
- d. Spíše ne

Pro všechny respondenty:

8. Jaký je čistý měsíční příjem celé Vaší domácnosti?

- a. Do 30 000 Kč
- b. 30 001 až 40 000 Kč
- c. 40 001 až 50 000 Kč
- d. 50 001 až 60 000 Kč
- e. 60 001 Kč a více

9. Ukládáte si měsíčně nějaké peníze stranou? Pokud ano, v jakém rozmezí?

- a. Neukládám
- b. Do 5 000 Kč
- c. 5 001 až 10 000 Kč
- d. 10 001 Kč a více

10. Sestavujete si měsíční rozpočet příjmů a výdajů domácnosti?

- a. Ano
- b. Ne

11. Na co byste byl/a ochoten/ochotna si vzít úvěr? (možnost více odpovědí)

- a. Úvěr bych si nevzal/a na nic
- b. Stavba či koupě nemovitosti
- c. Dovolena
- d. Pořízení vozidla
- e. Vzdělávání
- f. Vánoce
- g. Podnikání
- h. Jiné

12. Setkal/a jste se někdy s dopadem nesplácení úvěru (u Vás či Vašich známých)? Pokud ano, s jakým dopadem jste se setkal/a? (možnost více odpovědí)

- a. Nikdy jsem se neseťkal/a
- b. Exekuce
- c. Osobní bankrot (insolvence)
- d. Vymáhání dluhů
- e. Psychické problémy
- f. Jiné

Identifikační údaje

13. Jaké je Vaše pohlaví?

- a. Muž
- b. Žena
- c. Jiné

14. Do jaké věkové kategorie spadáte?

- a. Do 20 let
- b. 21 až 30 let
- c. 31 až 40 let
- d. 41 až 50 let
- e. 51 až 60 let
- f. 61 let a více

15. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a. Základní nedokončené
- b. Základní škola

- c. Odborné učiliště
- d. Střední škola s maturitou
- e. Vyšší odborná škola
- f. Vysoká škola

Abstrakt

Cheníčková, H. (2023). *Zadluženost domácností* [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: zadluženost domácností, makroekonomické faktory, úvěry, hypoteční úvěr, úvěr ze stavebního spoření, spotřebitelský úvěr, konsolidace, exekuce, insolvence, finanční gramotnost

Diplomová práce se zabývá problematikou zadluženosti domácností v České republice. V teoretické části je charakterizována zadluženost, sestavování finančního plánu a rozpočtu domácností a dále vybrané makroekonomické faktory působící na zadluženost. Mimo jiné jsou také definovány základní úvěrové produkty, zejména hypoteční úvěry, úvěry ze stavebního spoření, spotřebitelské úvěry a další. V neposlední řadě jsou charakterizovány další pojmy, jako konsolidace, exekuce, insolvence, finanční gramotnost a Milostivé léto. V praktické části je pomocí získaných dat proveden rozbor vývoje a struktury zadluženosti domácností v ČR metodou analýzy a také srovnání zadluženosti domácností v ČR s vybranými zeměmi EU. Na závěr praktické části je provedeno vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření.

Abstract

Cheníčková, H. (2023). *Household Debt* [Master's Thesis, University of West Bohemia].

Key words: household debt, macroeconomic factors, loans, mortgage loan, building savings loan, consumer loan, consolidation, execution, insolvency, financial literacy

The Master's thesis deals with the issue of household debt in the Czech Republic. The theoretical part describes indebtedness, the compilation of a financial plan and household budget and also selected macroeconomic factors affecting indebtedness. Among other things, basic credit products are also defined, especially mortgage loans, building savings loans, consumer loans and others. The theoretical part also describes other terms, such as consolidation, execution, insolvency, financial literacy and Summer of Mercy. In the practical part, an analysis of the development and structure of household indebtedness in the Czech Republic is carried out using the obtained data through the analysis method, as well as a comparison of household debt in the Czech Republic with selected EU countries. At the end of the practical part, an evaluation of the own questionnaire survey is carried out.